

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

A
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1923: 55
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

SKOLÖVERSTYRELSENS FOLKSKOLUTREDNING.

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

STATSBIDRAG TILL UPPFÖRANDE AV BYGGNADER
FÖR FOLKSKOLEVÄSENDET I RIKET

S T O C K H O L M

1 9 2 3

Statens offentliga utredningar 1923

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag angående magistraternas befriande i visst avseende från ansvar för kronoppbörderna m. m. Norstedt. 57 s. FI.
2. Förslag till lag om lösdriivares behandling m. fl. författningar. Del 5 av fattigvårdsreformationskommitténs betänkanden. Palmquist. xj, 423 s. S.
3. Spannmålsmarknadssakkunnigas betänkande. Norstedt. 41 s. Jo.
4. Betänkande med förslag till lag om församlingsstyrelse samt till bestämmelser om folkskoleärendenas överflyttning från den kyrkliga till den borgerliga kommunen m. m. Palmquist. vj, 304 s. E.
5. Skolkommisionens betänkande. 5. Organisatoriska och ekonomiska utredningar. Norstedt. 236 s. E.
6. Utredning angående vissa spörsmål rörande städernas domsolsvåsen. Av N. Herlitz. Norstedt. 164 s. Ju.
7. Statens ställning till järnvägarna i olika främmande länder. Av A. Lilienberg. Tullberg. 411 s. K.
8. Folkmörtningskommitténs utredningar angående referendatum i främmande länder. 4. Folkmörtningsinstitutet i Nordamerikas förenta stater. Av H. Tingsten. Tullberg. iv, 399 s. Ju.
9. Förslag till strafflag, allmänna delen, samt förslag till lag angående villkorlig frigivning jämte motiv. Marcus. xij, 434 s. Ju.
10. Folkmörtningskommitténs utredningar angående referendatum i främmande länder. 3. Folkmörtningsinstitutet i den schweiziska demokratin, dess förut-sättningar, former och funktioner. Av A. Brusewitz. Tullberg. 381 s. Ju.
11. Utredning rörande ombyggnad av Strömsholms kanal samt uträkning av kanalen från Smedjebacken till Ludvika. Meddelande från Kungl. Kanalkommissionen. Nr 5. Heggström. 133 s. 2 kart. K.
12. Betänkande och förslag angående det eklestiska arendeleväsendet. Beckman. xij, 239 s. E.
13. Vägkommisionens betänkanden. 4. Förslag till lag om enskilda vägar m. m. Marcus. 147 s. K.
14. Betänkande med förslag till avtal rörande Stockholms bangårdsfråga. Beckman. 46 s. 10 kart. K.
- 15-17. Försvarsrevisionens betänkande. 3. Betänkande och förslag rörande revision av Sveriges försvarsväsende. Del 1. Inledande avdelning, lantförsvaret. viij, 661 s. Del 2. Sjöförsvaret, sammanfattning av revisionens förslag, särskilda yttranden. (2), 741 s. Del 3. Bilagor. (2), -90, 33, 28, 19, 53, 85, 4, 30, 2, 48, 30, 36, 6 s. Beckman. Fö.
18. Kommunalförfattningssakkunnigas betänkande 4 med förslag till lag om landsting m. m. Beckman. 235 s. S.
19. Betänkande angående decisiv folkmörtning, avgivet av folkmörtningskommittén. Tullberg. 40 s. Ju.
20. Folkmörtningskommitténs utredningar angående referendatum i främmande länder. 5. Folkmörtningsinstitutet utanför Schweiz och Förenta staterna. Tullberg. 71 s. Ju.
21. Betänkande angående ordnandet av Stockholms förortsbanefråga. Blom. 126 s. 11 kart. K.
22. Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster. 3. Kvinns behörighet att innehåva prästerlig och annan kyrklig tjänst. Marcus. 51 s. Ju.
23. Betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning m. m. Norstedt. 56 s. Ju.
24. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 6. Utredning angående lämpliga distributionssystem för landsbygdselektrifiering. Beckman. viij, 192 s. Jo.
25. Inveniering av odlingsjord längs Inlandsbanan från Ströms södra sockengräns till Storuman. Tullberg. 30 s. 2 kart. Jo.
26. 1921 års pensionskommitténs betänkande. 2. Betänkande angående avveckling av den stårbrus efter präst till-försäkrade förmånen av tjänst- och nådar samt beredande i sammanhang därmed av förbättrad pensionering från prästerskapets änke- och pupillkassa. Tullberg. 100 s. E.
27. Underänigt betänkande med förslag till lönerglering för befattningshavare i domsagorna m. m. Beckman. 85 s. Ju.
28. Underänigt betänkande med förslag till förordning angående tillverkning av brännvin m. m. Blom. 67 s. FI.
- 29-30. Den industriella demokratiens problem. 1. Betänkande jämte förslag till lag om driftsnämnder. 240 s. 2. Den industriella demokratin i utlandet. 267 s. Tullberg. S.
31. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 18. Den svenska mekaniska verkstadsindu-
- striens utveckling intill krigsutbrottet. Av E. Linder. Tullberg. iv, 435 s. FI.
32. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 19. Sveriges bryggeriindustri. Av A. Lilienberg. Tullberg. iv, 40 s. FI.
33. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 20. Garverindustriens produktionsförhållanden. Av W. Smith. Marcus. iv, 175 s. FI.
34. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 21. Kvalitetsfrågan hos det svenska vetet. Av H. Nilsson-Ehle. Marcus. 16 s. FI.
35. Samorganisation av riksdagsbiblioteket och dem centrala statsförvaltningen i bok- och biblioteksavseende. Av V. Gödel. Marcus. 54 s. FI.
36. Betänkande med förslag rörande förvaring av förminskat tillräckliga förbrytare jämte förslag till internering av farliga återfallsförbrytare. Lund, Berling. 116 s. Ju.
37. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 22. Översiktstabeller angående den svenska industriens utveckling 1891-1920 jämte anmärkningar. Marcus. iv, 147 s. FI.
38. Efterskrift till Om röstsammanräkning vid kommunala val enligt lagarna den 9 juni 1922. Av E. v. Heidenstam. Beckman. (s. 53-61.) S.
39. Om röstsammanräkning vid kommunala val enligt lagarna den 9 juni 1922. Av E. v. Heidenstam. Andra upplagan. Med efterskrift. Beckman. (4), 61 s. Si.
40. Jordkommisionens betänkanden. 6. Om sociala arende-bestämmelser, avlösning av arendejordbruk, förekommande av vanhävd, upphävande av fideikommiss i fast egendom, anskaffande av tomtmark till bosstäder m. m. Marcus. 505 s. Ju.
41. Skolkommisionens betänkande. 6. Om rätt för elever, utexaminerade från statens högre lärarinneseminarium, att vinna inträde vid universitet och där avlägga examen samt om folkskolläraes fortbildning i vetenskapligt avseende. Norstedt. 63 s. E.
42. Lagerhus- och kylhuskommitténs betänkande. 2. Lagerhusväsendet i Sverige och därmed sammanhängande förhållanden. Norstedt. viij, 300 s. Jo.
43. Förslag till tullstadga jämte motivering. Norstedt. (2), 134 s. FI.
44. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 23. De svenska järn- och metallmanufakturindustriernas utveckling med särskild hänsyn till förhållandena vid tiden närmast före världskrigets utbrott. Av G. Delling. Tullberg. iv, 196 s. FI.
45. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 24. Undersökning angående jordegendomsvärdenas utveckling i Sverige och vissa främmande länder. Av K. Amark. Marcus. iv, 93 s. FI.
46. Sammandrag av yttranden över stadsplanlagskommitténs betänkande med förslag till stadsplanlägg och författningar som därmed hava samband samt bosstads-kommisionens betänkande med förslag till byggmadsstadga. Palmquist. 367 s. Ju.
47. Kommunikationsverkens lönekommitté. 5. Betänkande angående beredande av semester åt viss icke-ordinarie personal i statens tjänst. Fahlcrantz. 49 s. K.
48. Anvisningar rörande vissa åtgärder för möjliggörande av ökad spannmålsbelånning från jordbrukarnas sida. Norstedt. 43 s. Jo.
49. Statens ställning till järnvägarna i Sverige med särskild hänsyn till införsningsfrågan. Av A. Lilienberg. Tullberg. vj, 268 s. K.
50. Redegörelse fra det av de danske, norske og sveanske Kraftoverføringskommissioner nedsatte elektrotekniske Udvalg angaaende elektrisk Kraftoverføring fra Norge til Danmark. København, Jørgensen & Co. 135 ss. K.
51. Förslag angående lapparnas renskötsel m. m. Beckman. 136 s. S.
52. Förslag till stadga angående nomadundervisningen i riket samt till instruktion för nomadskolinspektören. Beckman. 52 s. S.
53. Statens kolonisationsnämnds berättelse 1918-1922. Marcus. 37 s. Jo.
54. Betänkande angående regelbunden automobiltrafik ssamt angående maskinell vägtrafik i de nordliga länen. Tullberg. 191 s. K.
55. Skolöverstyrelsens folkskoloutredning. Betänkande och förslag angående statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket. Beckman. 110 ss. E.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = eklestikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 99) utgivna utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1923: 55
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

STATSBIDRAG TILL UPPFÖRANDE AV BYGGNADER FÖR FOLKSKOLEVÄSENDET I RIKET

AVGIVET AV

UTAV KUNGL. SKOLÖVERSTYRELSEN, JÄMLIKT DENSAMMA
DEN 8 APRIL 1921 MEDDELAT NÅDIGT BEMYNDIGANDE,
TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1923
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[1591 23]

STATENS TRYCKERI I KÖPENHAGEN

BETÄNKANDE ÖFR FÖRSLAG

OM

STATSBUDGET FÖR ÅR 1880

FÖR FOLKSKOLENS ÅRSBUDGET I ÅR 1880

AF

STATSBUDGETEN FÖR ÅR 1880

AF

STATSBUDGETEN

FÖR ÅR 1880

1879

Till Kungl. Skolöverstyrelsen.

Genom beslut den 29 juni 1917 anbefalldes folkskolöverstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av riksdagens skrivelse den 15 juni 1917, nr 369, om vidtagande av vissa åtgärder till folkundervisningens befrämjande, och bemyndigades nämnda överstyrelse genom brev den 17 augusti 1917 att för ifrågavarande ändamål tillkalla samtidigt högst fem sakkunniga, med rätt för överstyrelsen att, med hänsyn till ärendets allsidiga utredning, inom gränserna av det ovan angivna antalet sakkunniga ersätta redan tillkallad sakkunnig med annan sakkunnig person.

Vidare bemyndigades skolöverstyrelsen genom brev den 5 mars 1920 att, så länge överstyrelsen icke i större utsträckning begagnade sig av det genom förenämnda brev den 17 augusti 1917 givna bemyndigandet än att antalet samtidigt tillkallade sakkunniga uppginge till två eller högst tre, inom eller utom de sakkunnigas krets anlita särskilt biträde för utförande av de redaktionella uppgifter och sekreterargöromål, som i sammanhang med de sakkunnigas arbete kunde visa sig erforderliga.

Sedan skolöverstyrelsen genom beslut den 25 september 1920 anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av riksdagens skrivelse den 15 juni 1920, nr 365, angående beredande av statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket, samt överstyrelsen i skrivelse den 14 februari 1921 gjort framställning angående föranstaltande av närmare utredning i ämnet, fann Kungl. Maj:t genom beslut den 8 april 1921 gott uppdraga åt överstyrelsen att, i samband med det överstyrelsen genom ovannämnda beslut den 29 juni 1917 lämnade uppdraget, verkställa den av riksdagen i dess förutnämnda skrivelse den 15 juni 1920 begärda utredningen ävensom vid fullgörandet av detta uppdrag anlita de utav överstyrelsen jämlikt bemyndigande i ovannämnda brev den 17 augusti 1917 tillkallade sakkunniga. Vidare fann Kungl. Maj:t gott *dels* bemyndiga skolöverstyrelsen att ej mindre uppdraga åt en av de sakkunniga att tillika vara de sakkunnigas ordförande än även inom eller utom de sakkunnigas krets utse särskild sekreterare, *dels* medgiva att, intill dess en av överstyrelsen igångsatt utredning rörande behovet av lärarkrafter för folkskolan hunnit slutföras, överstyrelsen finge, även om antalet på en gång tillkallade sakkunniga, på sätt i meranämnda brev den 17 augusti 1917 medgivits, uppginge till fem, anlita särskilt biträde för utförande av de redaktionella uppgifter och sekreterargöromål, som för sistberörda utredning vore erforderliga.

Genom beslut den 15 juni 1921 tillkallade därefter skolöverstyrelsen, jämlikt densamma genom ovanberörda brev den 8 april 1921 meddelat be- myndigande, följande personer att såsom sakkunniga biträda med utredning av frågan om statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsenet i riket: ledamoten av riksdagens andra kammare, folkskolläraren K. V. Rydén, ledamoten av riksdagens första kammare, folkskolinspektören i Västerbottens norra inspektionsområde N. J. F. Almkvist, ledamoten av riksdagens första kammare, landstingsdirektören A. Hult, kyrkoherden i Norrbärke pastorat A. Ihrmark samt ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren P. Nilsson, varjämte överstyrelsen uppdrog åt Rydén att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar.

På därom av de sakkunniga gjord framställning förordnade därefter överstyrelsen genom beslut den 6 oktober 1921 amanuensen hos skolöverstyrelsen H. B. Hammar att vara sekreterare hos de sakkunniga.

Vårt arbete, som vi benämnt Skolöverstyrelsens folkskolutredning, tog sin början i augusti 1921 och har därefter fortgått dels genom ordföranden och sekreteraren, dels genom ett arbetsutskott, dels ock vid sammanträden i plenum. Från folkskolinspektörer och skoldistrikt hava inhämtats åtskilliga för fullgörandet av vårt uppdrag erforderliga uppgifter, för vilka närmare redogörelse lämnas i betänkandet.

På därom gjord framställning medgav statsrådet och chefen för ecklesia- stikdepartementet den 18 november 1921, att vissa statistiska undersök- ningar rörande fördelningen av kommunernas skattebördor m. m. finge ut- föras genom särskild sakkunnig person med tillgodogörande av primärma- terial, som funnes tillgängligt i statistiska centralbyrån. Ifrågavarande primär- material har delvis sammanförts under ledning av byråchefen i statistiska centralbyrån O. H. G. Burström, varefter det med hänsyn till den före- liggande utredningen i olika avseenden bearbetats, särskilt av de sakkunnigas ordförande.

Under gången av arbetet hava till oss överlämnats handlingarna till vissa hos skolöverstyrelsen gjorda framställningar, varjämte framställning i ett ämne, som rör det erhållna uppdraget, ingivits direkt till oss, och hava dessa framställningar behandlats i sammanhang med huvudfrågan.

Tidigare hava vi den 29 november 1921 till skolöverstyrelsen ingivit framställning rörande viss ändring i lagen om kommunalförbund den 13 juni 1919.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 november 1922 föreskrevs, att det åt oss anförtrodda uppdraget skulle upphöra senast den 31 maj 1923.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 maj 1923 funno vi oss på anförda skäl nödsakade att hemställa dels att vi måtte få sammanträda under loppet av juni 1923 under sammanlagt högst en vecka för att justera återstående delar av vårt betänkande m. m., dels ock att ordföranden och sekreteraren måtte få under samma månad utföra nödiga arbeten för slutförande av det åt oss meddelade uppdraget.

Genom beslut den 1 juni 1923 fann Kungl. Maj:t gott bifalla ifrågasvarande ansökning.

Med hänsyn till den tidsbegränsning för utredningens slutförande, som enligt vad ovan nämnts blivit föreskriven, har det blivit nödvändigt att giva framställningen i vårt betänkande en knapphändighet, som måhända ej kan anses stå i riktigt förhållande till ärendets stora vikt och omfattning. De förslag, i vilka betänkandet utmynnar, äro emellertid synnerligen ingående övervägda och hava framkommit efter vida grundligare undersökningar än som måhända kunnat klargöras i det betänkande, vi nu genom förhållandena sett oss nödsakade att inskränka till minsta möjliga omfattning.

Vi få härmed vördsamt överlämna vårt betänkande med förslag till författningar i ärendet. Tillika bifogas handlingarna till de till oss remitterade ärendena ävensom övriga till ärendet hörande handlingar, varibland hela det statistiska materialet.

Stockholm den 22 juni 1923.

VÄRNER RYDÉN.

N. J. F. ALMKVIST. ADAM HULT. A. IHRMARK. P. NILSSON.

H. B. Hammar.

I. Historisk inledning.

*Statens
bidrag till
folkskole-
väsendet
före 1914.*

När ett lagstadgat folkskoleväsen infördes i vårt land, kommo kostnaderna härför till en början att så gott som helt och hållet vila på skoldistriktet eller enskilda. Det dröjde emellertid icke länge, förrän den tanken började att alltmera göra sig gällande, att även staten borde bära åtminstone någon del av dessa bördor. Särskilt inriktade man därvid sina bemödanden på att överflytta en del av kostnaderna för lärarnas avlöning på staten. Ju större utgifterna för folkskoleväsendet på grund av folkskolans utveckling blevo, desto större andel av lärarnas avlöning ansåg sig staten bära övertaga. Beträffande utvecklingen i detta hänseende från en ringa början till beslutet vid 1914 års senare riksdag, varigenom staten, bland annat, åtog sig att bestrida kostnaderna för $\frac{9}{10}$ av grundlönen samt hela kostnaderna för ålderstilläggen, anhålla vi att få hänvisa till den i lärarelönenämndens betänkande I: 3, sid. 291 o. f. intagna utförliga redogörelsen.

Under hela tiden för folkskolans tillvaro hava emellertid — på ytterst sällsynta undantagsfall när — bördan för tillhandahållande av såväl lokaler för själva undervisningen som bostäder för lärarpersonalen påvilat de enskilda skoldistriktet. Till en början uppgingo dessa kostnader till mera obetydliga belopp, då skolorna oftast inhystes i någon stuga eller ambuladerade mellan de olika gårdarna, men så småningom kommo utgifterna för detta ändamål, icke minst på grund av den moderna tidens krav på förbättrade hygieniska förhållanden, att stegras på ett sätt, som särskilt för små och i ekonomiskt hänseende mindre bärkraftiga kommuner kom att kännas mycket betungande.

*Motioner
vid 1914
års riks-
dagar.*

Under dessa förhållanden kan det icke vara ägnat att väcka förvåning, att frågan om ett ännu kraftigare bistånd från statens sida åt de enskilda skoldistriktet kom att dragas inför riksdagens prövning, och vid 1914 års båda riksdagar väcktes sålunda i andra kammaren motioner (II: 261 vid A-riksdagen och II: 155 vid B-riksdagen), vari hemställdes, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, vad från statens sida kunde göras för förbättrande av folkskoleväsendet på landsbygden». I motionerna framställdes, bland annat, det förslaget, att staten skulle lämna extra anslag till kommuner, som för nödvändiga skolutgifter betalade ett visst minimibelopp per bevillningshundra.

I en vid 1914 års första riksdag väckt motion, av herr Hamilton m. fl. (II: 64), hemställdes vidare, »att riksdagen måtte till Kungl. Maj:ts för-

fogande ställa ett belopp av högst 8 miljoner kronor att utgå i form av anslag till rikets skoldistrikt med 10 kronor för varje i folk- och småskolan undervisat barn i enlighet med de villkor, Kungl. Maj:t fastställer».

Med i huvudsak samma motivering förnyades denna motion vid 1914 års senare riksdag (II: 128), men hade motionären då i så måtto förändrat sitt slutyrkande, att han hemställde, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, på vilket sätt ökade statsbidrag till kommunernas folkskolutgifter lämpligast böra utgå för att skattebördorna skola minskas och samtidigt de bättre skolformerna vinna ökad utbredning, samt att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till nästkommande riksdag, framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda». I motionen framhölls, att de dåvarande skolförhållandena, trots att de lade dryga skattebördor på kommunerna, dock lämnade otillfredsställande resultat. Ett sätt att söka åstadkomma ändring i förhållandena vore, om ett visst belopp av staten utbetaltes för varje i folkskolorna undervisat barn, varigenom kommunerna skulle erhålla ett visserligen ej så stort men dock högst betydelsefullt bidrag till bestridande av sina folkskolutgifter; ett annat sätt, som också borde göras till föremål för en närmare utredning, vore, att statsbidraget lämnades till kommunernas folkskolutgifter i deras helhet och då utginge i viss proportion till dessa samt med högre belopp, i samma mån anstalter till bättre ordnande av folkskolförhållandena vidtoges.

Samtliga dessa motioner blevo emellertid av riksdagen avslagna.

På grund av en vid 1917 års riksdag väckt motion, av herr Kristensson m. fl. (II: 326), hemställde riksdagen sedermera i skrivelse till Kungl. Maj:t, »att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes borde vidtagas för

*Motion
vid 1917
års riks-
dag.*

1) planmässig inskränkning i användandet av mindervärdiga skolformer under strävan mot fullt införande av heltidsläsning,

2) förhindrande av att ingen eller dålig skolgång förekomme samt av för tidig avgång från skolan,

3) utbildande av ett tillräckligt antal folkskollärare, på det att vederbörligt meriterade lärare kunde anställas överallt å folkskolestadiet,

samt för riksdagen framlägga de förslag, för vilkas genomförande riksdagens medverkan vore erforderlig».

Genom beslut den 29 juni 1917 erhöi dåvarande folkskolöverstyrelsen, med anledning av riksdagens ifrågavarande skrivelse, befallning att avgiva utlåtande rörande vidtagande av vissa åtgärder till folkundervisningens befrämjande, och hava med anledning härav inom skolöverstyrelsen, delvis med tillhjälp av tillkallade sakkunniga, omfattande utredningsarbeten utförts.

*Motioner
vid 1918
års riksdag.*

Vidare hemställdes i motion vid 1918 års riksdag, av herr Moberger m. fl. (II: 165), om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ökade statsbidrag till kommunernas utgifter för folkskoleväsendet.

Under hänvisning till den av 1917 års riksdag begärda utredningen framhölls här, att man, när man toge kännedom om de orsaker, som gjorde det svårt för att på landsbygden få ett tillfredsställande och mot tidens krav svarande folkskoleväsen, snart skulle finna, att dessa, förutom de linga skolvägarna, huvudsakligen voro tre: kommunernas ringa ekonomiska bärkraft, föräldrarnas privatekonomiska intresse av att utnyttja sina barns arbetskraft och bristen på kompetenta lärarkrafter, vartill finge läggas, att intresset och förståelsen för folkskolan ej alltid vore så stora, som man kunde ha rätt att vänta. Beträffande barnets rätt till regelbunden skolgång under hela skoltiden och behovet av tillräckligt antal utbildade folkskollärare syntes ovannämnda riksdagsskrivelse fullt beakta de åtgärder, som vore nödvändiga. Däremot syntes skrivelsen ej i fullt tillräcklig mån taga hänsyn till de ekonomiska svårigheter, som ett mycket stort antal skoldistrikt hade att kämpa med vid ett tillfredsställande ordnande av sitt skolväsen. I skrivelsen hette det, »att införandet av heltidsläsning måste medföra byggandet av nya skolhus, vilket på många ställen allt för kännbart drabbade de redan förut hårt skattetyngda kommunerna. Ett genomförande av heltidsläsning i nyssberörda kommuner skulle ej kunna ske, såvida ej genom skatteutjämningsåtgärder avsevärda lättnader kunna beredas dessa kommuner.» Det torde dock kunna ifrågasättas, om det vore enbart eller ens huvudsakligen på skatteutjämnings väg, som de ekonomiska svårigheter kunde undanröjas, vilka på så många håll stode hindrande i vägen för ett gott skolväsendes uppkomst. Den av 1917 års riksdag beslutade skatteutjämnigen komme naturligen i sin mån att underlätta för de därav berörda kommunerna att på ett mera tillfredsställande sätt ordna sitt skolväsen. Det måste dock sättas i tvivelsmål, om det beviljade bidraget kunde vara tillräckligt från skolväsendets synpunkt. Den allra första och största ekonomiska svårigheten för flertalet kommuner att rationellt ordna skolväsendet vore byggnadsskyldigheten av skolhus. I dåvarande tid vore denna tunga svårare än någonsin att bära, enär byggnadskostnaderna under krigstiden hade sigit med ungefär 100 % eller mera. Även om en återgång hän mot mera normala priser kunde tänkas efter kriget, torde man dock ej ha att vänta en nedpressning på långt när till de pris, som gällde före kriget. Härtill komme, att genom den allmänna prisstegringen kommunernas utgifter i allmänhet ökats i väsentlig mån. Det vore därför med verklig oro för folkskolans framtid, man tänkte på möjligheterna för kommunerna under kommande år att uppfylla byggnadsskyldigheten för folkskolans behov. Det syntes alldeles nödvändigt, att staten här trädde hjälpsamt emellan, åtninnsone för landsbygdens del. Ville staten bidraga med räntefria lån eller direkt övertaga en del av byggnadskostnaderna, t. ex. en tredjedel eller en femtedel, skulle mycket vara vunnet. Ett statligt byggnadsbidrag ansåge

motionärerna böra begränsas till landsbygdens kommuner och kanske bland dem till sådana, som vore mera ekonomiskt betungade.

Härjämte föreslogo motionärerna, att staten även borde deltaga i kommunernas driftkostnader för skolväsendet förutom till lärarlönerna, antingen med ett bidrag i viss procent till den totala skolbudgeten, eller ett anslag till varje särskild skola, förslagsvis begränsat till högst 300 kronor för läraravdelning i folkskola och högst 200 kronor för läraravdelning i småskola. Av detta bidrag skulle även städerna bliva delaktiga.

Vid samma riksdag frambars vidare av herr Hallén en motion (II: 275) om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt skoldistrikt av statsbidrag för uppförande av folkskolebyggnader.

I denna motion framhölls, att genom kraven på avskaffande av både de flyttande och de fasta halvtidsläsande folkskolorna en mängd av landets kommuner pålades synnerligen ökade ekonomiska bördor, som dels bleve för många skoldistrikt mycket betungande, dels för andra innebure, att andra lika viktiga kommunala angelägenheter bleve mindre väl tillgodosedda.

En åtgärd i skatteutjämningens syfte vore därför, att staten i stegrad omfattning lämnade bidrag till bl. a. folkskoleväsendet. Motionären tänkte därvid på de stora utgifter, som vore förenade med byggande av folkskolehus och lärarbostäder. Till dessas uppförande borde under vissa förutsättningar statsbidrag kunna erhållas. En blivande utredning av denna fråga borde då omfatta de villkor, under vilka ett dylikt hjälpande ingripande från statens sida borde ifrågakomma. Det höga skattetrycket i en kommun finge ej enbart vara avgörande, enär orsaken till den höga skatten ju stundom kunde vara fullt självförvållad t. ex. på grund av för låg taxering, kommunala affärsföretag o. d.

Men å andra sidan borde det ej vara ogörligt att utfinna normer för ett dylikt understöd från statens sida. Där t. ex. utgifterna till fattigvård och skolväsen nått en viss höjd och där en avsevärd skuldsättning kunde uppvisas vara eller bliva en oundgänglig följd av ett tidsenligt ordnande av skolväsendet, borde för de om- och nybyggnader, som krävdes, statsbidrag kunna erhållas. Även kunde därvid tänkas, att vederbörande folkskolinspektör, länsstyrelse eller annan med kommunen och dess ekonomi förtrogen myndighet borde ha givit sin tillstyrkan.

Förutom den ytterst effektiva och storartade hjälp, som arbetet på skolväsendets tidsenliga ordnande härigenom erhöle, skulle även vinnas, att kommunernas växande skuldsättning något hejdades.

Ej heller skulle staten genom en dylik bidragsskyldighet, som endast under vissa förutsättningar skulle ifrågakomma, bliva i nämnvärd grad betungad, enär det i viss mening skulle gälla s. k. »engångskostnader», d. v. s. av skolväsendets omläggning föranledda nybyggnader. Reparations- och underhållsskyldigheten borde alltjämt bestridas av kommunen.

Vid sin behandling av frågan yttrade andra kammarens vederbörande utskott, bland annat, att utskottet, utan att fatta ståndpunkt till frågan, huru-

vida ökat statsbidrag borde utgå till *samtliga skoldistrikt* eller endast till *sådana kommuner, vilkas ekonomiska bärkraft ej medger ett tillfredsställande ordnande av folkskoleväsendet*, ville framhålla, att den förstnämnda utvägen givetvis vore mest ägnad att befrämja det, som torde vara huvudsakliga syftet med motionerna i fråga, nämligen *skolväsendets allmänna uppryckning*, under det den senare skulle ur *statsfinansiell synpunkt* vara att föredraga, liksom den ock skulle i högre grad fylla det *skatteutjämnande syftet*.

I fråga om de grunder, efter vilka statsbidrag till folkskolans driftkostnader skulle utgå, kunde olika vägar tänkas. Den lättast framkomliga vore utan tvivel *antingen* att — med den begränsning motionären föreslagit — låta bidraget utgå till visst belopp per lärjunge *eller ock* med visst belopp per läraravdelning *eller ock slutligen* med varandra kombinera dessa båda alternativ. Ett annat sätt vore att låta statens bidrag utgå med viss procent av distriktets samtliga utgifter för detta ändamål. I varje fall borde bidraget bli större ju bättre skolformer, som tillämpades.

Statens understöd till skolhusbyggnader, vilket i första hand syntes bära komma de ekonomiskt svaga kommunerna till del, torde i regel bära utgå som bidrag till förräntning och amortering av de för byggnadernas uppförande upptagna lånen.

Motionerna blevo emellertid av riksdagen avslagna.

*Motion
vid 1919
års
riksdag.*

Jämväl vid 1919 års riksdag hemställdes i motion av herr Moberger m. fl. (II: 4), att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes i samband med den utredning angående ett tidsenligt ordnande av folkskoleväsendet, som igångsatts, även låta utreda, huruvida och under vilka förutsättningar skoldistrikt måtte kunna erhålla rätt till statsbidrag för såväl folkskoleväsendets allmänna driftkostnader som ock till skolhusbyggnader, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Motionärerna framhöllo härvid, hurusom, även om dyrtiden efter krigets slut kunde väntas bliva lindrad, kostnaderna för skolväsendet även framdeles för många kommuner måste bliva alltför betungande, om staten ej trädde hjälpande emellan. Det ginge ej an, att staten oupphörligt lade nya bördor på kommunerna för skolväsendet utan att lämna anvisning på hjälp att bära kostnaderna. Under det gångna året hade på grund av nya förordningar enligt riksdagens beslut kommunernas utgifter för folkskoleväsendet ytterligare ökats. Motionärerna erinrade om att från och med ingången av år 1919 villkoren för statsbidrags utgående till lärares avlöning blivit skärpta. Den nya boställsordningen för lärarpersonalen vid folk- och småskolor betydde en ganska väsentlig ökning av skoldistriktens utgifter för detta ändamål. De praktiska ungdomsskolorna komme likaledes att öka kommunernas utgifter. Skulle nu i enlighet med riksdagens skrivelse av 1917 nya krav ställas på kommunerna i fråga om skolväsendets utveckling, vore lätt att inse, att bördan för många skoldistrikt bleve all-

deles för tung. Hade riksdagen beslutat en utredning om ett bättre ordnat folkskoleväsen, borde riksdagen taga den konsekvens av detta beslut, som låge i ett bifall till yrkandet på även en utredning om ökade statsbidrag till ändamålet.

I sitt över motionen avgivna yttrande föreslog vederbörande utskott, bland annat, beträffande det ifrågasatta statsbidraget till driftkostnader, att detta borde utgå *antingen* med ett visst belopp för varje läraravdelning, exempelvis 300 kronor i heltidsläsande folkskola, 200 kronor i halvtidsläsande folkskola och heltidsläsande mindre folkskola och småskola samt 133 kronor 33 öre i halvtidsläsande mindre folkskola och småskola, *eller ock* med halva detta belopp som grundavgift för varje läraravdelning samt därutöver med 5 kronor för varje barn till dess maximibeloppen, respektive 300 kronor, 200 kronor och 133 kronor 33 öre, uppnåts.

Den möjligheten kunde också tänkas, att statsbidraget utginge efter viss procent av de här ifrågavarande verkliga driftkostnaderna, vilka syntes för folkskolavdelningar kunna beräknas till omkring 600 kronor och för småskollavdelningar till omkring 500 kronor. Enligt tillgänglig ekonomisk statistik visade ett summariskt sammandrag, att för driftkostnader utgått 1914 11,396,505 kronor eller i genomsnitt omkring 500 kronor per läraravdelning, vadan 50 procent av driftkostnaderna skulle i det närmaste motsvara de här ovan angivna beloppen för statsunderstöd till heltidsläsande skolor.

Wilken väg som än komme att väljas, borde tillses, att bidraget utginge efter grunder, som befrämjade upprättandet av bättre skolformer, och i relativt högre grad komme sådana församlingar till del, som på grund av gles befolkning ofta nödgades inrätta ett flertal skolor med mindre barnantal. Detta mål ansåge utskottet skulle vinnas, om till varje läraravdelning gäves ett visst lika grundbelopp och därutöver ett mindre belopp per lärjunge intill det maximibelopp, som kunde varda bestämt, varför utskottet förordade en sådan beräkningsgrund.

I fråga om statsbidrag till skolhusbyggnader, vilket bidrag syntes böra utgå endast till verkliga undervisningslokaler, ville utskottet utan att fatta ståndpunkt till frågan om de grunder, efter vilka sådant borde lämnas, dock framhålla, att det kunde tänkas utgå antingen som bidrag till förrentning och amortering av de för byggnadernas uppförande upptagna lånen eller ock som direkt bidrag till byggnadskostnaden. I senare fallet torde det kunna utgå antingen med visst belopp per undervisningslokal eller med viss procent av kommunens medelkostnad per lärjunge.

Ej heller denna motion vann emellertid riksdagens bifall.

Slutligen väcktes vid 1920 års riksdag i andra kammaren av herr Jonsson i Hökhult m. fl. en motion (nr 209) om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket.

*Motion
vid 1920
års
riksdag.*

I motionen anfördes bland annat följande:

»I det största antalet landsorts- och även i en del stadskommuner hava skatterna till kommunen, särskilt under de senare åren, alltmer ökat, så att de nu äro mycket tryckande för de skattedragande. En av de faktorer, som framför andra medverkat därtill, är utgifterna för folkskoleväsendet. Visserligen bidrager staten till lärarpersonalens avlöning med 90 % av lönen och hela ålderstilläggen, men med den utveckling, som skolväsendet just nu håller på att undergå, och de ökade krav från det allmännas sida, som nu ställas på kommunerna i fråga om lokaler för folkskolorna och bosäder för lärarpersonalen, äro utgifterna för detta ändamål för ett stort antal enskilda kommuner så betungande och mellan de olika kommunerna så ojämnt fördelade, att anslag i utjämningssyfte från statens sida för åstadkommande av för folkskoleväsendet erforderliga byggnader är särskilt av behovet påkallat.

Vad landsbygden beträffar, tillkommer utöver den kommunala skattebördan även vägunderhållet dels kontant och dels in natura, vilket gör att ojämnheten blir ännu större särskilt i förhållande till städerna, men även landsortskommunerna emellan.

Detta allt gör, att en utjämning av de kommunala utgifterna åtminstone i någon mån bör ävägbringas. Här ovan har framhållits, hurusom kostnaden för åstadkommande av lokaler för skolväsendet är svåröverkonlig, särskilt för fattiga kommuner, och att hjälp från statens sida därför bör åstadkommas. Detta är än mer beaktansvärt därför, att statsmakterna själva besluta om folkskoleväsendets utveckling och genom sina organ genondriva, att lämnade föreskrifter lända till efter rättelse. I kommuner med gles befolkning och stora avstånd måste antalet skolor i förhållande till barnantalet bliva mycket större, än vad som är förhållandet i tätt befolkade samällen. När då på dessa förstnämnda skolor skola tillämpas de skolformer, som nu äro föreskrivna, följer härav, att byggnadskostnaderna i förhållande till barnantalet bliva orimligt höga. Redan nu har från befolkningens sida på många håll försports stor ovilja emot de ständigt ökade kraven i ekonomiskt hänseende, som skolväsendet medför. Skall detta kunna mildras och skall folkskolan överallt i vårt land kunna fylla sin uppgift, då måste man från statens sida i detta avseende, samtidigt som fordringarna ökas även räkna en hjälpsam hand, då det gäller att bära de uppkomna bördorna.

Vi anse det vara lämpligt, att staten bidrager i form av anslag med 50 % av kostnaden för åstadkommande av behöfliga nybyggnader för folkskoleväsendet i riket, samt att Kungl. Maj:t av riksdagen begär beviljande av härför erforderliga medel.»

I sitt över motionen avgivna utlåtande anförde vederbörande uskott, bland annat, att utskottet vore av den bestämda uppfattningen, att ordandet av skolväsendet synnerligast på landsbygden ej kunde ske på ett tilfredsställande sätt, därest ej staten mera verksamt än dittills lämnade bidrag

till de härmed förenade kostnaderna, framför allt byggnadskostnaderna, vilka i regel vore de för den enskilda kommunen mest betungande.

Utskottet ansåge sig ock böra vidhålla sitt förra året gjorda uttalande, att det ökade bidraget för att kunna på samma gång åstadkomma en *allmän uppryckning* av skolväsendet och *rättvist avvägas* borde utgå till samtliga skoldistrikt och jämväl lämnas till förräntning och amortering av lån till redan uppförda nybyggnader för skoländamål.

Huruvida ett eventuellt statsbidrag borde bestämmas till 50 % av byggnadskostnaden, såsom motionärerna föreslagit, eller utgå efter andra grunder, exempelvis med visst belopp för undervisningslokal eller viss procent av medelkostnaden per lärjunge, och om det borde utgå jämväl till tjänstebostäder o. d., vore spörsmål, till vilka man först efter sorgfällig utredning torde kunna fatta bestämd ståndpunkt.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 juni 1920, nr 365, anförde slutligen riksdagen:

1920 års
riksdags-
skrivelse.

»I en inom riksdagen väckt motion har framhållits önskvärdheten därav, att utredning komme till stånd, i vad mån och på vad sätt staten kunde lämna bidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket, samt därefter snarast möjligt för riksdagen måtte framläggas det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Förevarande fråga har förut varit föremål för riksdagens behandling genom en vid 1919 års riksdag väckt motion, som bland annat avsett att åstadkomma utredning, huruvida och under vilka förutsättningar skoldistrikt må kunna erhålla statsbidrag till skolbyggnader.

Över den då väckta motionen infordrades i vederbörlig ordning yttrande av skolöverstyrelsen.

I sin skrivelse i ämnet anförde överstyrelsen, att överstyrelsen redan under sitt första verksamhetsår haft uppe till övervägande frågan om statsunderstöd i någon lämplig form för skolhusbyggnader, och att styrelsen varit betänkt på att göra framställning i förevarande fråga till Kungl. Maj:t, men att så ej skett, enär överstyrelsen icke varit i tillfälle att då åstadkomma den närmare utredning, varpå en framställning i sådant hänseende kunde grundas.

Överstyrelsen meddelade vidare i berörda skrivelse, att en ekonomisk utredning med det syfte, som i då avsedda motion antytts, måste tillhöra det utredningsarbete angående folkskoleväsendet, varmed överstyrelsen för närvarande vore sysselsatt.

Riksdagen har därför nu kunnat inskränka sig till att under hand hos överstyrelsen begära upplysning angående sagda utredningsarbets inom överstyrelsen fortskridande. Det har därvid inhämtats, att ifrågavarande utredningsarbete så till vida ännu befinner sig på det förberedande stadiet, att man, ehuru visserligen primäruppgifter från de respektive skoldistrikten insamlats, likväl ännu ej hunnit statistiskt bearbeta det insamlade materi-

alet, än mindre uppdraga några riktlinjer för de åtgärder, som kunna bli va erforderliga. I överstyrelsen har också uttalats den meningen, att det fortfarande skulle vara ett värdefullt stöd, om riksdagen beslutade skrivelse till Eders Kungl. Maj:t på sätt motionärerna vid innevarande riksdag föreslagit.

En av de viktigaste, ja, kanske främsta omständigheter, med vilka man måste räkna, då det gäller att åstadkomma förbättringar på folkskoleväsendets område, är helt naturligt de ekonomiska förhållandena inom skoldistriktet. I hundratals fattiga, skattetyngda kommuner har därför av ekonomiska skäl, trots stora ansträngningar, skolväsendet icke kunnat på ett tillfredsställande sätt ordnas.

Den största posten i kommunernas budget utgöres, som bekant, ofta av anslagen till nödiga skolhusbyggnaders uppförande och vidmakthållande. Stegrade arbetslöner och materialpris ha under de senare åren gjort skolhusbyggnadstungan svårare än någonsin, ja, i många fall så svår, att den utgör ett bestämt hinder för folkskoleväsendets tidsenliga utveckling. Särskilt gäller detta givetvis just de fattiga landskommunerna.

Ur såväl skatteutjämnings synpunkt som med hänsyn till skolväsendets bästa är det alltså av den allra största betydelse, om, såsom i förevarande motion ifrågasatts, skoldistriktet genom anslag av statsmedel beredas behöfliga lättnader i de dryga kostnaderna för anskaffande av skollokaler.

Riksdagen förbiser härvid icke, att det anslag, som för sådant ändamål skulle behöva anvisas, måste bli va mycket stort.

Då en tillfredsställande lösning av denna fråga emellertid är oundgängligen nödvändig, synes den angivna omständigheten icke få verka avskräckande, utan allenast mana till största möjliga varsamhet vid anslagsfördelningen. Behovet av understöd bör således i varje särskilt fall noggrant undersökas. Nödig hänsyn synes ock böra tagas till i vad mån kommunerna genom upptagande av lån eller genom anskaffande av medel på annat sätt redan sökt sörja för sitt skolväsen. Det skulle ju uppenbarligen innebära en orättvisa, om kommuner, som genom försummelse av sitt skolväsen undgått skuldsättning, genom anslag av statsmedel finge sina omkostnader minskade, under det att kommuner, som för berörda angelägenhet skuldsatt sig, icke skulle erhålla samma förmån.

Vad angår grunderna för anslags beviljande, synes dessa först efter noggrann utredning kunna närmare angivas.»

Riksdagen slutade med att anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i vad mån och på vad sätt staten kunde lämna bidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket, samt därefter snarast möjligt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Med anledning av denna riksdagens framställning bemyndigade Kungl. Maj:t, såsom i vår skrivelse till skolöverstyrelsen närmare omförmälts, genom beslut den 8 april 1921 skolöverstyrelsen att för ifrågavarande ändamål tillkalla sakkunniga.

II. Statsbidrag av liknande art som de nu ifrågasatta.

Innan vi gå att framlägga vårt förslag om statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket, vilja vi lämna en kortfattad redogörelse för de åtgärder av likartad natur, som tidigare vunnit Kungl. Maj:ts och riksdagens gillande ävensom de för desamma nu gällande bestämmelserna.

De ändamål, vilka staten redan tidigare ansett sig böra främja för att möjliggöra realiserandet av viktiga sociala önskemål, äro förnämligast tre, nämligen uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter m. m., uppförande, inrättande eller inlösen av epidemisjukhus samt uppförande eller inrättande av i fattigvårdslagen avsedda arbetshem. Därjämte har statsbidrag beviljats till vissa skoldistrikt inom Västerbottens och Norrbottens län för skolhemsbyggnader och deras inredning.

Riksdagen har för en följd av år, 1909—1918 samt för budgetåret 1923—1924, anvisat betydande anslag till bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter, företrädesvis tuberkulossjukstugor, tuberkulossjukhus och tuberkulosavdelningar å andra sjukvårdsanstalter.

*Tuber-
kulossjuk-
vårds-
anstalter.*

Förutom det att riksdagen för åtnjutande av ifrågavarande statsbidrag fastställt vissa allmänna bestämmelser, återfinnas de för utgående av dessa anslag stadgade närmare villkoren i kungörelsen den 27 juni 1914 angående statsbidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter m. m. (nr 292), med däri sedermera beträffande § 2 företagen ändring (sv. förf. saml. 385/1921).

Enligt dessa bestämmelser må statsbidrag tilldelas landsting, kommuner, föreningar och enskilda för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter, företrädesvis tuberkulossjukvårdsstugor, tuberkulossjukhus och tuberkulosavdelningar på andra sjukvårdsanstalter (§ 1). Statsbidrag utgår med *högst hälften* av den enligt vederbörligen granskade räkenskaper funna *verkliga* byggnadskostnaden, däri ej inberäknad utgift för anskaffande av byggnadstomt, dock med den inskränkning, att statsbidraget icke må överskrida 2 000 kronor för varje sjukplats, vederbörande anstalt beräknas rymma, samt att för stad, som ej deltager i landsting, statsbidrag ej i något fall må utgå till flera sjukplatser än en på varje tusental av stadens invånare, med undantag beträffande anstalter, som äro avsedda för vård av sjuka från hela riket utan företräde för sjuka från staden, för vilka anstalter statsbidrag må utgå till varje sjukplats utan inskränkning i för-

hållande till invånarantalet i staden (§ 2). Ansökan om statsbidrag skall, ställd till Kungl. Maj:t, ingivas till medicinalstyrelsen samt vara åtföljd av följande handlingar: a) fullständiga ritningar för den tillämnade anstalten jämte uppgift å det avsedda antalet sjukplatser; b) kostnadsförslag ävensom beskrivning över de ingivna ritningarna samt över byggnadstomtens storlek, läge och beskaffenhet; samt c) förbindelse av vederbörande att icke utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande i framtiden använda anstalten till annat än det därmed avsedda ändamålet (§ 3). Sedan de ingivna ritningarna blivit av medicinalstyrelsen, efter överintendentensämbetets hörande, granskade, samt anstaltens läge och plan i övrigt av styrelsen prövats, har medicinalstyrelsen att till Kungl. Maj:t insända ansökning jämte därtill hörande handlingar ävensom eget yttrande över ansökningen, vilket yttrande även bör innehålla uppgift om högsta tillåtna antalet sjukplatser å anstalten samt förslag till de särskilda villkor och bestämmelser, som med hänsyn till lokala förhållanden eller eljest anses bära i förekommande fall föreskrivas för åtnjutande av statsbidrag (§ 4). I § 5 meddelas bestämmelser om utbetalandet av beviljat statsbidrag och eventuell ändring av statsbidragets belopp. I §§ 6 och 7 givas föreskrifter om tillsynen över anstalt, som erhållit statsbidrag.

*Epidemi-
sjukhus.*

Enligt beslut av 1920 års riksdag utgår vidare från och med år 1921 statsbidrag dels till uppförande av epidemisjukhus, dels till ersättning för redan uppförda sådana.

För tillkomsten av detta statsingripande ävensom för de närmare principer, efter vilka statens understödsverksamhet äger rum, anhålla vi att få hänvisa till proposition nr 140 vid 1920 års riksdag.

Den 7 september 1920 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse angående statsbidrag för uppförande, inrättande eller inlösen av epidemisjukhus (sv. förf. saml. nr 667) i överensstämmelse med av riksdagen under ärendets behandling närmare angivna grunder.

Statsbidrag må tilldelas epidemidistrikt för uppförande, inrättande eller inlösen av sådant epidemisjukhus, som avses i epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443); dock att stad, som utgör eget epidemidistrikt, må åtnjuta statsbidrag allenast om sjukhusets uppförande eller inrättande ägt rum efter den 1 januari 1920 (§ 1). Statsbidrag utgår med *högst hälften* av byggnadskostnaderna. För den händelse lösesumman vid inlösen av epidemisjukhus understiger byggnadskostnaden, må statsbidraget ej överstiga hälften av lösesumman. I byggnadskostnader eller lösesumma må ej inräknas utgifterna för tomt eller inventarier. Statsbidraget må ej överstiga, vid uppförande av sjukhus, vars uppförande påbörjats efter den 1 januari 1916, 2 500 kronor för varje sjukplats, som sjukhuset med normal beläggning beräknas rymma, samt i andra fall 1 000 kronor för varje sådan plats (§ 2). Ansökning om statsbidrag skall ställas till Kungl. Maj:t och ingivas till medicinalstyrelsen samt vara åtföljd av följande handlingar: a) beskriv-

ning över byggnadstomtens storlek, läge och beskaffenhet; b) dels fullständiga ritningar över epidemisjukhuset eller, beträffande äldre sjukhus, över vilket sådana icke finnas, en skiss över detsamma, dels en kortare beskrivning över sjukhusbyggnaden och dess inredning, dels ock uppgift å kostnaderna för sjukhusets uppförande, det avsedda antalet sjukplatser och, i fall av inlösen, lösesumman; c) vederbörligen styrkt uppgift angående den tidpunkt, då sjukhusets uppförande påbörjats; samt d) förbindelse av vederbörande att icke utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande i framtiden använda epidemisjukhuset till annat än det därmed avsedda ändamålet (§ 3). Sedan de ingivna handlingarna blivit av medicinalstyrelsen, efter byggnadsstyrelsens hörande, granskade, har medicinalstyrelsen att till Kungl. Maj:t insända ansökningen jämte därtill hörande handlingar ävensom eget yttrande, vilket yttrande även bör innehålla uppgift om det antal sjukplatser, som kan anses motsvara normal beläggning av sjukhuset, samt förslag till de särskilda villkor och bestämmelser, som med hänsyn till de lokala förhållandena eller eljest anses bära i förekommande fall föreskrivas för åtnjutande av statsbidrag (§ 4). Beviljat statsbidrag må icke till vederbörande utbetalas, förrän epidemisjukhuset blivit genom medicinalstyrelsens försorg avsynat och godkänt samt styrelsen granskat till riktigheten styrkta räkenskaper över byggnadskostnaden. Finner medicinalstyrelsen därvid förhållanden hava inträtt, som bära föranleda ändring i statsbidragets belopp, har styrelsen att därom göra framställning hos Kungl. Maj:t. I övriga fall äger medicinalstyrelsen, på rekvisition, till vederbörande utbetala det beviljade bidraget av de för ifrågavarande ändamål anvisade medel (§ 5).

Vidare har riksdagen från och med år 1922 anvisat anslag för beredande av statsbidrag till uppförande eller inrättande av i lagen om fattigvården avsedda arbetshem, och genom kungörelse den 7 juli 1921 (sv. förf.saml. nr 371) har Kungl. Maj:t utfärdat närmare bestämmelser angående ifrågavarande statsbidrag och villkoren för detsammans tillgodonjutande.

Arbets-
hem.

Bidrag från ifrågavarande statsanslag må utgå för uppförande eller inrättande av sådant arbetshem, som avses i 33 § i lagen om fattigvården, vare sig hemmet anordnats av landsting eller stad, som ej deltager i landsting, eller det kommit till stånd i annan ordning (§ 1). Där för anordnande av arbetshem ny byggnad uppföres, utgår statsbidrag med *högst hälften* av byggnadskostnaderna, däri ej inräknade utgifter för tillhörande jordområde eller tomt eller för inventarier, dock med den inskränkning, att bidraget ej må överstiga 2 500 kronor för varje, för å arbetshemmet intagen person avsedd sängplats, som hemmet beräknas rymma. — Där för ändamålet inköpes redan befintlig byggnad, utgår statsbidrag med *högst hälften* av köpesumman, i vad densamma avser själva byggnaden, samt av kostnaderna för de om- eller tillbyggnadsarbeten, som nödvändiggöras av byggnadens användande till arbetshem, dock med den inskränkning, att bi-

draget ej må överstiga 1 500 kronor för varje sådan sängplats, som i 1 mom. sägs. — Skall till arbetshem användas i vederbörandes ägo befintlig byggnad, som ej uppförts eller inköpts för sådant ändamål, utgår statsbidrag med högst hälften av kostnaderna för de om- eller tillbyggnadsarbeten, vilka äro nödiga för byggnadens användande till arbetshem, dock med den inskränkning, att bidraget ej må överstiga 1 000 kronor för varje sådan sängplats, som i 1 mom. sägs (§ 2). Statsbidrag beviljas av Kungl. Maj:t. Ansökan om sådant bidrag göres samtidigt med att plan för arbetshemmet underställes Kungl. Maj:ts prövning. Till Kungl. Maj:t ställd ansökan om statsbidrag och fastställelse å plan för arbetshemmet skall ingivas till vederbörande länsstyrelse och vara åtföljd av följande handlingar: a) beskrivning över byggnadstomtens eller jordområdets storlek, läge och beskaffenhet; b) situationsplan och fullständiga ritningar över arbetshemmet, med angivande, där ansökningen avser äldre byggnad, av tillämnade eller verkställda om- eller tillbyggnadsarbeten; c) en kortare redogörelse angående arbetshemmets ordnande, dess inredning samt de olika slag av arbeten, vilka där äro avsedda att komma till utförande; d) uppgift å de kostnader och det antal sängplatser, vilka jämlikt § 2 skola ligga till grund för statsbidragets bestämmande; samt e) förbindelse av vederbörande att icke utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande i framtiden använda arbetshemmet till annat än det därmed avsedda ändamålet (§ 3). Efter granskning av ansökningshandlingarna har länsstyrelsen att till Kungl. Maj:t insända desamma jämte eget yttrande, vilket yttrande även bör innehålla förslag till de särskilda villkor och bestämmelser, som med hänsyn till de lokala förhållandena eller eljest anses böra i förekommande fall föreskrivas för åtnjutande av statsbidrag (§ 4). Beviljat statsbidrag må icke till vederbörande utbetalas, förrän arbetshemmet blivit av statens fattigvårdsinspektör avsynat och därvid befunnits inrättat i överensstämmelse med den fastställda planen samt till riktigheten styrkta räkenskaper över kostnaderna för arbetshemmets uppförande eller inrättande blivit av fattigvårdsinspektören granskade. Om därvid förhållanden finnas hava inträtt, som böra föranleda ändring i statsbidragets belopp, har fattigvårdsinspektören att därom göra framställning hos Kungl. Maj:t. I övriga fall åligger fattigvårdsinspektören att överlämna bevis om anstaltens godkännande och granskningen av räkenskaperna till statskontoret, som har att, på rekvisition, till vederbörande utbetala det beviljade bidraget av de utav riksdagen för ifrågavarande ändamål anvisade medel (§ 5).

Skolhem.

Därjämte anvisade 1919 års riksdag, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning, ett anslag såsom bidrag till skolhemsbyggnader och deras inredning att efter av Kungl. Maj:t fastställda grunder utgå till lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning i Västerbottens och Norrbottens län samt till Överkalix församling i Norrbottens län.

Med stöd av förberörda riksdagsbeslut utfärdades den 27 februari 1920 kungörelse angående statsbidrag till vissa skoldistrikt inom Västerbottens

och Norrbottens län för skolhemsbyggnader och deras inredning (sv. förf. saml. nr 145), och skall enligt denna statsbidrag utgå till ifrågavarande ändamål inom ovannämnda församlingar med belopp, som Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmer med hänsyn till skoldistriktets ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter. Statsbidrag må jämväl utgå till omändring av för skolhem lämplig äldre byggnad (§ 1). Skolhemsbyggnad, för vars uppförande statsbidrag utgår, skall förläggas till en med hänsyn till dess ändamål och verksamhet samt möjligheten att öva nödig tillsyn välbelägen ort och uppföras på lämplig tomt samt vara avsett för minst 20 och i regel högst 40 barn. Skolhemsanläggning skall innehålla för det avsedda barnantalet tillräckligt antal rum av tillfredsställande storlek och form jämte övriga nödiga utrymmen. Tomten skall inhägnas, planeras och planteras samt inrymma lämpligt planteringsland. Erforderlig tillgång på vatten beredes, där så ske kan, genom vattenledning och eljest genom brunn å tomtområdet. Nödig utfartsväg anlägges och underhålles. Skolöverstyrelsen åligger att tillhandagå vederbörande skolråd med uppgifter och anvisningar angående de för skolhemsanläggning erforderliga utrymmena (§ 2). Skoldistrikt, som önskar komma i åtnjutande av statsbidrag till ifrågavarande ändamål, skall till statens vederbörande folkskolinspektör före den 1 februari ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning med uppgift om det önskade beloppet. Sådan ansökning skall vara åtföljd av: 1) utdrag av kyrkostämmans protokoll, utvisande, dels att skoldistriktet beslutat uppföra ett skolhem för angivet antal barn, dels att tillräckligt stor, välbelägen och i övrigt lämplig tomt finnes för ändamålet tillgänglig, dels att skoldistriktet åtager sig att, därest statsbidrag beviljas, ställa sig till efter rättelse de föreskrifter i fråga om skolhemmet, vilka äro givna i gällande författningar eller kunna komma att av Kungl. Maj:t meddelas i samband med statsbidragets beviljande; 2) ritningar, upprättade i huvudsaklig överensstämmelse med de anvisningar och uppgifter, som av skolöverstyrelsen lämnats; 3) arbetsbeskrivning; 4) fullständig kostnadsberäkning, utvisande dels de för byggnaders uppförande och inredning, dels de för inventariers anskaffande beräknade kostnaderna; 5) uppgifter om det sätt, varpå skolrådet avsett att betrygga byggnadsarbetets nöjaktiga utförande och övervakande; 6) uppgifter enligt särskilda, av skolöverstyrelsen fastställda formulär rörande dels kommunens ekonomiska förhållanden, dels ock distriktets skolförhållanden (§ 3). Sedan vederbörande folkskolinspektör granskat de inkomna ansökningshandlingarna, skall han före den 1 mars jämte eget yttrande översända handlingarna till domkapitlet, som efter prövning av inkomna ansökningar med hänsyn till föreliggande behov och för ändamålet tillgängligt anslag upprättat förslag i ärendet, särskilt för skoldistrikt i Västerbottens och särskilt för skoldistrikt i Norrbottens län. Domkapitlets förslag skall jämte tillhörande handlingar före den 1 april insändas till skolöverstyrelsen. Sedan skolöverstyrelsen inhämtat yttrandet av vederbörande länsstyrelser, överlämnar överstyrelsen med eget ut-

låtande handlingarna i ärendet till Kungl. Maj:t (§ 4). Beviljat statsbidrag må av skolrådet allt efter byggnadsarbetets fortgång rekvireras hos länsstyrelsen; dock skall en fjärdedel av hela det beviljade statsbidraget innehållas, till dess byggnaden blivit avsynad och godkänd. Rekvisitionen skall åtföljas av redogörelse för utförda arbeten och ingivas till vederbörande folkskolinspektör, som har att överlämna densamma till länsstyrelsen jämte eget yttrande, huruvida det begärda beloppet må utgå eller icke. Avsyring förrättas av folkskolinspektören i närvaro av byggnadssakkunnig person, som förordnats av länsstyrelsen, samt ombud för skolrådet (§ 5). Skoldistrikt, åt vilket beviljats statsbidrag till uppförande av skolhem, är pliktigt: att i enlighet med fastställda ritningar och i övrigt givna föreskrifter låta uppföra beslutad skolhemsbyggnad; att, sedan skolhem blivit färdigbyggt och i vederbörlig ordning avsynat, övertaga detsamma samt ansvara för byggnaders och inventariers vård och underhåll; att låta brandförsäkra byggnader och inventarier till av länsstyrelsen godkänt belopp; samt att i övrigt i fråga om skolhemmets verksamhet och vård fullgöra vad som i gällande författningar föreskrives (§ 6).

III. Behovet av statsunderstöd för uppförande av folkskolebyggnader.

Redan den i det föregående lämnade historiken torde få anses giva vid handen, att behov av statens ingripande i avsikt att understödja skoldistriktet i allmänhet vid fullgörandet av byggnadsskyldigheten för folkskoleväsendet föreligger. Vi hava emellertid ansett oss böra mera ingående undersöka så väl omfattningen av detta behov som ock de lämpligaste vägarna för detsammats tillgodoseende. Fördenskull hava vi berett oss tillgång till ett så fullständigt material, som det varit oss möjligt att anskaffa utan att betunga utredningen med alltför stora kostnader.

Vid undersökningen har det syntts oss angeläget att först och främst ernå en föreställning om den ungefärliga omfattningen av byggnadsbehovet för folkskoleväsendet i riket. Till grund för undersökningen i denna del har legat ett synnerligen fullständigt primärmaterial, som på skolöverstyrelsens anbefallning år 1919 införskaffades från statens samtliga folkskolinspektörer och som omfattade dels uppgifter om antalet inom skoldistriktet då befintliga klassrum och tjänstebostäder dels uppgifter om behovet i nämnda hänseenden vid ett eventuellt fullständigt ordnande av skolväsendet i anslutning till det framtidsprogram, som innefattades i riksdagens förut omfördälda skrivelse den 15 juni 1917. De ifrågavarande uppgifterna avse varje särskild skola inom vederbörande inspektionsområdes samtliga skoldistrikt och röra, såsom nyss nämnts, i vad de avse de vid utredningen bestående förhållandena, tillståndet år 1919. Ehuru den ingående granskning av materialet, som av oss verkstälts, kvarlämnat intrycket, att olika folkskolinspektörer i någon mån anlagt olika synpunkter beträffande skolväsendets framtida ordnande — vilket i och för sig torde vara oundvikligt — har dock detta utredningsmaterial i stort sett syntts oss synnerligen värdefullt och vägledande för bedömning av det förefintliga byggnadsbehovet för folkskoleväsendet i riket. Ett vederhäftigare utredningsmaterial torde över huvud taget icke stå att erhålla till belysning av spörsmålet i fråga.

*Byggnads-
behovet.*

De insamlade uppgifterna hava av oss sammanförts för de olika dåvarande 34 inspektionsområdena, och är denna tabell såsom bilaga fogad vid vårt betänkande (Bil. 1). För hela riket skulle enligt nämnda utredning föreligga ett nybyggnadsbehov av 4 124 folkskolesalar, 1 915 lärosalar för småskolor eller mindre folkskolor samt 2 949 lärosalar, som anses behöv-

liga för att ersätta nu befintliga otjänliga lärosalar av olika slag. Hela antalet behövliga nya lärosalar skulle sålunda uppgå till 8 988 eller i runt tal 9 000. Antalet år 1919 förefintliga lärosalar, som av vederbörande inspektörer ansågos för sitt ändamål tjänliga, uppgick enligt samma tabell till i runt tal 20 000. Därest skolväsendet skulle bliva ordnat på ett tillfredsställande sätt, erfordrades sålunda enligt dessa uppgifter en utökning av det nuvarande beståndet av för sin uppgift tjänliga lärosalar med nära 45 %.

I fråga om tjänstebostäder för de vid folkskolorna anställda lärarkrafterna förefanns också enligt 1919 års uppgifter ett avsevärt byggnadsbehov. Icke mindre än 2 838 lägenheter om tre rum med kök, 3 633 lägenheter om två rum med kök samt 2 984 lägenheter om ett rum med kök erfordrades ytterligare, därest minimibehovet av tjänstebostäder skulle vara tillgodosett — alltså sammanlagt över 28 000 eldstäder.

Dessa siffror, som i och för sig icke kunna tillmätas exaktare värde än som ungefärliga tal, skola givetvis för att motsvara det nuvarande byggnadsbehovet minskas med det antal lärosalar och tjänstebostäder, som tillkommit efter 1919. En detaljerad utredning angående omfattningen av byggnadsverksamheten å förevarande område efter år 1919 har synts oss alltför tidsödande och kostsam att verkställa, och vi hava därför avstått från att företaga en sådan. För här ifrågavarande syfte har en sådan utredning ej heller synts oundgängligen nödvändig. Det är en allmänt känd erfarenhet, att de höga byggnadskostnaderna under en del av perioden vållade en påtaglig stagnation i byggnadsverksamheten i landet, och man torde med säkerhet kunna utgå ifrån antagandet, att det år 1919 konstaterade skolbyggnadsbehovet icke i avsevärdare mån minskats under den efterföljande tiden. Att ett mycket betydande behov av byggnader för folkskoleväsendet alltjämt kvarstår, torde genom vad ovan anförts få anses ådagalagt.

En mera ingående granskning av folkskolinspektörernas förberörda uppgifter giver vid handen, att behov av nya byggnader för folkskoleväsendet föreligger i snart sagt alla delar av landet. Emellertid framträder i berörda hänseende en väsentlig skillnad de olika landsändarna emellan. Medan exempelvis Södermanland, Gottland, Skåne, Skaraborgs län, Örebro län och Dalarna förete relativt gynnsamma siffror, utvisa uppgifterna från särskilt några av de norrländska länen mycket ogynnsamma förhållanden. Svårast te sig dessa i Västerbottens och vissa delar av Norrbottens län, där ställningen är ytterligt bekymmersam. Några exempel må åskådliggöra läget därstädes vid tiden för undersökningens anställande. *Skellefteå landsförsamlings* skoldistrikt uppgives sålunda förfoga över 109 läsrum, av vilka 84 betecknas som otjänliga. Antalet lärarbostäder uppgick till 96, av vilka emellertid 41 bestodo av 1 rum utan kök eller allenast kök. Nybyggnadsbehovet anslås till 133 lärosalar, därav 75 för folkskola och 58 för småskola eller mindre folkskola, samt 147 lärarbostäder, varav 34 för manlig

och 53 för kvinnlig folkskollärare samt 60 för annan lärare. Skoldistriktet, beläget vid kusten, hade ett medelskattetryck för åren 1918—1922 av 13 kronor 53 öre och en medelutdebitering till folkskoleväsendet under samma tid av 3 kronor 76 öre. *Fällfors* skoldistrikt, en inlandsocken i det egentliga Västerbotten, hade 1 läsrum för folkskola och 12 för mindre folkskola, av vilka sistnämnda 8 ansågos otjänliga, samt 6 lärarbostäder om 1 rum med kök och 10 innefattande 1 rum utan kök eller endast kök. Byggnadsbehovet uppgives till 26 lärosalar, därav 12 för folkskola, samt 24 lärarbostäder, varav 4 för manlig och 9 för kvinnlig folkskollärare samt 11 för annan lärare. Medelskattetrycket uppgick till 18 kronor 53 öre och medelutdebiteringen för folkskoleväsendet till 9 kronor 54 öre. *Stensele* skoldistrikt i inre Lappland förfogade över 48 läsrum, varav 40 otjänliga, samt 48 lärarbostäder, varav 40 omfattade 1 rum utan kök eller allenast kök. Byggnadsbehov: 53 lärosalar, därav 14 för folkskola, och 53 lärarbostäder, varav 4 för manlig och 9 för kvinnlig folkskollärare samt 40 för annan lärare. Medelskattetryck 10 kronor 23 öre; utdebitering för folkskoleväsendet 3 kronor 34 öre. *Tärna* skoldistrikt, inne vid gränsen mot Norge, disponerade över 14 läsrum, alla otjänliga, och 14 lärarbostäder, av vilka 13 bestodo av 1 rum utan kök eller endast kök. Byggnadsbehov: 20 lärosalar, därav 5 för folkskola, samt 20 lärarbostäder, varav 2 för manlig och 3 för kvinnlig folkskollärare samt 15 för annan lärare. Medelskattetryck 18 kronor 22 öre; utdebitering för folkskoleväsendet 4 kronor 76 öre.

Från Norrbottens län må ävenledes några siffror anföras beträffande byggnadsbehovet. *Råneå* skoldistrikt: byggnadsbehov 39 lärosalar, 69 tjänstebostäder; medelskattetryck 16 kronor 94 öre, medelutdebitering till folkskoleväsendet 5 kronor 90 öre. *Norrjärden*: 20 lärosalar, 25 tjänstebostäder; medelskattetryck 20 kronor 33 öre, medelutdebitering till folkskoleväsendet 5 kronor 92 öre. *Nederkalix*: 44 lärosalar, 75 tjänstebostäder; medelskattetryck 13 kronor 10 öre, medelutdebitering till folkskoleväsendet 3 kronor 9 öre. *Arvidsjaur*: 34 lärosalar, 77 tjänstebostäder; medelskattetryck 11 kronor 54 öre, medelutdebitering till folkskoleväsendet 3 kronor 61 öre. *Jokkmokk*: 30 lärosalar, 25 tjänstebostäder; medelskattetryck 14 kronor 89 öre, medelutdebitering till folkskoleväsendet 4 kronor 72 öre. För en mängd skoldistrikt inom Norrbottens och Västerbottens län förekommer härutöver behovet av särskilda skolhem för inackordering av de mest avlägset boende barnen.

Så svårartade äro förhållandena icke i de övriga norrländska länen, men även i Västernorrlands och Jämtlands län möta mångenstädes skolbyggnadsbehov av betydande omfattning. Från olika delar av Västernorrlands län må några exempel anföras. *Stöde*: byggnadsbehov 12 lärosalar, 13 tjänstebostäder; *Njurunda*: 17 lärosalar, 21 tjänstebostäder; *Stigsjö*: 11 lärosalar, 11 tjänstebostäder; *Tåsjö*: 23 lärosalar, 23 tjänstebostäder. Följande siffror från olika delar av Jämtlands län lämna ock en vägledning. *Hammerdal*:

23 lärosalar, 22 tjänstebostäder; *Ström*: 45 lärosalar, 43 tjänstebostäder; *Äre*: 19 lärosalar, 18 tjänstebostäder; *Offerdal*: 30 lärosalar, 23 tjänstebostäder; *Alsen*: 19 lärosalar, 18 tjänstebostäder; *Berg*: 11 lärosalar, 11 tjänstebostäder.

Inom mellersta och södra Sverige ställa sig förhållandena ogynnsammast i vissa delar av Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Värmlands län. Visserligen representerar här byggnadsbehovet för varje enskilt skoldistrikt i allmänhet ej så höga siffror som de förut nämnda, men skoldistriktet äro i dessa landsändar vanligen mycket mindre än i Norrland, och den relativa nybyggnadstunga, som åvilar skoldistriktet i södra och mellersta Sverige, kan understundom vara lika stor som eller större än i åtskilliga av de norrländska skoldistriktet.

För att belysa, att förhållandena i detta hänseende även i mellersta och södra Sverige kunna vara nog så bekymmersamma, välja vi några exempel från skilda län.

Husby-Långhundra (Stockholms län): byggnadsbehov 7 lärosalar, 7 tjänstebostäder; medelskattetryck 13: 05, medelutdebitering för folkskoleväsendet 4: 05; folkmängd 1 januari 1922 1 010, inkomst, varå kommunalutskylder utdebiterats år 1922, 299 150 kronor.

Gullabo (Kalmar län): 10 lärosalar, 7 tjänstebostäder; medelskattetryck 19: 71, medelutdebitering för folkskoleväsendet 5: 47; folkmängd 2 317, inkomst 421 193 kronor.

Hulterstad (Öland): 6 lärosalar, 2 tjänstebostäder; medelskattetryck 20: 75, medelutdebitering för folkskoleväsendet 6: 46; folkmängd 758, inkomst 248 868 kronor.

Rödeby (Blekinge län): 10 lärosalar, 8 tjänstebostäder; medelskattetryck 16: 45, medelutdebitering för folkskoleväsendet 4: 58; folkmängd 3 789, inkomst 842 356 kronor.

Spekeröd (Göteborgs och Bohus län): 5 lärosalar, 4 tjänstebostäder; medelskattetryck 19: 12, medelutdebitering för folkskoleväsendet 6: 58; folkmängd 1 095, inkomst 236 264 kronor.

Lane-Ryr (samma län): 7 lärosalar, 6 tjänstebostäder; medelskattetryck 21: 57, medelutdebitering för folkskoleväsendet 5: 52; folkmängd 1 354, inkomst 291 936 kronor.

Lyse (samma län): 16 lärosalar, 13 tjänstebostäder; medelskattetryck 22: 45, medelutdebitering för folkskoleväsendet 5: 26; folkmängd 4 148, inkomst 997 650 kronor.

Öxabäck (Älvsborgs län): 6 lärosalar, 4 tjänstebostäder; medelskattetryck 21: 61, medelutdebitering för folkskoleväsendet 4: 88; folkmängd 1 417, inkomst 139 575 kronor.

Töllsjö (samma län): 7 lärosalar, 5 tjänstebostäder; medelskattetryck 18: 05, medelutdebitering till folkskoleväsendet 3: 95; folkmängd 1 384, inkomst 190 472 kronor.

Även om här ovan anförda exempel beteckna mera svårartade fall från södra och mellersta delarna av landet, äro de långt ifrån enastående. Tvärtom kunna hundratals skoldistrikt i dessa landsändar uppsökas, där ett i förhållande till distriktens folkmängd och resurser mycket betydande behov av nya byggnader för folkskoleväsendet är för handen.

Det ovan anförda torde få anses ådagalägga, att ett omfattande behov av nybyggnader för folkskoleväsendet föreligger både för riket som helhet och för ett stort antal av de enskilda skoldistrikten. Frågan är då, om det kan tänkas, att skoldistrikt utan bidrag av staten kunna verkställa de erforderliga nybyggnaderna. Vi hava för att erhålla nödig ledning för bedömning av detta spörsmål, efter därtill erhållet bemyndigande, låtit för alla skoldistrikt i riket sammanställa *dels* det totala kommunala skatte-trycket (kommunal-, landstings- och vägs katt) under femårsperioden 1918—1922, *dels ock* utdebiteringen för folkskoleväsendet under samma tid. De sålunda vunna medeltalen — i vårt betänkande oftast benämnda medel-skattetrycket och medelutdebiteringen för folkskoleväsendet — sammanställda med de genom folkskolinspektörerna erhållna uppgifterna angående skolbyggnadsbehovet i de olika skoldistrikten hava lämnat oss en mycket god vägledning vid bedömandet av denna angelägenhet. Vi hava med dessa siffror som underlag genomgått förhållandena i vart och ett av rikets samtliga skoldistrikt för att erhålla möjligast fullständiga bild av läget och därvid kommit till den bestämda uppfattningen, att det största antalet skoldistrikt är i behov av statens understöd för att kunna genomföra det program, som uppställdes i 1917 års förberörda riksdagskrivelse.

Att ett sådant behov oundgängligen föreligger i de ovan anförda exemplen från Västerbottens och Norrbottens län torde utan vidare vara uppenbart. Skoldistrikt med så omfattande byggnadsbehov, så höga skatter och i många fall ringa skattekraft komma sannolikt att för mycket lång tid, kanske för all framtid vara ur stånd att ensamma någorlunda tillfredsställande ordna sina skolbyggnadsangelägenheter. För dessa finnes intet annat val än att antingen lita till statens hjälp för lösandet av sina skolbyggnadsfrågor eller ock att ohjälpligt bliva efter det övriga riket å förevarande område. Här är enligt vår uppfattning statens kraftiga hjälp ofrånkomlig.

Men även beträffande riket i övrigt gäller, att statens hjälp erfordras i stor omfattning, om skoldistrikt inom rimlig tid skola förmå lösa sina skolbyggnadsuppgifter. De kommunala skatterna, om man däri jämväl inräknar landstings- och vägs katterna, äro förhållandevis höga i hela riket. Av de mer än 2 400 landsbygdsskoldistrikten hade under perioden 1918—1922 endast 321 ett medelskattetryck, understigande 8 kronor för inkomsthundra, och av de 112 stadsskoldistrikten allenast 15. I de allra flesta län är ett medelskattetryck av mer än 10 kronor normalt förekommande i landsbygdens skoldistrikt. Ej sällan överstiger medelskattetrycket därstädes 15 kronor, undantagsvis i några län 20 kronor, ja, när i ett fall över 30

*Behovet
av statens
hjälp.*

kronor. Icke mindre än 45 av rikets städer hava ett medelskattetryck av 10 kronor och därutöver.

Om sålunda redan det allmänna kommunala skattetrycket starkt talar för behovet av statens ingripande till lindring av skoldistriktens byggnadstunga, så synas de erhållna medeltalen för utdebiteringen till folkskoleväsendet ännu mera bestyrka ifrågavarande behov. Vi hava sammanfört tabeller över skoldistriktens nyssnämnda utdebitering under åren 1918—1922 (Bil. 2 och 3). Av dessa framgår, att bland de landsbygdsskoldistrikt, som hade ett medelskattetryck av minst 8 kronor, 11 hade en utdebitering för folkskoleväsendet under 1 krona, 84 1: 00—1: 49, 235 1: 50—1: 99, 394 2: 00—2: 49, 375 2: 50—2: 99, 321 3: 00—3: 49, 214 3: 50—3: 99, 158 4: 00—4: 49, 95 4: 50—4: 99 samt 199 en utdebitering av 5 kronor eller därutöver. Nära hälften av samtliga här berörda skoldistrikt hade sålunda en utdebitering för folkskoleväsendet av 3 kronor och därutöver och nära två tredjedelar av minst 2 kronor 50 öre. För städernas vidkommande spela utgifterna för folkskoleväsendet givetvis icke samma roll som för landsbygden. Av de 97 städer, som hade ett medelskattetryck av minst 8 kronor, utdebiterade 15 mindre än 1 krona för folkskoleväsendet, 55 1: 00—1: 49, 20 1: 50—1: 99, 4 2: 00—2: 49 samt 3 2: 50—2: 99. Även för åtskilliga städer utgöra sålunda kostnaderna för folkskoleväsendet en ej oväsentlig del av skattetungan.

Av här berörda undersökning framgår, att kostnaderna för folkskoleväsendet i det stora flertalet skoldistrikt i betydlig utsträckning bidra till skapandet av det relativt höga skattetryck, som är utmärkande för ett stort antal av våra kommuner. Då staten betalar så gott som hela den lagstadgade avlöningen för den vid folkskolorna anställda lärarpersonalen, är det tydligt, att en väsentlig del av uttaxeringen till folkskoleväsendet betingas av distriktens omkostnader för byggande av skollokaler. Därest ej de kommunala skatterna skola uppdrivas rent oskäligt, torde det bliva nödvändigt, att staten i betydande grad träder hjälpande in beträffande det för kommunerna återstående skolbyggnadsbehovet.

Vi hava naturligtvis ej förbisett, att de av oss verkställda utredningarna angående skattetryck och utdebitering kommit att omfatta en tidsperiod med i många hänseenden onormala ekonomiska förhållanden. Detta har emellertid varit oundvikligt, om utredningen ej skulle komma att röra sig med föräldrade uppgifter. Även om man tager hänsyn till de förskjutningar i det ekonomiska läget, som tidsförhållandena under perioden för undersökningen må hava framkallat, synes densamma dock otvetydigt giva vid handen, att ett omfattande behov av hjälp från statens sida föreligger, därest det skall bliva möjligt för skoldistriktet i gemen att inom rimlig tid lösa sina skolbyggnadsfrågor.

Spörsmålet om vad framtiden kan komma att innebära för kommunernas ekonomi lämnar fältet öppet för gissningar och antaganden. Åtskilligt talar emellertid för att kommunerna bliva nog så ekonomiskt ansträngda, även

om någon lindring i skattetrycket tilläventyrs skulle uppkomma genom statens övertagande av en del av skolbyggnadstungan. Vi behöva allenast erinra om de byggnadskrav, som 1918 års fattigvårdslag ställer på många kommuner. I samband med genomförandet av lönereglering för prästerskapet enligt 1910 års lagstiftning hava i en mängd pastorat uppstått behov av nya prästgårdar. Bostäder behövas mångenstädes för distriktsbarnmor-skor och distriktssjuksköterskor, i vissa fall jämväl för läkare.

Landstingsskatten har visserligen under innevarande budgetår i de flesta län något nedgått i förhållande till de närmast föregående åren med deras abnorma priser. Men landstingen hava också att räkna med åtskilliga nya eller vidgade uppgifter, som kräva ökade anslag. Sjukvården — särskilt epidemisjukvården — kräver mera än förut. Arbetshem skola enligt den nya fattigvårdslagen uppföras, där de ej redan i erforderlig utsträckning kommit till stånd, vilket sistnämnda torde tillhöra undantagen.

Lägger man så härtill vägtungan, som med motorfordonens hastiga tillväxt väsentligt ökats, synes knappast någon tvekan kunna råda därom, att, åtminstone för en avsevärd tid framåt, behovet av statens hjälp för bärande av utgifterna för skolbyggnader snarare kommer att framträda med ökad än med minskad styrka.

Den av oss verkställda undersökningen har emellertid också givit vid handen, att åtskilliga skoldistrikt finnas, som icke behöva taga statens hjälp i anspråk för uppförande av folkskolebyggnader. Dit hör först och främst ett antal av 568 skoldistrikt, som enligt folkskolinspektörernas utredning år 1919 redan byggt tillräckligt antal lärosalar och tjänstebostäder för folkskoleväsendets behov. Så gott som alla dessa skoldistrikt tillhöra de södra och mellersta delarna av landet och representera i allmänhet gamla kulturbygder, där emellertid folkökningen i senare tid stagnerat eller är på tillbakagång. De län, där största antalet skoldistrikt med i här förevarande avseende ordnat skolväsen funnos, voro: Malmöhus med 87, Skaraborgs med 86, Gottlands med 56, Älvsborgs med 56, Jönköpings med 44, Kristianstads med 37, Stockholms med 27, Uppsala med 22 samt Södermanlands och Östergötlands län med vardera 21. I samtliga de norrländska länen funnos endast 10 skoldistrikt, där ej några ytterligare skolbyggnadsbehov ansågos föreligga.

Vidare har vår undersökning givit vid handen, att även bland de skoldistrikt, där skolbyggnadsbehov alltjämt föreligger, ett icke ringa antal befinner sig i den ekonomiska ställning, att statens ingripande till deras hjälp knappast kan anses av sakliga förhållanden påkallat. Dit höra till en början åtskilliga av våra städer, främst huvudstaden. Visserligen har det ej synt oss rättvist att i gemen utesluta städerna från statshjälp för skolbyggnadsändamål, då många av dessa numera hava en betydligt svagare ekonomisk ställning än ett stort antal landskommuner. Men det synes oss å andra sidan i hög grad obehövt att använda statsmedel för att hjälpa sam-

*Fall, där
stats-
bidrag
ej äro
nödiga.*

hällen, vilka, såsom exempelvis Stockholm, hava en osedvanligt låg kommunal beskattning. Antalet städer, som under åren 1918—1922 hade ett medelskattetryck, lägre än 8 kronor, vilket belopp vi framdeles komma att föreslå såsom undergräns för rätten att komma i åtnjutande av statsbidrag för skolbyggnadsändamål, utgjorde 15. Men även åtskilliga landsbygdsskoldistrikt finnas, för vilka statshjälp icke ur behovssynpunkt är motiverad. Man behöver därvid ej främst tänka på mera enastående förhållanden, såsom i fråga om vissa socknar i Kopparbergs län med osedvanligt låga kommunala skatter, t. ex. Sunborn med ett medelskattetryck av 4 kronor 66 öre, Orsa med 4 kronor 25 öre, Lima med 3 kronor 4 öre och Transtrand med 2 kronor 90 öre. Även här och var i övriga delar av landet påträffas skoldistrikt med så lågt skattetryck, att ett statsingripande till deras hjälp kan betraktas som obehövt.

Några exempel må anföras: medelskattetrycket anges inom parentes. *Stockholms län*: Ed (6: 70), Sollentuna (6: 85), Forsmark (5: 05), Danderyd (5: 49), Stocksunds köping (5: 79), Djurö (5: 85), Gustavsberg (5: 70), Ingarö (5: 49), Torö (4: 92), Salem (6: 61), Nacka (5: 75) m. fl.; *Uppsala län*: Bro och Lossa (6: 88), Danmark (6: 61), Söderfors (4: 87), Tolfta (6: 84), Skäfthammar (4: 90), Morkarla (6: 65), Film (4: 91), Tegelsmora (6: 12) m. fl.; *Södermanlands län*: Vadsbro (6: 79), Malmköpings köping (7: 09) m. fl.; *Östergötlands län*: Veta (6: 01), Simonstorp (6: 55), Borg (7: 10), Brunneby (6: 92) m. fl.; *Jönköpings län*: Hagshult (6: 64), Reftete (6: 15), Anderstorp (5: 32) m. fl.; *Kronobergs län*: Växjö landsförsamling (6: 14), Öjaby (5: 68), Öja (6: 85), Aringsås (6: 01) m. fl.; *Kalmar län*: Gladhammar (7: 20), Lönneberga (5: 15) m. fl.; *Kristianstads län*: Västra Sönnarslöv (5: 43), Östra Sönnarslöv (6: 00), Ravlunda (7: 26), Järrestad (6: 93) m. fl.; *Malmöhus län*: Stora Köpinge (7: 26), Södra Åby (7: 00), Norra Skrävlinge (6: 68) m. fl.; *Hallands län*: Tjärby (7: 16), Okome (7: 42); *Göteborgs och Bohus län*: Styrso (4: 05), Backa (6: 91), Gullholmen (6: 73), Karingön (6: 67) m. fl.; *Älvsborgs län*: Lerum (6: 77), Herrljunga (6: 75), Kinna (6: 80), Gunnarsnäs (6: 12) m. fl.; *Skaraborgs län*: Leksberg (7: 18), Karlsborg (7: 08), Borgunda (6: 71), Nykyrka (7: 05), Vara köping (6: 61), Österplana (5: 69) m. fl.; *Värmlands län*: Ransäter (6: 77), Norra by (6: 51), Nyskoga (5: 65) m. fl.; *Örebro län*: Ånsta (4: 79), Almby (6: 53), Bo (6: 94), Skagershult (4: 80), Hällefors (5: 64), Näsby (6: 17) m. fl.; *Västmanlands län*: Svedvi (7: 26), Sura (6: 87), Gunnilbo (7: 07) m. fl.; *Kopparbergs län* (utöver förut nämnda): Älvdalen (6: 64), Särna (6: 68), Malung (7: 02) m. fl.; *Gävleborgs län*: Voxna (6: 32), Harmånger (6: 33) m. fl.; *Västernorrlands län*: Hemsö (6: 05) m. fl.; *Jämtlands län*: Sundsjö (7: 10), Nyhem (7: 07) m. fl.

Ovanstående exempel utgöra endast ett mindre antal bland landsbygds-skoldistrikt med ett medelskattetryck under 8 kronor; hela antalet är, såsom förut nämnts, 321. Åtskilliga bland dessa 321 i skattehänseende gynn-sammast ställda skoldistrikt hava redan så ordnat sitt skolväsen, att något

byggnadsbehov för detsamma ej vidare förefinnes, men det stora flertalet har ännu kvar uppförandet av en eller annan byggnad för folkskoleväsendets behov. Det torde emellertid få anses ganska säkert, att även sistnämnda grupp, utan att oskäligt belastas med utskylder, av egen kraft för-
mår ordna sina skolbyggnadsangelägenheter. Vi hava därför ej kunnat finna det nödigt, att staten påtager sig någon del av byggnadskostnaderna för skoldistrikt, som hava en så relativt god ekonomisk ställning.

Vid våra undersökningar hava vi jämväl uppmärksammat en annan — låt vara liten — grupp av skoldistrikt, där statens hjälpande ingripande icke syns oss tillräckligt motiverat. Vi åsyfta härmed sådana skoldistrikt, som visserligen hava ett medelskattetryck av förut nämnd storlek, men vilkas utdebitering för folkskoleväsendet är synnerligen ringa. I Stockholms län finnes exempelvis ett skoldistrikt, som under åren 1918—1922 hade ett medelskattetryck av 9 kronor 96 öre men en medelutdebitering för folkskoleväsendet av allenast 32 öre. Det synes riktigt, att staten, då det gäller bidrag för här ifrågavarande ändamål, uppställer den grundsatsen, att skattetrycket åtminstone i någon avsevärdare mån är föranlett av utgifter för folkskoleväsendet, och detta kan rimligen icke anses vara fallet beträffande ett skoldistrikt som detta. Med det nyssnämnda analoga exempel finnas även från andra delar av landet. Inalles funnos i hela riket 11 landsbygds- och 15 stadsskoldistrikt, som under åren 1918—1922 hade ett medelskattetryck av minst 8 kronor, men vilkas medelutdebitering för folkskoleväsendet ej uppgick till 1 krona för inkomsthundra. I fall som dessa synas statsbidrag skäligen icke böra utgå.

Redan av det föregående torde framgå, att vissa delar av översta Norrland äro i vida högre grad än riket i övrigt vanlottade med avseende å tillgång på så väl tjänliga lärosalar för folkskolans behov som tjänstebostäder för lärarpersonalen. Vi hava ingående sysselsatt oss med spørsmålet om särskilda åtgärder för att avhjälpa dessa missförhållanden. Våra undersökningar hava givit vid handen, att i synnerhet flertalet lappmarkssocknar i Västerbottens och Norrbottens län kämpar med ytterliga svårigheter. Skolbyggnadsbehovet är här onormalt stort på grund av befolkningens gleshet. I en socken som exempelvis Arjeplog bor en befolkning av ungefär 3 200 personer kringströdd på en areal av över 146 kvadratmil — alltså vida mer än hela Skånes areal. Vederbörande folkskolinspektör beräknar behovet av skolbyggnader i detta skoldistrikt till 17 folkskolesalar, 9 småskolesalar, 12 bostäder för manliga och 7 för kvinnliga folkskollärare samt 9 för småskollärare. Härtill skulle ytterligare komma 6—7 skolhem för inackordering av de mest avlägset boende barnen. Till jämförelse kan nämnas, att exempelvis Brunby skoldistrikt i Malmöhus län med mer än 3 400 invånare ansetts kunna väl ordna sitt folkskoleväsen med 9 folk- och 8 småskolesalar jämte 5 bostäder för manlig och 4 för kvinnlig folkskollärare samt 8 bostäder för småskollärare. Svedvi skoldistrikt i Väst-

Undantagsförhållanden i Lappland.

manlands län med ungefär samma invånarantal som Arjeplog anses behöva 10 folk- och 7 småskolesalar jämte 6 bostäder för manliga och 4 för kvinnliga folkskollärare samt 7 bostäder för småskollärare. Skillnaden i skolbyggnadstungans omfattning mellan lappmarkssocknen, kustsocknen i Skåne och brukssocknen i Västmanland är, som synes, mycket betydande.

Ännu tydligare framträder denna skillnad, om man tager i betraktande, att av samtliga år 1919 förefintliga, för folkskoleväsendet avsedda byggnader inom Arjeplogs socken endast 3 folkskolesalar och 1 småskolesal samt 2 lärarbostäder ansågos för sitt ändamål tjänliga. Alla övriga utrymmen för folkskolans behov måste nybyggas. Inom skoldistriktet i södra och mellersta Sverige är i allmänhet det mesta av skolbyggnadsbehovet redan tillgodosett.

Slutligen bör ännu en omständighet av nära nog avgörande betydelse uppmärksammas, nämligen skoldistriktets olika skattekraft. Återvända vi änyo till de tre förut anförda exemplen, så hade Arjeplog en inkomst, varå kommunalutskylder år 1922 utdebiterades, av 1 714 380 kronor, medan motsvarande belopp för Brunby och Svedvi voro respektive 3 194 920 och 3 455 780 kronor. Lappmarkssocknen med flerdubbelt större skolbyggnadsbehov hade föga mer än hälften av den skattekraft, som de båda andra här omförmälda skoldistriktet ägde.

Den här gjorda jämförelsen hänför sig icke till några undantagsförhållanden utan kan snarare anses representativ för åtskilliga lappmarkssocknars ställning i fråga om skolbyggnadsbehovet och förmågan att av egna krafter tillgodose detsamma. Vi hava noggrant genomgått förhållandena i samtliga lappmarkssocknar och funnit flera befinna sig i ungefär samma hopplösa ställning som Arjeplog. I det föregående (sid. 23) äro Stensele och Tärna i Västerbottens samt Arvidsjaur och Jokkmokk i Norrbottens län omnämnda. Några ytterligare exempel må anföras, därvid för korthetens skull nybyggnadsbehovet ej uppdelas på olika arter av lärosalar och tjänstebostäder; medelskattetrycket och medelutdebiteringen till folkskoleväsendet avse, liksom i det föregående, åren 1918—1922, inkomsten avser kommunalutdebiteringen under år 1922.

Västerbottens län:

Åsele: 60 lärosalar, 59 tjänstebostäder; medelskattetryck 9: 19, medelutdebitering för folkskoleväsendet 2: 20; inkomst 4 852 598 kronor.

Vilhelmina: 119 lärosalar, 123 tjänstebostäder; medelskattetryck 15: 26, medelutdebitering för folkskoleväsendet 4: 35; inkomst 3 710 100 kronor.

Dorotea: 34 lärosalar, 34 tjänstebostäder; medelskattetryck 11: 59, medelutdebitering för folkskoleväsendet 3: 90; inkomst 2 289 085 kronor.

Sorsele: 51 lärosalar, 48 tjänstebostäder; medelskattetryck 12: 55, medelutdebitering för folkskoleväsendet 2: 65; inkomst 1 855 445 kronor.

Malå: 35 lärosalar, 37 tjänstebostäder; medelskattetryck 12: 29, medelutdebitering för folkskoleväsendet 2: 65; inkomst 1 259 669 kronor.

Norrbottnens län:

Gällivare: 55 lärosalar, 46 tjänstebostäder; medelskattetryck 11:16, medelutdebitering för folkskoleväsendet 4:18; inkomst 18 224 169 kronor.

Karesuando: 3 lärosalar, 4 tjänstebostäder; medelskattetryck 12:26, medelutdebitering för folkskoleväsendet 2:51; inkomst 71 240 kronor.

Om än bland de här nämnda skoldistriktet exempelvis Gällivare genom sin av gruvdriften härledda stora inkomst kan anses stå i en gynnsammare ställning än övriga uppräknade skoldistrikt, och även om några andra lappmarkssocknar, t. ex. Jukkasjärvi, Lycksele och Fredrika, under senare tid haft relativt lågt skattetryck, så förtager detta förhållande dock icke totalintrycket av ställningen bland de lappländska skoldistriktet. I stort sett befinna sig dessa i det läget, att de icke på mansåldrar förmå ordna sitt skolväsen utan synnerligen verksamt understöd från statens sida. Vi hava därför funnit oss böra föreslå, att skoldistriktet inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker må kunna erhålla väsentligt högre understöd för sina skolbyggnader än skoldistrikt inom riket i övrigt. Uppenbarligen bör detta högre understöd utgå endast i de fall, då synnerligt behov föreligger, och där detta har sin grund i en särskilt stor skolbyggnadstunga samt i skoldistriktets förhållandevis svaga skattekraft. Prövningen härav lär böra läggas i Kungl. Maj:ts hand.¹⁾

Vi hava vid framläggandet av detta förslag ingalunda förbisett, att även ett och annat skoldistrikt utanför Lappland befinna sig i en särdeles svår ställning beträffande sina skolbyggnadsmöjligheter. Särskilt gäller detta några skoldistrikt i det egentliga Västerbotten, däribland det förut omnämnda Fällfors. Vi hava också ingående övervägt möjligheterna av att utvidga förut omnämnda undantag att omfatta jämväl något enstaka skoldistrikt utanför Lappmarken. Emellertid hava vi slutligen sett oss nödsakade att överge denna tanke. Att uttaga enstaka socknar, kringströdda inom ett helt län, har sina vanskligheter, särskilt då urvalet måste ske på grundvalen av i många hänseenden abnorma utgifts- och skatteförhållanden, och att utsträcka undantagsförmånen till hela Västerbottens län är icke av behovet påkallat. Med samma skäl skulle i så fall sagda förmån böra tillgodokomma åtskilliga skoldistrikt utanför länet i fråga. Samtliga de hårdast betungade socknarna utanför Lappmarken skulle enligt det förslag, vi längre fram komma att avgiva, erhålla maximum av statsbidrag, eller 50 % av de beräknade byggnadskostnaderna, och ett så stort statsbidrag bör redan i och för sig vara en god handräckning även åt de hårt betungade. Skulle erfarenheten komma att giva vid handen, att denna hjälp i enstaka undantagsfall är otillräcklig, kan en utvidgning av undantagsförmånen framdeles beslutas. Man har då att bygga ej blott på erfarenheten utan sannolikt jämväl på stabilare ekonomiska förhållanden än de nuvarande. För det närvarande anse vi oss följaktligen böra föreslå, att undantagsförmånen i fråga begränsas på förut angivet sätt.

¹⁾ Jämför härmed framdeles sid. 47 och sid. 72 o. f.

Samman-
fattning.

Den utredning, vi i det föregående lämnat angående behovet av statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet i riket, har sålunda fört oss till följande resultat:

att behov av statsbidrag för ifrågavarande ändamål föreligger för det största antalet skoldistrikt, även om detta behov framträder med olika styrka ej blott inom skilda delar av riket utan jämväl de olika skoldistrikten emellan,

att mer än femtedelen av skoldistrikten redan uppfört lokaler för folkskoleväsendet i erforderlig utsträckning, och att därutöver ett antal skoldistrikt på grund av relativt lågt skattetryck eller ringa utdebitering för folkskoleväsendet ej synes böra ifrågakomma till erhållande av här nämnt statsbidrag, samt slutligen

att flertalet skoldistrikt inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker på grund av synnerligen ogynnsamma förhållanden å förevarande område bör komma i åtnjutande av ett väsentligt högre statsbidrag än det för riket i övrigt gällande.

IV. Allmänna grunder för statsbidrags utgående.

I det föregående hava vi lämnat en redogörelse för de av oss företagna undersökningarna beträffande behovet av byggnader för folkskoleväsendet i riket. Såsom redan påpekats, hava dessa undersökningar, bland annat, givit vid handen, att detta behov är synnerligen stort och förekommande i flertalet av rikets skoldistrikt, ävensom att det gör sig gällande med olika styrka i olika skoldistrikt och landsändar.

De gjorda undersökningarna hava vidare ådagalagt, att det i en mängd fall är helt enkelt otänkbart, att de enskilda skoldistrikten under nu rådande förhållanden med egna resurser skola kunna tänkas inom en rimlig tid ordna sitt skolväsen på ett tillfredsställande sätt. Vi hava icke heller tvekat att ansluta oss till den uppfattningen, att det under dessa förhållanden är av nöden, att staten träder hjälpande emellan. Som redan påvisats, har staten förut på olika områden — ifråga om tuberkulos- och epidemisjukvård samt arbets- och skolhem — ingripit med mycket betydande byggnadsunderstöd, varförutan sannolikt stora svårigheter mött att inom en närliggande tid få dessa var för sig så viktiga samhällsangelägenheter på ett tillfredsställande sätt lösta.

Såsom förut nämnts har staten även beträffande folkskoleväsendet — i fråga om lärarnas löner — övertagit allt större delar av de förut på de enskilda skoldistrikten vilande kostnaderna; i vanliga fall torde de utgifter, som ett skoldistrikt numera har att vidkännas för en folkskollärares avlöning, knappast överstiga det belopp, som åter inflyter till skoldistriktet i form av lärarens kommunalskatt.

Kan det alltså anses vara fastslaget, att staten bör träda hjälpande emellan i fråga om skoldistriktens skolbyggnadsskyldighet, så uppställer sig naturligtvis först och främst den frågan, i vilken utsträckning denna hjälp bör utgå.

Därvid ligger måhända närmast till hands att tänka sig, att staten generellt övertager en väsentlig anpart av skolbyggnadstungan, vare sig denna anpart skulle utgöra, såsom i riksdagsmotioner ifrågasatts, hälften av byggnadskostnaderna eller, såsom beträffande läraravlöningen, 90 % eller någon annan lämplig befunnen andel av desamma, eller, såsom jämväl föreslagits, att staten övertager hela byggnadsskyldigheten. Emot en sådan lösning resa sig emellertid många och tungt vägande skäl, och ett genomförande härav skulle enligt vårt förmenande stöta på stora svårigheter av praktisk och

*Bör staten
övertaga
det väsent-
liga av
skolbygg-
nads-
tungan?*

nära nog oöverstigliga av ekonomisk art; särskilt gäller detta ett fullständigt övertagande från statens sida av byggnadsskyldigheten för folkskoleväsendet.

En av de viktigaste hörnpelarna i hela vårt lands folkskoleorganisation torde utan tvivel vara det nära samband mellan å ena sidan skolans och å andra sidan församlingens och hemmets intressen, som bestått allt sedan folkskolans första tillkomst i vårt land. Visserligen hava under tidernas lopp på grund av folkskoleväsendets alltmera genomförda centralisation dessa gemensamma intressen i vissa hänseenden minskats, men ett fullständigt bortskärande av de intressen, som fortfarande finnas för de enskilda skol-distrikten att ordna sitt skolväsen på mest ekonomiska och ändamålsenliga sätt, skulle — långt ifrån att vara nyttigt för skolan — med all sannolikhet medföra ganska menliga konsekvenser, detta även ur rent ideell synpunkt.

Vidare synes det uppenbart, att det ur praktiska synpunkter skulle vara ytterst olämpligt, om skolbyggnadsangelägenheterna övervägande skulle handhavas av statliga organ. Avkopplades helt eller till större del kommunernas intresse av att hålla byggnadstungan inom rimliga gränser, alstrades otvivelaktigt en ovarsamhet i fråga om utgifter för ifrågavarande ändamål, som bleve för landet ödesdiger. Kommunernas anspråk på staten komme säkerligen att ytterligt stegras, då intet eller endast ett svagt regulativ mot överdrifter funnes i kommunernas egna intressen av att hålla skolbyggnadsutgifterna nere. Fara funnes för att statsutgifterna för ifrågavarande byggnader skulle svälla ut på ett rent äventyrligt sätt. Kommer så härtill den enorma förvaltningsapparat, som måste uppstå, om staten skulle uppträda som byggherre på tusentals platser i vårt vidsträckta land, ter sig en sådan ordning helt enkelt avskräckande.

Slutligen föreligger ett fullständigt avgörande hinder däri, att det statsfinansiella läget med sitt krav på största möjliga sparsamhet omöjliggör statsutgifter av den storlek, varom det med en anordning av här berörda art skulle bliva fråga.

På grund härav har det syntts oss nödvändigt att från början inskränka våra undersökningar i denna fråga till möjligheterna för staten att lämna *bidrag*, vartill för övrigt även hela frågans tidigare behandling i riksdagen hänvisar.

*Olika
bidrags-
former.*

Vi vilja nu till behandling upptaga de olika former för statsbidrags utgående, som vi under gången av vårt arbete förehatt till prövning, samt de skäl, som kunna anföras för och emot desamma.

Tidigare har utförligt redogjorts för de grunder, efter vilka statsbidrag utgår i ungefärligen likartade fall. Det gemensamma för dem alla är dels fastställandet av statens andel till högst hälften av samtliga kostnader, dels bestämmandet av en viss maximigräns för statsbidragets storlek för varje beräknat utrymme (vårdplats e. d.) inom den tilltänkta byggnaden eller

inrättningen. Den första begränsningen synes oss böra införas även i fråga om skolbyggnader.¹⁾ Härigenom uppnås, att vederbörande skoldistrikt å ena sidan kan få en verkligt betydande lättnad i sina utgifter, under det att å andra sidan skoldistriktet fortfarande hava det största intresse av att kostnaderna ej bliva onödigt stora, samt att skolväsendet över huvud taget bliver anordnat på ett så ekonomiskt ändamålsenligt sätt som möjligt. Slutligen komma genom en dylik maximering statens utgifter att kunna hållas inom rimliga gränser.

En motsvarighet till den i fråga om statsbidrag för tuberkulos- och epidemisjukhus samt arbetshem använda mera mekaniska begränsningen till ett visst belopp för varje plats, som den tillämnade anstalten beräknas rymma, skulle givetvis även i fråga om skolbyggnader kunna ernås på flera sätt.

Främst kommer här i åtanke det även under frågans behandling i riksdagen föreslagna systemet, att varje skoldistrikt skulle erhålla ett visst årligt bidrag för varje skolpliktigt barn inom distriktet. Vidare skulle man kunna tänka sig, att skoldistriktet erhöle ett visst bidrag för varje nyinrättad klass eller nytillkommen lärarkraft, vilka förändringar ju i regeln medföra nya byggnadskostnader. Man kunde jämväl anlita utvägen att vid uppförandet av skolbyggnader utbetala ett till summan fixerat statsbidrag för varje i byggnaden förefintligt bidragsberättigat utrymme. Slutligen skulle möjligen även kunna ifrågasättas en beräkning liknande den, som tillämpas vid byggandet av tuberkulossjukhus, nämligen att bidragen ställas i en viss relation till invånarantalet.

Samtliga de nu angivna utvägarna lida emellertid av svagheter, som enligt vårt förmenande utesluta deras användning, då det gäller skolbyggnader. Först och främst äro de alldeles för mekaniska, det blir allt för liten möjlighet att vid deras tillämpning taga hänsyn till samtliga förekommande omständigheter. Man skulle på detta sätt svårligen kunna undgå, att åtskilliga skoldistrikt komme i åtnjutande av statsbidrag, utan att detta vore av ett verkligt behov påkallat — man behöver här endast tänka på vissa av oss tidigare berörda städer eller åtskilliga landsbygdsskoldistrikt, vilkas utgifter för skoländamål äro ytterst ringa, i varje fall i förhållande till deras ekonomiska bärkraft. Just dessa skoldistrikt skulle med användandet av de ovan relaterade mekaniska begränsningsgrunderna ej sällan vara de, som hade möjligheterna att erhålla de största bidragen. Och å andra sidan — och detta torde vara den menligaste följden — skulle dessa inskränkningar i allmänhet komma att i främsta rummet drabba just de små och minst bärkraftiga skoldistriktet, vilkas skolväsen oftast är i behov av en genomgripande förbättring, men för vilka den ekonomiska situationen ofta uppställer stora hinder, huru god än deras vilja i detta hänseende kan vara.

En annan utväg vore, att statsbidraget bestämdes skola utgöra en viss del av de beräknade byggnadskostnaderna, förslagsvis hälften, en tredjedel

¹⁾ Beträffande statsbidrag till högre belopp än halva byggnadskostnaden vid vissa skoldistrikt i övre Norrland, se härom sid. 31, sid. 47 samt sid. 72 o. f.

eller en fjärdedel. Men även här skulle man komma att stöta på ungefär enahanda svårigheter som i det föregående nämnts: kostnaderna för staten komme att uppgå till stora belopp, utan att därför just de, som närmast vore i behov av hjälp' och understöd, i första hand komme i åtnjutande härav i tillräcklig grad.

Tanken på uppläggandet av en *lånefond*, varur skoldistriktet vid behov skulle på billiga villkor kunna erhålla lån, har onekligen något tilltalande i sig, men härigenom skulle hela problemet om folkskoleväsendets ändamåls-enliga ordnande och statens bidrag härtill icke bliva definitivt löst utan endast skjutet framåt i tiden. Ej heller skulle härigenom de hjälpbehövande och i ekonomiskt hänseende svaga skoldistriktet erhålla någon effektiv hjälp.

En med tanken på lånefond nära besläktad idé är den, som i en till oss ingiven skrivelse framförts av en av statens folkskolinspektörer. Häri föreslås, att till varje skoldistrikt årligen skulle utbetalas ett visst belopp för varje lärarkraft, vilka belopp skulle sparas och bilda kommunala byggnadsfonder, ur vilka vid behov kostnaderna för nybyggnader skulle bestridas. Ej heller detta förslag har emellertid synts oss innefatta just det, som i denna fråga är av den huvudsakligaste betydelsen, nämligen en hjälp — och en *snar* hjälp — åt de skoldistrikt, som mest äro i behov därav.

*Behovs-
principen.*

Det ekonomiska läget hos varje enskilt skoldistrikt ävensom dess förmåga att bära eventuellt ökade utgifter kommer enligt vårt förmenande bäst till synes vid ett studium av det allmänna *skattetryck*, som under en följd av år påvilat detsamma (med undantag av den över hela landet likartade kronoskatten). Vidare kan man genom utdebiteringen för folkskoleväsendet med lätthet konstatera, vilka bördor ett skoldistrikt under en viss period påtagit sig för ordnandet av detsamma. I dessa siffror har man också — enligt vårt förmenande — den på samma gång säkraste och rättvisaste utgångspunkten för beräkandet av de bidrag, som böra komma varje enskilt skoldistrikt till del. Genom en kombination av det allmänna skattetrycket med utdebiteringen för folkskoleväsendet får man — naturligtvis är det så gott som omöjligt att i vissa gränfall undvika smärre ojämnheter — fram det verkliga *behovet* för ett skoldistrikt av bidrag från statens sida. Behov av understöd måste anses föreligga, då ett skoldistrikt under de senaste åren, förslagsvis fem, gjort avsevärda uppoffringar för sitt skolväsen, på samma gång som det även i övrigt haft dryga skatter.

Graden av det föreliggande behovet fastställles genom en jämförelse mellan dessa siffror, och storleken av statsbidraget utmättes med hänsyn tagen till det sålunda konstaterade behovet.

Emellertid ligger det här nära till hands, att man vid ett ensidigt betonande av skattetrycket endast kommer att göra en utvidgning av det redan av statsmakterna sedan några år tillämpade, otvivelaktigt även för skolväsendets utveckling mycket betydelsefulla skatteutjämningsförfarandet. Den ut-

väg, vi efter ingående undersökningar funnit oss böra föreslå, skiljer sig emellertid, såsom nedan skall visas, i flera hänseenden från de för skatteutjämningsförfarandet uppställda reglerna. I vårt förslag får *behovsprincipen* en vida starkare betoning, och bidragsrätten utsträcker till ett stort antal kommuner, som ej komma i åtnjutande av understöd enligt skatteutjämningsförordningen. Genom att i den form, vi föreslå, tillämpa behovsprincipen — kombinationen av det allmänna skattetrycket med utdebiteringen för folkskoleväsendet — kan man på ett smidigt sätt lämpa statens bidrag efter *de i varje särskilt fall föreliggande omständigheterna*: en förut av skatter och skolutgifter hårt nedtyngd kommun kan få ett större bidrag, under det att de bättre situerade få mindre eller i de minst trängande fallen intet bidrag. Vi hava nämligen, såsom jämväl i ett föregående kapitel antytts, ansett oss böra vid uppdragandet av gränser för rätten till bidrag föreslå vissa minimisatser såväl för det allmänna skattetrycket som för utdebiteringen till folkskoleväsendet, för att från statsbidrag utesluta sådana skoldistrikt, som icke äro i behov därav utan kunna åstadkomma ett tillfredsställande ordnande av sitt skolväsen med anlitaandet av en utdebitering, som icke kan anses oskäligt betungande.

Det föreligger alltså i så måtto en överensstämmelse med skatteutjämningsförfarandet, att vi föreslå ett visst *minimibelopp* för det allmänna skattetrycket, innan statsbidrag för folkskoleväsendet kan ifrågasättas. För denna inskränkning tala även statsfinansiella hänsyn, då bidrag över lag utan någon som helst inskränkning skulle stiga till stora summor, utan att något trängande behov av bidrag alltid föreläge.

Den väsentliga skillnaden i vårt förslag, jämfört med det nu brukade skatteutjämningsförfarandet, ligger däri, att vi — som ovan nämnts — anknyta frågan om statsbidrags utgående samt dess storlek till den *utdebitering för folkskoleväsendet*, som ett skoldistrikt under en viss period varit nödsakat att verkställa. Härigenom konstateras med lätthet de uppföringar, som ett skoldistrikt redan gjort, och de möjligheter, som det i fortsättningen kan tänkas äga för ett uppnående eller ett upprätthållande av ett välordnat folkskoleväsen.

Även i fråga om utdebiteringen för folkskoleväsendet hava vi emellertid sett oss nödsakade att föreslå ett visst minimibelopp för utgåendet av statsbidrag, men detta har med avsikt satts så lågt, att endast de fall, då ett bidrag skulle vara synnerligen svagt motiverat, härigenom uteslutas.

Som bekant är enligt skatteutjämningsförordningen ett skattetryck av minst 10 kronor för etthundra kronor inkomst, beräknat på sätt i förordningen närmare bestämmes, förutsättningen för att understöd skall kunna erhållas. Detta skattetryck har dock synts oss vara väl högt för att användas till utgångspunkt i här förevarande fall. Den av oss verkställda utredningen har nämligen givit vid handen, att fastställandet av ett så högt minimibelopp skulle från statsbidrag utestänga ett stort antal skoldistrikt,

*Visst
minimum
av skatte-
tryck
såsom
villkor för
bidrags-
rätt.*

som otvivelaktigt äro starkt i behov av statens hjälp för lösandet av sina skolbyggnadsuppgifter. Efter omsorgsfulla överväganden hava vi stannat vid att föreslå ett skattetryck av 8 kronor för *ett*hundra kronor inkomst, beräknat på ungefär samma sätt som vid skatteutjämningsförfarandet, såsom undre gränsen för rätten till erhållande av statsbidrag. Redan vid denna punkt kan en mera betydande utgift för skoländamål kännas tryckande, och vidare vinnes genom en dylik begränsning, att endast sådana skoldistrikt bliva uteslutna från möjligheten att erhålla statsbidrag, som utan svårighet kunna undvara ett sådant. Enligt de av oss företagna undersökningarna skulle enligt denna regel 321 landsbygdsskoldistrikt och 15 stadsskoldistrikt — enligt förhållandena åren 1918—1922 — varit uteslutna från möjligheten att erhålla statsbidrag. För ifrågavarande skoldistrikt kommer enligt vårt förmenande den av oss föreslagna begränsningen icke att verka obillig; däremot kommer staten härigenom att göra avsevärda besparingar, icke minst av den orsak, att åtskilliga bland landets största skoldistrikt befinna sig i den här ifrågavarande gruppen.

Som ovan antyddes, hava vi emellertid ansett oss böra föreslå även en annan begränsning genom att uppställa kravet på att vederbörande skoldistrikt skall hava minst en viss ekonomisk börda för sitt folkskoleväsen, därest rätt till bidrag skall inträda. Gränsen härför måste givetvis sättas förhållandevis låg, icke minst med tanke på den mängd övriga utgifter, som påvila varje enskild kommun, och som kunna försvaga dess ekonomiska ställning, även om icke utdebiteringen för folkskoleväsendet varit särskilt tyngande. Genom att fordra, att medelutdebiteringen för folkskoleväsendet, beräknad på visst närmare angivet sätt, skall hava uppgått till minst *en krona för varje ett*hundra kronor inkomst torde man kunna på en gång undvika, att skoldistrikt utan tillräcklig anledning komma i åtnjutande av statsbidrag, och att skoldistrikt uteslutas, som härigenom skulle råka i svårigheter. Det är därjämte endast ett fåtal skoldistrikt, enligt våra beräkningar 11 landsbygdskdistrikt och 15 stadsdistrikt bland dem, vilka haft ett medel-skattetryck av minst 8 kronor, som av denna anledning skulle uteslutas från möjligheten att erhålla statsbidrag.

Ytterligare en fråga torde i detta sammanhang böra upptagas till behandling, nämligen spørsmålet om den tid, som bör läggas till grund för beräklandet av såväl själva skattetrycket som utdebiteringen för folkskoleväsendet. Som bekant tages i skatteutjämningsförordningen hänsyn endast till det löpande och de två närmast föregående årens skattesatser. Detta har emellertid synt oss vara väl kort tid, för att man i här förevarande fråga skall kunna få en tillförlitlig mätare på det genomsnittliga behovet. Läggas en alltför kort tidsperiod till grund för bedömandet, kan en tillfällig, exceptionellt hög eller låg utdebitering förrycka hela ställningen. Vi hava därför ansett, att utom det löpande årets, jämväl de fyra föregående årens förhållanden böra läggas till grund för beräkningen av så väl skattetrycket som utdebiteringen för folkskoleväsendet. Av oss verkställda försök

hava givit vid handen, att medtagandet av uppgifter för en femårsperiod icke möter några praktiska svårigheter, medan det däremot är en uppenbar fördel att som grund för bedömandet kunna lägga förhållandena under en ej alltför kort tidsperiod.

De överväganden, vi ägnat frågan om de allmänna grunderna för statens medverkan å förevarande område, hava sålunda fört till följande huvudresultat:

Sammanfattning.

att statens hjälp bör få formen av ett efter skoldistriktens behov avpassat statsbidrag,

att skoldistrikt med ett kommunalt medelskattetryck — beräknat för senaste femårsperioden och i övrigt huvudsakligen enligt de vid skatteutjämningsförfarandet tillämpade beräkningsgrunder — av minst 8 kronor för inkomsthundra böra erhålla statsbidrag för uppförande av byggnader för folkskoleväsendets behov, dock

att skoldistrikt, som under senaste femårsperioden ej haft en medelutdebitering för folkskoleväsendet av minst 1 krona för inkomsthundra, ej böra komma i åtnjutande av sådant bidrag.

För de skalor, efter vilka statsbidraget lämpligen bör utgå, skall närmare redogöras i nästa kapitel.

V. Bidragsskalor. Kostnadsberäkningar.

Jämlikt de i föregående kapitel närmare motiverade allmänna grunderna skulle statsbidraget för här ifrågavarande ändamål utgå till varje skoldistrikt enligt dess behov av understöd. Som där närmare utvecklades, kan enligt vårt förmenande detta behov lättast och mest tillförlitligt utläsas ur det skattetryck, som under den närmast föregående femårsperioden påvilat skoldistriktet dels i allmänhet, dels särskilt för skolväsendet. Vi hava där ävenledes närmare motiverat de av oss föreslagna minimibeloppen av dessa båda skattetryck, 8 kronor för skattetrycket i dess helhet samt 1 kronas utdebitering för folkskoleväsendet.

Utdebiteringen för folkskoleväsendet grundläggande för bidragsskalorna.

När det nu gäller att närmare bestämma, huru här ifrågavarande statsbidrag skola utgå, uppställer sig först och främst spørsmålet, huruvida bidragets procentuella storlek skall göras beroende av det allmänna skattetrycket eller av utdebiteringen för folkskoleväsendet eller eventuellt av en kombination av dessa båda. Här hava avgörande skäl syntts oss tala för, att denna anknäytning sker *endast till utdebiteringen för folkskoleväsendet*, naturligtvis under iakttagande av de ovan omförmälda minimifordringarna. Därest anknäytningen skedde till det allmänna skattetrycket, skulle man endast uppnå en dubblering av det redan tillämpade skatteutjämningsförfarandet. Mellan skoldistriktens utgifter för folkskolebyggnader och deras utdebitering för folkskoleväsendet föreligger enligt vårt förmenande ett så nära sakligt och logiskt sammanhang, att storleken av statshjälpen synes böra göras beroende av kommunens bördor för folkskoleväsendet. Genom tillämpandet av ett sådant system kommer statsbidragets storlek att ökas i samma mån, som skoldistriktets utgifter för folkskoleväsendet äro betungande.

Olika bidragsskalor.

När det sedan gäller att bestämma den *bidragsskala*, som skall tillämpas, kunna givetvis mycket växlande synpunkter anläggas. En viss grad av godtycklighet kommer att vidlåda varje i detta hänseende framlagt förslag. Vi hava uppgjort åtskilliga förslag till bidragsskalor och kostnadsberäknat desamma. Avsevärda svårigheter möta helt naturligt att här träffa lämpligaste och skäligaste avvägning mellan de båda huvudintressen, som sammanstöta: å ena sidan det kommunala, att så många skoldistrikt som möjligt erhålla största möjliga bidrag, å andra sidan statens behov att begränsa utgifterna för ifrågavarande ändamål.

Här nedan lämnas en redogörelse för de av oss uppgjorda förslagen till bidragsskalor, varvid de första siffrorna angiva medelutdebiteringen för folk-

skoleväsendet för etthundra kronor inkomst och procenttalen statens bidrag i procent av de beräknade byggnadskostnaderna.

Alternativ I:

Bidragsskala: 1'00—1'49 5 %, 1'50—1'99 10 %, 2'00—2'49 15 %, 2'50—2'99 20 %, 3'00—3'40 25 %, 3'50—3'99 30 %, 4'00—4'49 35 %, 4'50—4'99 40 %, 5'00—5'49 45 %, 5'50 och därutöver 50 %.

Alternativ II:

Bidragsskala: 1'00—1'49 10 %, 1'50—1'99 15 %, 2'00—2'49 20 %, 2'50—2'99 25 %, 3'00—3'49 30 %, 3'50—3'99 35 %, 4'00—4'49 40 %, 4'50—4'99 45 %, 5'00 och därutöver 50 %.

Alternativ III:

Bidragsskala: 1'00—1'49 15 %, 1'50—1'99 20 %, 2'00—2'49 25 %, 2'50—2'99 30 %, 3'00—3'49 35 %, 3'50—3'99 40 %, 4'00—4'49 45 %, 4'50 och därutöver 50 %.

Alternativ IV:

Bidragsskala: 1'00—1'49 20 %, 1'50—1'99 25 %, 2'00—2'49 30 %, 2'50—2'99 35 %, 3'00—3'49 40 %, 3'50—3'99 45 %, 4'00 och därutöver 50 %.

Alternativ V:

Bidragsskala: 1'00—1'49 15 %, 1'50—1'99 17 1/2 %, 2'00—2'49 20 %, 2'50—2'99 25 %, 3'00—3'49 30 %, 3'50—3'99 35 %, 4'00—4'49 40 %, 4'50—4'99 45 %, 5'00 och därutöver 50 %.

Alternativ VI:

Bidragsskala: 1'00—1'49 20 %, 1'50—1'99 22 1/2 %, 2'00—2'49 25 %, 2'50—2'99 30 %, 3'00—3'49 35 %, 3'50—3'99 40 %, 4'00—4'49 45 %, 4'50 och därutöver 50 %.

Alternativ VII:

Bidragsskala: 1'00—1'49 15 %, 1'50—1'99 17 1/2 %, 2'00—2'49 20 %, 2'50—2'99 25 %, 3'00—3'49 30 %, 3'50—3'99 40 %, 4'00 och därutöver 50 %.

Alternativ VIII:

Bidragsskala: 1'00—1'99 15 %, 2'00—2'99 20 %, 3'00—3'99 25 %, 4'00—4'99 30 %, 5'00—5'99 40 %, 6'00 och därutöver 50 %.

Alternativ IX:

Bidragsskala: 1'00—1'99 15 %, 2'00—2'99 25 %, 3'00—3'99 35 %, 4'00 och därutöver 50 %.

Alternativ X:

Bidragsskala: 1'00—1'49 20 %, 1'50—1'99 25 %, 2'00—2'49 30 %, 2'50—2'99 35 %, 3'00—3'49 40 %, 3'50 och därutöver 50 %.

Alternativ XI:

Bidragsskala: 1'00—1'49 20 %, 1'50—1'99 25 %, 2'00—2'49 30 %, 2'50—2'99 40 %, 3'00 och därutöver 50 %.

Alternativ XII:

Bidragsskala: 1'00—1'49 $16\frac{2}{3}$ %, 1'50—1'99 20 %, 2'00—2'49 25 %, 2'50—2'99 $33\frac{1}{3}$ %, 3'00 och därutöver 50 %.

I de ovan anförda alternativen äro de i det föregående antydda synpunkterna företrädda med växlande styrka, varjämte försök hava gjorts att kombinera dem med varandra för att få fram den för vårt ändamål lämpligaste bidragsskalan. I anslutning därtill torde kunna urskiljas olika grupper med i huvudsak samma grundläggande idé. *Grupp 1*, omfattande alternativen I—VII, bygger på 50-öresintervaller i fråga om skattetrycket samt i allmänhet 5 procent höjning av statsbidraget för varje sådan intervall. Utmärkande för gruppen som helhet är, att ett förhållandevis mindre antal skoldistrikt kommer i åtnjutande av högsta bidragsprocenten — mindre antal, ju lägre ingångsprocenten satts. *Grupp 2*, omfattande alternativ VIII och IX, bygger däremot på 1-kronasintervaller i fråga om utdebiteringen med omväxlande 5 och 10 procent höjning av bidragets storlek; särskilt enligt alternativ IX komma relativt många skoldistrikt i åtnjutande av ett statsbidrag av 50 %. *Den tredje gruppen*, omfattande alternativen X och XI, har ännu mera deciderat sökt förverkliga denna princip. Utgångspunkten är i båda fallen 20 procent och höjningarna, med 50-öresintervaller, omväxlande 5 och 10 procent, varigenom ett ännu större antal skoldistrikt kommer i åtnjutande av det högsta bidraget. Slutligen har i *den fjärde gruppen*, omfattande alternativ XII, ett i viss mån annorlunda system kommit till användning, i det att statsbidragen här föreslagits skola utgå med $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{2}$ (d. v. s. $16\frac{2}{3}$, 20, 25, $33\frac{1}{3}$ och 50 procent) av den beräknade kostnaden, hela tiden med 50-öresintervaller i fråga om utdebiteringen. Härigenom vinnes dels att ett väsentligt antal skoldistrikt kommer i åtnjutande av högsta möjliga bidrag, dels att skillnaden mellan de olika gruppernas bidrag blir större, ju högre upp på skalan man kommer. Skalan innesluter i sig en kumulering, som kan anses stå i ett sakligt sammanhang med det ökade behov av bidrag, som inträder i samma mån, som utdebiteringen för folkskoleväsendet ökas.

*Kostnads-
beräk-
ningar.*

Innan möjlighet att välja mellan olika bidragsskalor föreligger, har det varit nödvändigt att erhålla en föreställning om kostnaderna för statsverket vid den ena eller andra skalans tillämpning. Vi hava verkställt kostnads-

beräkning av samtliga förut återgivna alternativ. Till grund för dessa beräkningar hava vi lagt dels folkskolinspektörernas förut omnämnda utredningar av år 1919 angående byggnadsbehovet i de olika skoldistrikten, dels ock undersökningen angående medelskattetrycket och medelutdebiteringen för folkskoleväsendet under åren 1918—1922. De sålunda erhållna talen hava sammanförts i två särskilda tabeller, den ena avseende landsbygden, den andra städerna (Bil. 4 och 5). Därjämte hava vi måst söka ett medelpris för hela landet beträffande byggnadskostnaderna för de olika slag av byggnader, varom här är fråga. Dessa medelpris kunna givetvis endast beräknas på ett ungefär: i olika delar av vårt land äro byggnadskostnaderna ytterst växlande, ännu kan väl dessutom knappast en stabilisering anses hava fullständigt inträtt efter kristidens våldsamma prissvängningar. Efter noggranna undersökningar av *nu rådande* byggnadskostnader hava vi ansett oss vid våra beräkningar kunna utgå från följande A-pris, gällande alltså som ett genomsnittspris för hela riket, nämligen:

för klassrum för folkskola	12 000 kronor;
» annat klassrum (för småskola, mindre folkskola).....	10 000 »
» lärarbostad 3 000 kronor för eldstad, d. v. s. för tjänstebostad för manlig folkskollärare 12 000 kronor, för kvinnlig folkskollärare 9 000 kronor samt för annan lärare 6 000 kronor.	

Vid beräkandet av A-prisen för lärosalar äro hänsyn tagna jämväl till med desamma normalt förenade övriga utrymmen. För en folkskola exempelvis av B²-typen beräknas sålunda hela den egentliga skolbyggnaden med utrymme för slöjd och gymnastik m. m. kosta 22 000 kronor, vilket belopp otvivelaktigt för somliga skoldistrikt är för lågt, för andra för högt, men vilket som genomsnittspris för hela riket med nuvarande byggnadspriser torde få anses komma verkligheten så nära som möjligt. De av oss använda A-priserna kunna, såsom förut framhållits, ej göra anspråk på att giva mer än en *ungefärlig* bild av kostnaderna, men för bedömande av de olika bidragsskalornas inbördes *relation* äro de absolut vägledande.

Med tillämpning av dessa beräknade A-pris skulle kostnaderna för staten — med utgångspunkt från 1919 års byggnadsbehov — vid ett tillämpande av de olika alternativen bliva följande:

Alternativ I:		Kronor	Alternativ II:		Kronor
a)	Klassrum för folkskola	11 034 000:—	a)	Klassrum för folkskola	13 207 400:—
b)	» » annan skola...	8 019 000:—	b)	» » annan skola...	9 633 500:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	5 506 200:—	c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	6 573 600:—
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	5 722 200:—	d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	6 839 100:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	4 921 500:—	e)	Tjänstebostad för annan lärare	5 790 600:—
	Summa	35 202 900:—		Summa	42 044 200:—

Alternativ III:		Kronor
a)	Klassrum för folkskola	15 470 400:—
b)	» » annan skola...	11 202 000:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	7 617 600:—
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	7 929 000:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	6 629 400:—
Summa		48 848 400:—

Alternativ IV:		
a)	Klassrum för folkskola	17 562 600:—
b)	» » annan skola...	12 700 500:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	8 617 800:—
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	9 060 400:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	7 424 100:—
Summa		55 365 400:—

Alternativ V:		
a)	Klassrum för folkskola	13 598 400:—
b)	» » annan skola...	9 843 000:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	6 665 100:—
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	6 923 700:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	5 838 900:—
Summa		42 869 100:—

Alternativ VI:		
a)	Klassrum för folkskola	15 789 000:—
b)	» » annan skola...	11 411 500:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	7 709 000:—
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	8 013 600:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	6 677 700:—
Summa		49 600 900:—

Alternativ VII:		
a)	Klassrum för folkskola	14 460 600:—
b)	» » annan skola...	10 410 500:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	7 100 100:—
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	7 356 150:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	6 201 600:—
Summa		45 528 950:—

Alternativ VIII:		Kronor
a)	Klassrum för folkskola	11 130 600:—
b)	» » annan skola...	8 071 000:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	5 427 600:—
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	5 640 300:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	4 732 500:—
Summa		35 002 000:—

Alternativ IX:		
a)	Klassrum för folkskola	14 742 000:—
b)	» » annan skola...	10 666 000:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	7 271 400:—
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	7 547 850:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	6 320 400:—
Summa		46 547 650:—

Alternativ X:		
a)	Klassrum för folkskola	17 912 400:—
b)	» » annan skola...	12 931 000:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	8 788 200:—
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	9 124 650:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	7 577 700:—
Summa		56 333 950:—

Alternativ XI:		
a)	Klassrum för folkskola	18 993 600:—
b)	» » annan skola...	13 814 000:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	9 351 000:—
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	9 740 700:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	8 066 400:—
Summa		59 965 700:—

Alternativ XII:		
a)	Klassrum för folkskola	17 774 600: 40
b)	» » annan skola...	12 913 000:—
c)	Tjänstebostad för manlig folkskollärare.....	8 778 200: 40
d)	Tjänstebostad för kvinnlig folkskollärare.....	9 125 100:—
e)	Tjänstebostad för annan lärare	7 612 000: 20
Summa		56 202 901:—

Som av de ovan anförda siffrorna framgår, bliva kostnaderna för statsbidragen högst varierande, beroende på den skala för bidragens utgående, som man anser sig böra välja. Bedömas de olika alternativen uteslutande ur synpunkten av de kostnader, tillämpandet av det ena eller andra medför för statsverket, är valet icke svårt; man har då allenast att välja det billigaste. Men om man, såsom vi fattat uppgiften, har att söka ut det, som på lämpligaste sättet avväger statens och kommunernas inbördes intressen, blir uppgiften vida mer komplicerad. De synpunkter, som till slut bestämt vårt val, skola i korthet angivas.

I fråga om den första gruppen (alternativ I—VII), som bygger på 50-öresintervaller och i allmänhet en stegring av bidragsskalan med 5 % för varje sådan intervall, gäller, att endast en ringa del av de bidragsberättigade skoldistriktet uppnår ett statsbidrag av 50 %. Av mer än 2 100 bidragsberättigade skoldistrikt skulle enligt de olika alternativen följande antal varit berättigade till högsta statsbidraget: alt. I 134, alt. II och V 199, alt. III och VI 294 samt alt. IV och VII 452. Bland dessa alternativ synes alt. IV böra i första hand komma i åtanke, ehuru även enligt detta föga mer än $\frac{1}{5}$ av samtliga bidragsberättigade skoldistrikt skulle nå upp till maximibidraget. Beträffande alt. I och II gäller, att ingångsprocenten — respektive 5 och 10 — är alltför låg för att lämna någon verksam hjälp, och även begynnelseprocenten 15, som förekommer i skalorna III, V och VII, är enligt av oss gjorda beräkningar i underkanten av vad som kan tänkas ifrågakomma. Av alt. I—VII synes sålunda endast alt. IV kunna komma med vid ett slutligt övervägande.

Av de på 1-kronasintervaller byggande alt. VIII och IX faller förstnämnda alternativ vid en första undersökning av det skälet, att endast 90 skoldistrikt i hela riket skulle varit berättigade till högsta bidragsprocenten. Alt. IX däremot skulle giva högsta bidrag åt samma antal skoldistrikt som alt. IV och VII, alltså enligt vår undersökning 452. I jämförelse med alt. IV är emellertid alt. IX avgjort underlägset på grund av den mindre smidighet, som utmärker en skala med 1-kronasintervaller, jämförd med en sådan med 50-öresintervaller. Av dessa skäl hava vi ansett alt. VIII och IX böra förfalla.

Alt. X och XI innebära egentligen modifikationer av alt. IV: ingångsprocenten i skalan är densamma (20 %), men genom att öka procentsatserna högre upp på skalan vinnes, att högsta bidraget uppnås vid en lägre medelutdebitering för folkskoleväsendet än enligt alt. IV. Enligt alt. X utgår högsta bidraget vid en utdebitering av 3 kronor 50 öre och enligt alt. XI vid 3 kronors utdebitering. I förstnämnda fallet skulle enligt vår utredning 666 och i sistnämnda fallet 987 skoldistrikt hava varit berättigade till erhållande av maximibidraget. Alt. XI, som givetvis ur skoldistriktens synpunkt är gynnsammast av alla de uppgjorda förslagen — bland annat därför att det låter inemot hälften av de bidragsberättigade skoldistriktet erhålla högsta statsbidraget — är också det för staten mest betungande.

Slutligen har alt. XII uppgjorts från utgångspunkten, att skalan skulle i sig innesluta en kumulering i samma mån, som utdebiteringen för folkskoleväsendet ökades. Skalan bygger på 50-öresintervaller, och lägsta bidraget utgör $\frac{1}{6}$ av den beräknade byggnadskostnaden; de följande stegen i skalan äro $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{2}$. Högsta bidraget uppnås vid en utdebitering av 3 kronor, och antalet härtill ifrågakommande skoldistrikt utgjorde, liksom enligt alt. XI, 987.

Valet mellan förberörda skalor har syns oss närmast böra stå mellan alt. IV, X, XI och XII. Av dessa har alt. XI syns oss böra förkastas såsom alltför dyrt och i övrigt sakligt underlägset alt. XII. De tre återstående alternativen äro ur kostnadssynpunkt ungefär jämförliga med varandra. Alt. IV och X hava ett företräde därutinnan, att de lämna ett något högre bidrag än alt. XII åt skoldistrikt med en utdebitering under 3 kronor, medan alt. XII låter ett väsentligt större antal skoldistrikt komma i åtnjutande av högsta statsbidraget än de båda andra alternativen (alt. IV 452, alt. X 666 och alt. XII 987).

Efter ingående undersökningar och överbäganden hava vi stannat vid att förorda alt. XII. Detta skänker, såsom nyss nämnts, högsta statsbidraget åt närmare hälften av de bidragsberättigade skoldistrikt. Stegen i skalan synas bättre avpassade efter den kumulering i behovet av statshjälp, som i allmänhet inträder med en stegrad utdebitering för folkskoleväsendet, och den kalkylerade summan av statsutgifter — i runt tal 56 miljoner kronor — synes icke orimlig, om man tager i betraktande den utomordentligt viktiga och omfattande samhällsangelägenhet det här gäller.

Verkingarna av den föreslagna bidragsskalan.

För att belysa verkan av den av oss förordade bidragsskalan med hänsyn till antalet skoldistrikt, som enligt våra undersökningar skulle komma i de olika bidragsklasserna, göra vi på grundval av tabellerna bil. 2 och 3 följande sammanställning:

Procentsats	Antal bidragsberättigade skoldistrikt		
	Landsbygden	Städerna	Summa
16 $\frac{2}{3}$	84	55	139
20	235	20	255
25	394	4	398
33 $\frac{1}{3}$	375	3	378
50	987	—	987
Summa	2 075	82	2 157

Bland landsbygdsskoldistrikt faller sålunda endast ett mycket ringa antal inom lägsta bidragsklassen, medan flertalet städer hänföres till denna klass. Ingen stad kommer i högsta bidragsklassen. Endast 7 städer — och dessa så gott som undantagslöst nyvordna sådana med svag ekonomi — falla inom de båda näst högsta bidragsklasserna, medan avsevärt mer än två tredje-

delar av alla landsbygdsskoldistrikten erhålla statsbidrag av $33\frac{1}{3}$ eller 50 % av de beräknade byggnadskostnaderna. Vi hysa den uppfattningen, att även de verkningar av den föreslagna bidragsskalan, som framgå av denna sammanställning, väl ansluta sig till det faktiska behov av statsbidrag, som föreligger inom de olika skoldistrikten.

Slutligen hava vi verkställt en kostnadsberäkning länsvis — med skilda uppgifter för land och stad — för att utröna, huru statens understöd vid tillämpning av den av oss förordade bidragsskalan enligt den verkställda undersökningen skulle fördelat sig mellan olika landsändar. Resultaten föreligga i omstående tabell.

Av totalsumman, 56 202 901 kronor, skulle sålunda 55 032 068 kronor hava tillfallit landsbygden och 1 170 833 kronor städerna. Nära en tredjedel av hela bidragssumman skulle hava kommit på de båda nordligaste länen och nära hälften på de fem norrländska länen. En sådan fördelning, som måhända i första ögonblicket förefaller överraskande, stämmer emellertid väl överens med de faktiskt föreliggande behoven, och vi våga hysa den tillförsikten, att de av oss förordade grunderna för statens understöd å här förevarande område innebära en rättvis och väl avvägd anordning för lösande av detta synnerligen betydelsefulla och invecklade spörsmål.

Till sist bör till samtliga de gjorda kostnads-kalkylerna erinras, att dessa givetvis endast kunna vara *approximativa*. Redan valet av de A-pris, med vilka vi räknat, lämnar utrymme för misstag, då någon fullt säker grund för beräkandet av ett för landet som helhet — stad och land, fjäll-, skogs- och slättbygd — tillämpligt genomsnittspris icke står att erhålla. Vi vilja vidare erinra därom, att det beräknade skolbyggnadsbehovet hänför sig till förhållandena år 1919; till alla folkskolebyggnader, som sedan dess uppförts, ävensom till genom folkmängdsändringar uppkomna förskjutningar i behoven har hänsyn ej kunnat tagas. Vi våga emellertid utgå från antagandet, att skolbyggnadsbehovet sedan år 1919 totaliter minskats, och att följaktligen våra kostnads-kalkyler på grund härav äro något för höga. Å andra sidan tillkommer till desamma de särskilda bidrag, som vi föreslagit för vissa skoldistrikt inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Vi hava tänkt oss, att dessa särskilda bidrag i de mest ömmande fallen skulle kunna tillmätas så stora, att sammanlagda statshjälpen uppginge till högst 80 procent av den beräknade byggnadskostnaden. Vilka summor, som på grund av dessa undantagsbestämmelser kunna komma att erfordras, undandraget sig för det närvarande ett säkert bedömande, då storleken av bidragen i fråga måste bero på en prövning i varje enskilt fall. Vi hålla emellertid före att dessa särskilda bidrag icke komma att bliva av större omfattning, än att de fullt ut motsvaras av de minskningar i byggnadsbehovet, som genom skolbyggnadsverksamheten efter år 1919 uppstått inom riket som helhet.

*Sluteringar be-
träffande
kostnads-
kalky-
lerna.*

Beräkning av kostnaderna länsvis, enligt den av oss verkställda unde

1		2		3		4		5	
L ä n		L a n d s b y							
		Klassrum för				Tjänstebostä			
		folkskolor		småskolor och mindre folkskolor		manlig folkskollärare		kvinnlig folkskollära	
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.	
1	Stockholms stad	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Stockholms län	567 399	60	432 167	—	119 400	—	313 200	—
3	Uppsala län	370 800	—	186 333	—	130 800	—	170 250	—
4	Södermanlands län	245 000	40	144 333	—	90 200	40	194 550	—
5	Östergötlands län.....	471 999	60	194 167	—	317 799	60	209 400	—
6	Jönköpings län	272 199	60	295 167	—	308 799	60	58 050	—
7	Kronobergs län.....	504 200	40	275 000	—	455 199	60	221 850	—
8	Kalmar län	757 800	—	606 167	—	235 800	40	419 550	—
9	Gottlands län.....	99 800	40	37 000	—	9 399	60	99 900	—
10	Blekinge län	433 400	40	180 667	—	74 000	40	230 550	—
11	Kristianstads län	624 399	60	429 167	—	225 000	—	458 250	—
12	Malmöhus län	714 000	—	321 833	—	254 400	—	531 900	—
13	Hallands län	425 799	60	224 833	—	175 400	40	253 800	—
14	Göteborgs och Bohus län.....	1 082 600	40	473 333	—	516 600	—	663 300	—
15	Älvsborgs län	865 599	60	495 167	—	396 800	40	536 249	—
16	Skaraborgs län	720 600	—	284 833	—	124 599	60	479 099	—
17	Värmlands län	438 000	—	585 667	—	352 599	60	253 950	—
18	Örebro län	135 999	60	90 833	—	34 599	60	108 900	—
19	Västmanlands län.....	338 600	40	203 333	—	150 800	40	193 200	—
20	Kopparbergs län	273 200	40	185 833	—	294 000	—	191 250	—
21	Gävleborgs län	947 400	—	505 000	—	381 000	—	521 550	—
22	Västernorrlands län.....	825 800	40	890 167	—	568 400	40	303 000	—
23	Jämtlands län	650 000	40	1 290 833	—	355 000	80	240 750	—
24	Västerbottens län.....	3 318 000	—	2 883 167	—	1 668 600	—	1 538 849	—
25	Norrbottnens län	2 019 999	60	1 199 167	—	1 488 999	60	933 750	—
		17 102 600	40	12 414 167	—	8 778 200	40	9 125 100	—

Med dessa reservationer för brister i våra kostnadskalkyler anse vi oss dock böra hävda, att *i stort sett*, ja, i så stor utsträckning som över huvud taget torde vara möjligt, de av oss verkställda beräkningarna äro ägnade att läggas till grund för bedömandet av de bördor, staten skulle påtaga sig, därest den beslöte sig för att biträda de av oss framlagda förslagen.

Vi förorda alltså bifall till den bidragsskala, som innefattas i alt. XII i de av oss utarbetade bidragsalternativen.

Sedan vi i de föregående kapitlen lämnat dels en kortfattad inledning till här förevarande fråga, dels ock närmare redogjort för det behov, som

Ökningen, vid tillämpning av den föreslagna bidragsskalan (Alt. XII).

6		7		8		9		10		11		1
e n		Summa för landsbygden		S t ä d e r n a				Summa för städerna		Summa för länet		1
r				Klassrum för								
annan lärare				folkskolor		småskolor						
Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
134 200	20	1 566 366	80	24 000	—	28 333	—	52 333	—	1 618 699	80	2
90 600	—	948 783	—	—	—	—	—	—	—	948 783	—	3
100 900	20	774 984	—	4 000	—	—	—	4 000	—	778 984	—	4
93 100	20	1 286 466	40	39 000	—	52 500	—	91 500	—	1 377 966	40	5
123 100	20	1 057 316	40	—	—	—	—	—	—	1 057 316	40	6
268 999	20	1 725 249	20	6 000	—	—	—	6 000	—	1 731 249	20	7
242 200	20	2 311 517	60	2 000	—	16 667	—	18 667	—	2 330 184	60	8
28 200	—	274 300	—	—	—	—	—	—	—	274 300	—	9
129 600	—	1 048 217	80	—	—	—	—	—	—	1 048 217	80	10
190 999	80	1 927 816	40	4 000	—	—	—	4 000	—	1 931 816	40	11
103 900	20	1 926 033	20	228 399	60	149 666	—	378 065	60	2 304 098	80	12
102 900	—	1 182 733	—	4 000	—	1 667	—	5 667	—	1 188 400	—	13
397 399	80	3 133 233	20	130 000	—	106 666	—	236 666	—	3 369 899	20	14
292 500	—	2 586 316	70	123 600	—	27 333	—	150 933	—	2 737 249	70	15
200 500	20	1 809 632	50	2 000	—	20 000	—	22 000	—	1 831 632	50	16
358 800	—	1 989 016	90	8 000	—	23 333	—	31 333	—	2 020 349	90	17
37 900	20	408 232	40	—	—	—	—	—	—	408 232	40	18
116 599	80	1 002 533	90	38 000	—	26 667	—	58 667	—	1 061 200	90	19
122 700	—	1 066 983	40	27 000	—	11 667	—	38 667	—	1 105 650	40	20
200 500	20	2 555 450	20	7 200	—	6 000	—	13 200	—	2 568 650	20	21
546 199	80	3 133 567	90	—	—	—	—	—	—	3 133 567	90	22
727 000	20	3 263 584	40	—	—	5 000	—	5 000	—	3 268 584	40	23
1 638 199	80	11 046 816	50	14 000	40	6 667	—	20 667	40	11 067 483	90	24
1 365 000	—	7 006 916	20	16 800	—	16 667	—	33 467	—	7 040 383	20	25
7 612 000	20	55 032 068	—	672 000	—	498 833	—	1 170 833	—	56 202 901	—	

finnes, ävensom uppdragit riktlinjerna för det sätt, varpå detta behov enligt vårt förmenande bäst torde kunna fyllas, övergå vi nu till att framlägga de i överensstämmelse härmed upprättade författningsförslagen ävensom en närmare motivering för dessa. Denna motivering har av förut angivna skäl gjorts så kortfattad som det varit oss möjligt; så hava vi t. ex. över allt, där vi följt någon redan nu gällande författning, ansett oss kunna inskränka oss till en hänvisning till densamma.

VI. Författningsförslag.

A. Kungl. Maj:ts förordning angående statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket.

1 §.

1. Statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket ävensom av bostäder för vid dessa skolor anställd lärarpersonal skall, i den mån riksdagen för ifrågavarande ändamål beviljar medel, utgå under de villkor och i den utsträckning, här nedan stadgas.

2. Statsbidrag må jämväl kunna utgå för sådan på- eller tillbyggnad av redan befintliga skolbyggnader eller lärarbostäder, varigenom nya lärosalar eller bostadsrum erhållas, dock endast i det fall att en sådan åtgärd visas medföra avsevärt mindre kostnader för ifrågavarande byggnadssyfte än en nybyggnad. Därvid skall genom intyg av byggnadssakkunnig person, som av vederbörande länsstyrelse godkännes, vitsordas, att den befintliga byggnaden är av den beskaffenhet, att planerad på- eller tillbyggnad lämpligen kan ske. I övrigt skola beträffande på- eller tillbyggnad i tillämpliga delar gälla de för statsbidrag till nybyggnad meddelade bestämmelserna.

2 §.

Skoldistrikt, som omfattar stad, är icke berättigat till statsbidrag för uppförande av lärarbostäder.

3 §.

1. I fråga om skolbyggnad skall statsbidrag utgå till följande utrymmen och anläggningar ävensom till desamma hörande fast inredning, nämligen:

- a) lärosalar till samma antal som det beräknade antalet läraravdelningar;
- b) nödiga utrymmen för undervisning i gymnastik, slöjd och hushållsgöromål;
- c) nödiga trappor, förstugor, avklädningsrum, korridorer och tamburer samt material- och förrådsrum;
- d) nödiga vindar och källare, bekvämlighetsinrättningar och uthus; samt
- e) för lokalerna erforderliga, inom byggnad belägna ledningar och anordningar för belysning, uppvärmning, ventilation, vatten och avlopp.

2. Därest skolbyggnad omfattar jämväl andra utrymmen och anläggningar än i 1 mom. sagts, är skoldistrikt icke berättigat att uppbära statsbidrag till den del av byggnadskostnaderna, som belöper därpå.

4 §.

1. Det skall åligga skoldistrikt att för skolbyggnad, för vars uppförande statsbidrag utgår, tillhandahålla lämplig och välbelägen samt planerad och i övrigt iordningställd tomt, att bereda erforderlig tillgång till vatten samt att anlägga och underhålla nödig utfartsväg.

2. Vid uppförande av skolbyggnad eller lärarbostad skall tillses, att de i gällande folkskolestadga eller boställsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor meddelade bestämmelser varda behörigen uppfyllda.

5 §.

För att statsbidrag skall kunna erhållas, erfordras:

a) att den kommunalskatt, den landstingsskatt och den vägs katt, som kommunen samt vederbörande landsting och väghållningsdistrikt för det löpande året beslutat till uttaxering, skola tillhopa hava föranlett så högt skattetryck, att detta, beräknat på sätt i 6 § sägs, uppgår till eller överstiger åtta kronor för etthundra kronor inkomst, varjämte det skattetryck, som, på enahanda sätt beräknat, föranletts av det löpande och de fyra nästföregående årens uttaxeringar, skall i medeltal för dessa fem år likaledes uppgå till minst åtta kronor för etthundra kronor inkomst; samt

b) att de utgifter för distriktets folkskoleväsen, för vilkas bestridande uttaxering beslutats för det löpande och de fyra nästföregående åren, skola motsvara ett belopp av i medeltal minst en krona för etthundra kronor inkomst.

6 §.

Vid beräkning av det i 5 § a) angivna skattetryck skall iakttagas följande:

a) Kommunalskatten med de jämkningar, som kunna föranledas av föreskrifterna under b) här nedan, ävensom landstingsskatten skola upptagas till det belopp för etthundra kronor inkomst, varmed de uttaxerats å inkomst av fast egendom, kapital och arbete. Vägs katten skall beräknas till det belopp för etthundra kronor inkomst, som det uttaxerade beloppet per vägfyrk utav inkomst av fast egendom, kapital och arbete motsvarar för etthundra kronor sådan inkomst;

b) Har kommunen icke eller endast delvis begagnat den i 3 § i lagen den 11 oktober 1912 om skogsaccis m. m. medgivna rätt att såsom tillskott till täckande av utgifter använda skogsaccismedel, eller har kommunen för sådant ändamål icke använt därför eljest tillgängliga medel, skall endast den uttaxering tagas i beräkning, som skulle hava erfordrats, därest nämnda tillgångar kommit till dylik användning.

7 §.

1. Statsbidrag skall, därest ej bestämmelserna i 8 § härnedan annat föranleda, utgå med viss procent av den beräknade byggnadskostnaden, och

bestämmas denna procent med hänsyn till medeltalet för det löpande och de fyra nästföregående åren av utdebiteringen för distriktets folkskoleväsen, beräknat på sätt i 5 § b) sägs.

2. Statsbidraget skall utgå, därest nämnda medeltal uppgår till

1 krona	men ej 1 krona 50 öre	med	16 $\frac{2}{3}$ procent;
1 krona 50 öre	men ej 2 kronor	med	20 procent;
2 kronor	men ej 2 kronor 50 öre	med	25 procent;
2 kronor 50 öre	men ej 3 kronor	med	33 $\frac{1}{3}$ procent; samt
3 kronor och därutöver		med	50 procent.

3. Undantagsvis må skoldistrikt inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, vilket på grund av befolkningens gleshet eller andra särskilda omständigheter kan anses vara särskilt betungat med byggnadskostnader för folkskoleväsendet, samtidigt som befolkningens ekonomiska bärkraft visas vara synnerligen ringa, kunna enligt Kungl. Maj:ts beprövande erhålla statsbidrag utöver vad i 2 mom. sagts, dock i intet fall mer än 80 procent av den beräknade byggnadskostnaden.

4. Ej må statsbidrag utgå med högre belopp än 200 000 kronor för en och samma skolanläggning.

8 §.

Därest det visas, att utdebiteringen för folkskoleväsendet under det löpande året eller något av de fyra nästföregående åren uppenbarligen satts högre, än som enligt normal hushållning bort äga rum,

eller finner Kungl. Maj:t eljest särskilda skäl därtill föranleda,

må ansökning om statsbidrag avslås eller ock bidraget nedsättas till lägre belopp än i 7 § sägs.

9 §.

Beslut om beviljande av statsbidrag, varom i denna förordning är fråga, meddelas av Kungl. Maj:t.

B. Kungl. Maj:ts kungörelse angående utbetalande av statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket.

1 §.

Skoldistrikt, som önskar komma i åtnjutande av statsbidrag enligt den denna dag utfärdade förordningen angående statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket, skall senast den 1 juli året före det, under vilket byggnadsarbetena äro ämnade att påbörjas, till statens vederbörande folkskolinspektör ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning om erhållande av statsbidrag till angivet belopp.

Sådan ansökning skall vara åtföljd av:

1:o) utdrag ur kyrkostämmas eller stadsfullmäktiges protokoll, utvisande, dels att skoldistriktet beslutat uppföra den skolbyggnad, för vilken stats-

bidrag sökes, dels ock att tillräckligt stor, välbelägen och i övrigt lämplig tomt finnes för ändamålet tillgänglig;

2:o) bevis, att mot det i 1:o) omförmälda beslut besvär ej inom föreskriven tid blivit anförda eller, därest besvär anförts, att dessa blivit slutligen avgjorda;

3:o) av folkskolinspektören i vederbörlig ordning granskade huvudritningar;

4:o) arbetsbeskrivning jämte fullständig, i anslutning till ortens pris uppgjord kostnadsberäkning, varvid i de fall, då skolbyggnad omfattar andra utrymmen eller anläggningar än de, som berättiga till erhållande av statsbidrag, kostnaderna härför skola särskilt angivas;

5:o) för den borgerliga och kyrkliga kommunen för det löpande året fastställda utgifts- och inkomststater;

6:o) uppgifter i de hänseenden, som innehållas i härvid fogat formulär, vartill blanketter skola tillhandahållas av vederbörande folkskolinspektör; samt

7:o) redogörelse för de anordningar, som skoldistrikt planerat för kontroll över arbetets utförande.

2 §.

1. Vederbörande folkskolinspektör skall granska handlingarna samt, i den mån så erfordras, gå i författning om dessas komplettering och därefter senast den 1 september jämte eget yttrande insända dem till länsstyrelsen. Folkskolinspektören har därvid att noggrant undersöka, huruvida den planerade skolanläggningen är av behovet påkallad samt om dess uppförande är ägnat att befrämja skolväsendets planmässiga och ändamålsenliga utveckling inom skoldistriktet. I utlåtandet skall särskilt angivas, huruvida anledning förefinnes att tillämpa de i 7 § 3 mom. eller 8 § i förenämnda förordning meddelade föreskrifter, samt, därest så anses vara förhållandet, med vilket belopp statsbidraget enligt folkskolinspektörens mening bör utgå.

2. Därest det vid granskningen visar sig, att genom ingående av kommunalförbund jämlikt bestämmelserna i lagen den 13 juni 1919 avsevärda förmåner skulle stå att vinna beträffande anordnandet av angränsande kommuners skolväsen, skall det jämväl åligga folkskolinspektören att härom avgiva yttrande.

3. Slutligen skall det åligga folkskolinspektören att samtidigt med avgivandet av det i 1 mom. omförmälda utlåtandet underrätta vederbörande domkapitel om de inkomna ansökningarna.

3 §.

Länsstyrelsen skall, sedan den i 1 § 4:o) omförmälda kostnadsberäkning blivit granskad av sakkunnig, utav länsstyrelsen förordnad, med ortens förhållanden väl förtrogen person, och efter att i de fall, då sådant av någon anledning prövas nödigt, yttrande inhämtats av vederbörande domkapitel,

senast den 1 oktober jämte eget utlåtande till skolöverstyrelsen inlämna samtliga ifrån länet inkomna ansökningar.

4 §.

Därefter har skolöverstyrelsen att senast den 15 november med eget utlåtande till Kungl. Maj:t överlämna samtliga handlingar, och skall skolöverstyrelsen därvid jämväl upprätta förslag till den ordning, i vilken de olika skoldistriktet böra komma i åtnjutande av statsbidrag.

5 §.

1. Därest något av de i 2 eller 3 §§ omförmälda utlåtanden går skoldistriktet emot, skall det åligga vederbörande folkskolinspektör respektive länsstyrelse att genast därom underrätta skoldistriktet.

2. Skoldistriktet bör före den 15 januari året efter det, under vilket ansökningen gjorts, genom vederbörande länsstyrelse underrättas om Kungl. Maj:ts beslut i ärendet.

6 §.

1. Beviljat statsbidrag må av skoldistriktet lyftas hos vederbörande länsstyrelse med en fjärdedel vid byggnadsarbetets påbörjande samt med en fjärdedel, då byggnaden är under tak. Hälften av det beviljade statsbidraget skall innehållas, till dess byggnaden blivit avsynad och godkänd.

2. Rekvisition av statsbidrag skall ingivas till vederbörande folkskolinspektör, som har att överlämna densamma till länsstyrelsen jämte eget yttrande, huruvida villkoren för statsbidragets utgående blivit uppfyllda eller icke.

3. Avsyrning förrättas av folkskolinspektören med biträde av byggnads-sakkunnig person, som förordnas av länsstyrelsen, samt ombud för skoldistriktet, och skall densamma om möjligt äga rum i samband med syn, som för skoldistriktets egen räkning förrättas.

4. Kostnaderna för den i 3 mom. omförmälda synen skola, utom vad de avse folkskolinspektören, bestridas av skoldistriktet; och åligger därvid länsstyrelsen att tillse, att dessa kostnader göras så litet betungande som möjligt för skoldistriktet.

7 §.

Skoldistrikt, åt vilket beviljats statsbidrag till uppförande av skolanläggning eller bostadshus, skall tillförbinda sig

att i huvudsaklig överensstämmelse med fastställda ritningar och i övrigt i enlighet med givna föreskrifter låta uppföra beslutad byggnad;

att, sedan skolhus eller bostadshus blivit färdigbyggt och i vederbörlig ordning avsynat, ansvara för byggnadernas vård och underhåll, där ej Kungl. Maj:t vid statsbidragets beviljande annorledes beslutat;

att brandförsäkra byggnaderna till belopp, som vid syneförrättningen godkännes;

att vidmakthålla samt vid behov höja denna brandförsäkring; samt
 att i övrigt ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, Kungl. Maj:t kan
 finna gott meddela.

Det i 1 § 6:o) av kungörelsen angående utbetalande av statsbidrag till
 uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket omförmälda formulär
 för rekvisition av statsbidrag föreslås av oss skola erhålla den lydelse, som
 framgår av å nästa sida intagna förslag.

För att underlätta en framtida användning därav hava vi utfört beräk-
 ningar i enlighet med de av oss föreslagna grunderna beträffande ett sär-
 skilt skoldistrikt (Norrbärke skoldistrikt i Kopparbergs län) och hava de
 från dessa undersökningar härflytande siffrorna m. m. utmärkts med sär-
 skild stil.

Formulär.

Vid detta formulär skall fogas avskrift av den borgerliga och kyrklig

Uppgifter rörande *Norrbärke* skoldistrikt i *Kopparbergs* läns folkskoleväsendet enligt Kungl. Maj:ts förordning

A. Angående kommunalskatt, landstingsskatt oc

1	2	3		4		5		6	
		Kommunalskatt per 100 kr. inkomst av fast egendom, kapital och arbete							
		Till den borgerliga kommunen		Till kyrkan (inberäknat prästlön)		Till skolan		Summa av kol. 3—5	
År, då uttaxeringen beslutats	Inkomst, varå kommunalutskylder utdebiterats, enligt vidstående års taxeringar	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre
		1 1918	4 717 596	2	55	—	75	4	—
2 1919	5 568 047	3	30	—	75	3	75	7	05
3 1920	5 147 287	3	90	—	75	3	70	7	60
4 1921	3 824 156	5	10	—	65	3	10	8	20
5 1922	3 255 292	6	20	—	65	3	—	9	20
				Summa		17	55		
				Medeltal		3	51		

B. Angående inkomster och utgifter för distriktet

11	12	13	14	15	16	17	18						
Ar	Influtna skatter	Statsbidrag	Övriga inkomster	Summa av kol. 12—14	Anskaffning av fastighet	Underhåll av fastighet	Anskaffning och underhåll av inventarier. Undervisningsmateriel						
1 1919	164 225	30	83 687	56	2 110	68	250 023	54	44 860	30	16 292	83	6 991
2 1920	167 754	70	149 236	88	2 789	88	319 781	46	111 938	10	16 470	13	5 272
3 1921	155 202	41	166 716	50	13 483	16	335 402	07	8 960	38	30 004	75	6 477
4 1922	97 535	52	124 260	47	1 990	34	223 786	33	—	—	6 317	61	3 209

Anm. Dessa uppgifter kunna lämpligen hämtas ur revisionsberättelserna över ifrågavarand års av kyrkostämman granskade räkenskaper, i vad dessa avse distriktets folkskoleväsende.

ommunens för det löpande året fastställda utgifts- och inkomststater.

biläggas ansökning om statsbidrag för uppförande av byggnader för
kungörelse den

skatt, som åren 1918—1922 beslutats till uttaxering.

7		8		9		10		
Vägskatt per 100 kr. inkomst av fast egen- m., kapital och arbete		Vägskatt på inkomst av fast egendom, kapital och arbete		Motsvarande per 100 kr. inkomst		Summa av kol. 6, 7 och 9		
Kr.	öre	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre
1	60	20	—	67	8	82		
1	60	20	—	67	9	32		
2	—	23	—	77	10	37		
2	—	28	—	93	11	13		
1	90	27	—	90	12	—		
Summa					51	64		
Medeltal					10	33		

Har utdebiteringen varit lika inom alla delar av skoldistriktet? Svar: Ja.

Anm. Om utdebiteringen varit olika inom olika delar av skoldistriktet, redogöres här för under Anmärkningar å nästa sida och angives därvid även den beräknade (beskattningsbara) inkomsten i varje särskild del av distriktet. — En utdebitering av 1 öre per vägfyrek motsvarar här (kol. 9) en utdebitering av $\frac{10}{3}$ öre per 100 kronors inkomst.

skoleväsende under åren 1919—1922.

19		20		21		22		23		24	
Lön- och arvoden. Andra inkomster och pensioner under- stöd		Renhållning, lyse, bränsle, vatten- avgifter. Andra för- bruks- artiklar		Ersättning till andra skol- distrikt		Anslag till högre folkskola (kommunal mellanskola)		Övriga utgifter (utom räntor och amorteringar å lån)		Summa av kol. 16—23	
9 598	76	38 814	92	564	77	4 255	—	4 122	10	235 499	80
9 783	55	44 740	17	288	73	4 662	50	4 918	71	368 074	65
3 220	86	46 787	84	676	66	40 196	74	9 620	11	305 945	19
2 837	55	26 139	51	135	19	3 904	60	7 673	37	190 220	23

¹⁾ Denna summa innefattar alla utgifterna för kommunala mellanskolan. I kol. 22 angivna belopp för 1919, 1920 och 1922 utgöra endast det under resp. år utgående kommunala anslaget till nämnda skola.

räkenskaper eller ur de till vederbörande myndighet avlämnade sammandrag av respektive

C. Angående skoldistriktets lånerörelse under åren 1919—1922 i vad densamma av distriktets folkskoleväsende.

		25		26		27		28		29	
År		Räntor och lånekostnader under året		Under året verkställd upplåning		Under året verkställd kapital- avbetalning		Skuld vid årets slut			
		Kronor		Kronor		Kronor		Kronor			
1	1919	3 120	—	20 000	—	18 333	34	59 000			
2	1920	4 182	35	64 000	—	21 666	65	101 333			
3	1921	6 066	74	12 597	59	38 860	86	75 770			
4	1922	4 888	96	4 464	48	31 264	24	48 464			

E. Övrigt

1. Har under något av de år, uppgifterna avse, utgifterna för folkskoleväsendet varit högre än intäkten?
2. Därest, jämlikt 7 § 3 mom. av förordningen angående statsbidrag för uppförande och underhåll af folkskolor, beräknade byggnadskostnaderna, åligger det skoldistriktet att härom förebringa särskild berättelse?

Anmärkning

(Härunder meddelas alla de upplysningar, som till förklaring eller förtydligande av de olika delar av skoldistriktet.)

Att förestående uppgifter äro med verkliga

..... den 19.....

För kommunalstämman (-fullmäktige, stadsfullmäktige)

.....
ordförande

D. Angående skogsaccismedel för åren 1919—1923.

30	31	32	33
Å r	Skogsaccis- fondens storlek i dess helhet vid början av här angivna år	Enligt 3 § i lagen om skogsaccis för året tillgängliga skogsaccismedel	I årets inkomst- stater upp- tagna skogs- accismedel
	Kronor	Kronor	Kronor
1919	0 —	19 441 —	19 441 —
1920	0 —	17 519 —	17 519 —
1921	0 —	18 864 60	18 864 60
1922	0 —	16 407 40	16 407 40
1923	0 —	19 000 —	19 000 —

ogifter.

de under normala förhållanden bort vara, skall anledningen härtill särskilt angivas.

gnader för folkskoleväsendet i riket, statsbidrag sökes till högre belopp än 50 procent av de ning.

gar.

le uppgifterna kunna vara erforderliga, särskilt i de fall, att utdebiteringen varit olika inom

hållandena överensstämmande, intyga:

..... den 19.....

För kyrkostämman

.....
ordförande

VII. Motivering till författningsförslagen.

Såsom av de i det föregående meddelade författningsförslagen framgår, hava vi ansett mest ändamålsenligt att uppdelade dessa i en *förordning*, innehållande de mera allmänna grunderna för statsbidrags utgående, och en *kungörelse* med mera formella bestämmelser rörande rekvirerandet och utbetalandet av statsbidragen. Enligt vårt förmenande vinnes härigenom större överskådlighet, och vi hava dessutom i detta vårt förfarande haft en förebild i de redan gällande författningarna beträffande skatteutjämningsförfarandet, vilka likaledes äro uppdelade i *dels* en förordning angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda landskommuner och *dels* en kungörelse angående utbetalande av understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda landskommuner.¹⁾

A. Förslag till förordning angående statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket.

1 §.

I den riksdagens skrivelse, som närmast ligger till grund för den åt oss anförtrodda utredningen, har i allmänna ordalag talats om »byggnader för folkskoleväsendet i riket». Av hela frågans utveckling framgår, att det endast kan tänkas vara fråga om understöd för folkskoleväsendet i mera inskränkt betydelse, d. v. s. nödiga byggnader för *folk- och småskolor samt fortsättningsskolor* av såväl äldre som 1918 års typ, men däremot icke för högre folkskolor, kommunala mellanskolor eller dylikt.

Under frågans behandling i riksdagen utgick man till en början från det antagandet, att statsbidrag icke skulle behöva utgå till bestridande av de med lärarpersonalens bostäder förenade byggnadskostnaderna. I detta hänseende synas dock enligt vårt förmenande numera på grund av flera samverkande omständigheter förändrade förhållanden föreligga; jämväl i riksdagens senare behandling av ärendet hava tydliga uttryck givits åt en sådan uppfattning. Genom den år 1918 utfärdade boställsordningen för lärarpersonalen vid folk- och småskolor²⁾ hava vissa minimikrav på tjänstebostädernas beskaffenhet i författning fastställts. Särskilt på landsbygden är uppförandet av en folkskolebyggnad i regeln förenat med byggandet av tjänstebostäder för de för skolan behövlige lärarkrafterna. Kostnaderna för tjänstebostäder äro med våra dagars byggnadspriser av den storlek, att skol-

¹⁾ Sv. förf.-saml. nr 411 och 412/1921. Dessa författningar hava även i övrigt i åtskilliga avseenden tjänat till förebild, vilket närmare angives i motiven till varje särskild paragraf.

²⁾ Sv. förf.-saml. nr 792/1918.

distrikten behöva statsbidrag lika väl för tjänstebostäderna som för själva skolbyggnaden; det skulle säkerligen mer än en gång kunna inträffa, att ett skoldistrikt ej skulle kunna använda sig av ett detsamma beviljat statsbidrag för skolbyggnad, om det skulle vara nödsakat att samtidigt ensamt bära de med lärarbostadens uppförande förenade kostnaderna. Slutligen förekommer det ju i talrika fall vid mindre skolbyggnadsföretag, att lärosal och tjänstebostad uppföras i samma byggnad.

De nu anförda skälen torde visa nödvändigheten av att man — åtminstone i fråga om landsbygden¹⁾ — låter statsbidraget omfatta såväl byggnaderna för själva undervisningens behov som tjänstebostäderna.

För ett ändamålsenligt anordnande av rikets folkskoleväsen hade enligt vårt förmenande statsbidragen helst bort inskränkas till uppförandet av *nya byggnader*. Det är i de flesta fall varken ändamålsenligt eller i längden billigare att genom ändringsarbeten på redan befintliga hus göra dessa för tillfället lämpliga för skolverksamheten; behov av nya ändringar komma snart att visa sig, och byggnaden i sin helhet måste tidigare utdömas. Emellertid vilja vi icke förneka, att det understundom kan tänkas föreligga tillfällen, då genom på- eller tillbyggnad av redan befintliga lokaler ett fullt tillfredsställande resultat kan uppnås för betydligt ringare kostnader än en nybyggnad skulle medföra. I all synnerhet under den senare tiden med dess uppdrivna byggnadskostnader torde på detta sätt i åtskilliga fall hava vunnits en tillfredsställande lösning av en skolbyggnadsfråga, med vars ordnande annars på grund av ekonomiska svårigheter skulle fått anstå. Hänsynen till såväl de enskilda skoldistriktens som det allmännas ekonomi hava därför föranlett oss att i här förevarande moment intaga bestämmelser, som möjliggöra statsbidrags utgående även i sådana fall. Emellertid har denna möjlighet måst väsentligt inskränkas, först och främst med hänsyn till att det aldrig bör komma ifråga, att statsbidrag utgår för rena reparations- eller renoveringsarbeten. Därför har här föreskrivits, att statsbidrag endast får förekomma i de fall, då genom på- eller ombyggnad *nya* lärosalar eller bostadsrum erhållas, samtidigt som denna åtgärd visas medföra avsevärt mindre kostnader för ifrågavarande byggnadssyfte än en nybyggnad. Är kostnadskillnaden ej av större betydelse, bör givetvis den bättre lösning av en byggnadsfråga, som ligger i en nybyggnad, föredragas.

Av allra största vikt vid en påtänkt på- eller ombyggnad är att förhindra, att dyrbara ombyggnadsarbeten få med statsbidrag utföras på en byggnad, som inom en icke allt för långt avlägsen framtid kan komma att befinnas olämplig för sitt ändamål eller kanske t. o. m. måste såsom otjänlig utsynas. Vidare torde man, när staten skall hjälpande ingripa på det sätt, som nu av oss föreslås, hava rätt att begära, att vissa krav på byggnadernas ändamålsenlighet och utseende skola uppfyllas. Därför hava vi här velat uppställa den fordran, att vid byggnadsföretag, varom i detta mom. är fråga,

¹⁾ Jämför härmed 2 §.

skall genom intyg av byggnadssakkunnig person vitsordas, att den redan befintliga byggnaden är av den beskaffenhet, särskilt med hänsyn till de nu av oss antydda förhållandena, att planerad på- eller tillbyggnad lämpligen kan ske. Vi hava icke ansett oss böra föreslå några närmare specificerade kompetenskrav beträffande denne byggnadssakkunnige person, detta för att bespara skoldistriktet de kostnader, som det obligatoriska anlitaandet av en utbildad arkitekt tvivelsutan skulle medföra, utan skola vederbörande här kunna använda sig exempelvis av någon i närheten bosatt, med ortens förhållanden noga förtrogen byggmästare eller därmed jämförlig person, endast dennes skicklighet och opartiskhet kan godkännas av vederbörande länsstyrelse.

2 §.

Som bekant avser skatteutjämningsförfarandet endast rikets landsbygd, och flera skäl hava också talat för att även statsbidragen för folkskoleväsendet skulle inskränkas härtill. Städerna hava i allmänhet haft lägre skatter, deras ekonomiska bärkraft har varit väsentligt större, och man kan icke förneka, att städernas skolväsen redan nu i allmänhet står på en högre nivå än landsbygdens med avseende på såväl byggnader som utrustning och undervisningsmaterieell. Emellertid har den av oss företagna undersökningen givit vid handen, att på senare tid en ej oväsentlig försämring inträtt i många städers ekonomi. Ett betydande antal städer har avsevärt högre skattetryck än åtskilliga lantkommuner, som enligt vårt förslag skulle erhålla rätt till statsbidrag för uppförande av folkskolebyggnader. I anslutning till den av oss föreslagna principen, att det skall vara *behovet* av statsbidrag, som skall vara det avgörande för dettas utgående, hava vi av dessa skäl icke ansett oss böra utesluta städerna från möjligheten att erhålla statsbidrag¹).

Vidare hava vi förehått till prövning frågan, om man beträffande städerna borde föreskriva något högre minimibelopp för skattetryck och för utdebitering till folkskoleväsendet, innan rätten till statsbidrag inträder. Detta har emellertid syntts medföra den konsekvensen, att städerna skulle komma i en undantagsställning, som i mer än ett fall skulle verka ganska betungande, i all synnerhet under nu förhandenvarande förhållanden, då icke så få städer på grund av långvarig och omfattande arbetslöshet och därmed sammanhängande förhållanden sett sin skattekraft väsentligt nedsatt samtidigt med att utgifterna stegrats på ett oroväckande sätt.

En inskränkning i städernas rätt till statsbidrag i förhållande till landsbygden hava vi emellertid ansett oss kunna och böra föreslå genom den i denna paragraf meddelade bestämmelsen, att skoldistrikt, som omfattar stad, icke skall vara berättigat till statsbidrag för uppförande av lärarbostäder.

Städerna hava hittills i mycket hög grad i stället för uppförandet av lärarbostäder använt sig av den i § 12 i boställsordningen medgivna utvägen

¹) Verkställda undersökningar hava emellertid givit vid handen, att av rikets 112 städer, redan nu icke mindre än 30 falla för de av oss föreslagna minimibeloppen för skattetrycket och utdebiteringen för folkskoleväsendet.

att utbetala hyresersättning till sina lärare. Denna utväg har för städerna medfört högst väsentliga besparingar, på samma gång som den för lärarpersonalen medfört större frihet och obundenhet vid valet av bostad, och vi hava icke funnit oss böra arbeta för någon ändring i detta förhållande, vilket givetvis lätt skulle bli följden, därest städerna bleve berättigade till statsbidrag jämväl för uppförandet av lärarbostäder.

3 §.

Under senare år har en stark kritik riktats mot folkskoleväsendets utveckling. Denna kritik har ofta i synnerhet varit riktad mot de mången gång kostsamma lokalerna för undervisning i naturkunnighet, slöjd och gymnastik, utrymmen för bad o. s. v.

Vi vilja på det kraftigaste understryka den stora betydelse, pedagogisk och hygienisk, som dessa särskilda undervisningsutrymmen och socialpedagogiska anordningar hava för det uppväxande släktet. Med största sannolikhet kan det ock antagas, att sådana skoldistrikt, som äga möjligheter att på bästa sätt ordna sin folkundervisning, allt fortfarande skola vidtaga anordningar på nu ifrågavarande områden. Å andra sidan torde det vara klart, att nu, när det närmast gäller att i stora delar av vårt land erhålla ett något så när tillfredsställande folkskoleväsen, staten icke samtidigt kan belastas med de ökade kostnader, som skulle följa med ett anordnande i allmänhet av alla dessa extra utrymmen.

Det har därför synts oss angeläget att här undersöka, vilka utrymmen på grund av ett allmänt förekommande behov eller av andra orsaker böra vara berättigade till statsbidrag, och framlägga vi nu i 3 § resultatet av denna vår undersökning.

Först och främst bör statsbidrag kunna utgå till lärosalar till samma antal som det beräknade antalet läraravdelningar. I många skoldistrikt, icke minst i industrisamhällena, har det hastigt växande barnantalet framtvungit en allt mera ökad duplicering, varigenom samma lärosal kommer att användas så gott som hela dagen. Det torde vara uppenbart, att dupliceringen medför stora olägenheter såväl ur pedagogisk som ur hygienisk synpunkt, och vi uttala därför den förhoppningen, att den må betraktas som ett undantagstillstånd, vari med det snaraste ändring bör åstadkommas.

Vi anse oss i detta sammanhang böra omnämna en av Sveriges folkskolläraryrkesförbund den 2 november 1921 hos skolöverstyrelsen gjord framställning angående bekämpande av dupliceringen i folkskolan, som av skolöverstyrelsen överlämnats till oss för att tagas i övervägande vid fullgörandet av vårt uppdrag.¹⁾

De i denna skrivelse uttalade farhågorna för en fortsatt eller utsträckt duplicering delas, såsom nyss nämndes, även av oss, men genom det nu ifrågasatta statsbidraget torde åtminstone en del av de ekonomiska svårigheterna

¹⁾ Se bilaga 7.

för uppförandet av tillräckligt antal lärosalar, d. v. s. ett klassrum för varje beräknad läraravdelning, bliva undanröjda. Med sjunkande byggnadskostnader torde också ett bättre sakernas tillstånd på detta område vara att förvänta.

På grund härav anse vi oss icke behöva föreslå några särskilda åtgärder i det av förbundet föreslagna syftet, utan hemställa, att framställningen icke måtte föranleda någon överstyrelsens vidare åtgärd.

Enligt vårt förslag skulle alltså statsbidrag utgå till lärosalar till samma antal som det *beräknade* antalet läraravdelningar. Härigenom hava vi velat understryka nödvändigheten av att skoldistriktet vid planerandet av byggnadsföretag icke böra räkna blott med det *för tillfället befintliga* antalet barn, för vilka lärosalar utan dröjsmål måste uppföras, utan även med den ökning, som kan beräknas komma att inträffa under de närmast följande åren. Härigenom vinnes, att skoldistriktet icke komma att bliva ställda inför en ny byggnadsfråga för samma skolområde kanske omedelbart efter det, att de avslutat ett föregående byggnadsarbete.

Vida större hava svårigheterna varit, då det gällt att fatta standpunkt till frågan om de *övriga* utrymmen, som skola vara berättigade till statsbidrag. Här stå å ena sidan önskan att erhålla ett så fullständigt och välordnat skolväsen som möjligt, å andra sidan de ekonomiska möjligheterna.

Vi hava slutligen stannat vid att föreslå, att statsbidrag skall utgå till nödiga utrymmen för undervisningen i *gymnastik, slöjd och hushållsgöromål*.

Det gemensamma för dessa tre ämnen är, att de äro upptagna i gällande undervisningsplan samt att undervisningen däri endast med svårighet kan bedrivas i de vanliga undervisningslokalerna.

Vi vilja dessutom här något närmare utveckla de skäl, som föranlett oss att föreslå en förmånsställning för dessa ämnen.

Frågan om *gymnastikundervisningen* har redan varit föremål för riksdagens behandling, sedan i två vid 1913 års riksdag väckta motioner (nr 81 i första kammaren och nr 115 i andra kammaren), föreslagits, att riksdagen till upphjälpande och främjande av gymnastikundervisningen vid landsbygdens folkskolor måtte bevilja på extra stat för år 1914 ett anslag av 100 000 kronor att utgå till de skoldistrikt, som därom anhölle, dock högst 2 000 kronor till varje skola, samt på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

Beträffande de till stöd för framställningen av motionärerna anförda skäl tillåta vi oss att hänvisa till ifrågavarande motioner.

I sin skrivelse nr 8 anförde riksdagen, under punkt 234, att det ämne, som motionärerna genom sitt föreliggande förslag bragt å bane eller frågan om vidtagande av åtgärder för gymnastikundervisningens vid folkskolorna å landsbygden behöriga tillgodoseende, syntes riksdagen värt allt beaktande. Otivelaktigt torde vara, att, såsom av motionärerna framhölles, denna viktiga del av undervisningen för det dåvarande vore både otillräcklig och, särskilt på grund av brist på lämpliga gymnastiklokaler och materiell, på

ett otillfredsställande sätt bedriven; och då någon förhoppning om förbättring i detta missförhållande icke torde förefinnas, med mindre staten beredde direkt ekonomiskt understöd för ändamålet, hade riksdagen velat uttala sig för åtgärders vidtagande i sådan riktning. Emellertid hade riksdagen icke funnit den av motionärerna lämnade utredningen i ärendet vara av den beskaffenhet, att på densamma kunde grundas en säker uppfattning, om huruvida den föreslagna formen för statsunderstödet vore den för ändamålet lämpligaste eller storleken av det härför erforderliga anslaget vore riktigt avvägd. Behörig utredning härutinnan torde endast kunna genom Kungl. Maj:ts försorg åvägabringas.

Riksdagen slutade med att anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående erforderliga åtgärder för förbättrande av gymnastikundervisningen i folkskolorna å landsbygden och därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill omständigheterna kunde föranleda.

I en till Kungl. Maj:t ingiven framställning, över vilken domkapiteln efter folkskolinspektörernas hörande avgivit utlåtanden, anhöllo vidare rikets samtliga folkskolgymnastikinspektörer om beviljande av statsbidrag för ifrågavarande ändamål.

Genom beslut den 13 november 1914 anbefalldes folkskolöverstyrelsen att i ärendet avgiva utlåtande ävensom det förslag, vartill omständigheterna kunde föranleda, och avgav folkskolöverstyrelsen den 31 augusti 1917 utlåtande och förslag i ämnet.

Med hänsyn till å ena sidan de stora kostnader, som för frågans lösning skulle ådragas statsverket, å andra sidan det rådande statsfinansiella läget fann Kungl. Maj:t genom beslut den 15 december 1922 de gjorda framställningarna icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Tillika förordnade Kungl. Maj:t, att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till skolöverstyrelsen, som skulle hava att framdeles, därest överstyrelsen så funne påkallat, till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i ämnet, till vilka omständigheterna då kunde anses giva anledning.

Visserligen har sedan tillkomsten av ifrågavarande framställningar på många ställen i vårt land mycket åtgjorts för att förbättra förhållandena för gymnastikundervisningen i folkskolorna, men ännu lämna dessa på talrika ställen mycket övrigt att önska. Ännu i dag måste mångenstädes gymnastikövningarna företagas antingen i det fria eller i lärosalen, vilket naturligtvis måste förtaga icke litet av gymnastikens av alla så uppskattade verkningar.

Därigenom att möjlighet till statsbidrag nu även beredes för uppförandet av gymnastiklokaler torde en del av de svåraste missförhållandena på detta område komma att så småningom försvinna. Det torde ligga i öppen dag, att i de fall, då förhållandena icke möjliggöra uppförandet av särskild gymnastiklokal utan behovet av utrymme för denna undervisning måste tillgodoses på annat sätt, exempelvis genom ett större tilltaget avklädnings-

rum o. s. v., statsbidrag även skall utgå för de härav föranledda kostnaderna.

Även undervisningen i *slöjd* och *hushållsgöromål* har sin mycket stora betydelse icke minst i vår tid, då hemmen på grund av många samverkande omständigheter ej sällan visa sig ur stånd att giva det uppväxande släktet den utbildning i dessa praktiska ämnen, som är av nöden. För att denna undervisning skall kunna motsvara det arbete och de kostnader, som nedläggas därpå, torde ändamålsenliga lokaler vara, om icke alltid nödvändiga, så dock mycket betydelsefulla. Vad särskilt undervisningen i hushållsgöromål beträffar, torde de extra kostnaderna för iordningställande av lokaler för densamma ofta nog kunna bliva jämförelsevis obetydliga, därest dessa lokaler, såsom redan mångenstädes skett, inredas i källarvåningen, varigenom dessa utrymmen kunna tillgodogöras på ett synnerligen ändamålsenligt sätt.

Möjligen kommer gentemot vårt nu framlagda förslag den invändningen att göras, att skoldistriktet tillförne kunnat vara nyssnämnda särskilda utrymmen förutan, och att nu statsbidraget lätt kan komma att fresta till slöseri. Häremot vilja vi erinra, att enligt vårt förslag de enskilda skoldistriktet i regeln skola hava att bära minst hälften av kostnaderna och att fördenskull icke något slöseri är att befara, utan att tvärtom byggnadsföretag av den art, varom här är fråga, endast komma till utförande, när de för den allmänna folkmeningen i ett skoldistrikt framstå såsom behöfliga

Även andra slag av utrymmen finnas, vilka visserligen kunna anses höra till ett välordnat undervisningsväsen, men vilka vi dock icke ansett oss kunna föreslå skola bliva berättigade till statsbidrag, såsom utrymmen för skolbad, tandvård, skolläkare, teckning, naturkunnighet, vaktmästarbostäder o. s. v. Beträffande det förstnämnda av dessa utrymmen har skolöverstyrelsen med skrivelse den 21 april 1922 till oss överlämnat en av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraforening hos överstyrelsen gjord framställning i fråga om åtgärder för åstadkommande av skolbad vid folkskolorna, vilken framställning av oss skulle tagas i övervägande vid utförandet av det åt oss meddelade uppdraget.¹⁾ De i denna framställning

¹⁾ Framställningen var av huvudsakligen följande innehåll.

Centralstyrelsen ville först framhålla, att ett kraftigt stöd för strävandena att införa skolbad vid landets folkskolor erhållits genom de inom ecklesiastikdepartementet av särskilda sakkunniga utarbetade normalritningarna till skolhusbyggnader, i det samtliga ritningar — även för skolhus med endast en lärosal — upptoge rum för skolbad. I anvisningarna till nämnda ritningar hävdades ock med styrka nödvändigheten och behovet av att varje skolanläggning borde förses med något slags anordning för skolbad. Sagda normalritningar med därtill fogade uttalanden rörande skolbad skulle helt visst verksamt bidra till att skolbadsanordningar komme till stånd i allt större utsträckning vid uppförande av nya skolhus även på landsbygden. Ett allmänt införande av skolbad torde emellertid icke utan statens särskilda bistånd vara att påräkna på grund av ekonomiska svårigheter för många kommuner att i fråga om lokaler tillfredsställande ordna sitt skolväsen.

Stora förhoppningar i sistnämnda hänseende knötes därför till den utredning rörande statsbidrag till skolhusbyggnader, som uppdragits åt av skolöverstyrelsen tillkallade särskilda sakkunniga.

Vid de sakkunnigas övervägande av denna för vårt skolväsen vidare utveckling så vik-

framförda synpunkterna äro mycket behjärtansvärda, men trots detta hava vi av kostnadshänsyn icke ansett oss kunna gå utöver de av oss i det föregående uppdragna gränserna, d. v. s. att statsbidrag endast bör utgå till specialutrymmen för undervisning i gymnastik, slöjd och hushållsgöromål.

Även beträffande de övriga i det föregående nämnda utrymmena finnas många och starka skäl, som tala för statsbidrags utgående. Emellertid har det av statsfinansiella skäl icke syntts oss möjligt att föreslå statsbidrag för dessa särskilda utrymmen.

Vidare bör naturligtvis statsbidrag utgå för alla nödvändiga biutrymmen, såsom trappor, förstugor, avklädningsrum, korridorer och tamburer, material- och förrådsrum, vindar och källare, bekvämlighetsinrättningar och uthus, allt under iakttagande av nödig sparsamhet, vartill för övrigt det förut av oss påpekade förhållandet, att skoldistriktet i regeln skola komma att bidra med minst halva kostnaden, torde komma att verksamt bidra.

Slutligen hava vi ansett oss böra förorda, att statsbidrag även bör utgå till för lokalerna erforderliga, inom byggnad belägna ledningar och anordningar för belysning, uppvärmning, ventilation, vatten och avlopp. Även om icke alla skolanläggningar komma att bliva delaktiga av samtliga dessa inrättningar, så är det otvivelaktigt, att, särskilt med landsbygdens elektrifiering, en mängd skoldistrikt kunna för sina skolbyggnader tillgodogöra sig flera av dessa ur hygieniska och andra synpunkter viktiga anordningar. Det torde emellertid i fråga om anordningar för belysning vara uppenbart, att statsbidraget ej kan omfatta armatur och lampor. Beträffande uppvärmningen däremot bör statsbidrag utgå icke blott för värmeugnar av olika slag utan jämväl för alla övriga anordningar för lokalernas uppvärmning.

Med avseende på samtliga bidragsberättigade utrymmen hava vi vidare ansett oss böra uppställa såsom generell regel, att — utom vad som framgår av bestämmelsen i mom. 1 e) — statsbidrag skall utgå jämväl för den övriga fasta inredning, som för dessa utrymmen är av behovet påkallad. Härigenom kommer exempelvis en så viktig och samtidigt mången gång kostsam sak som den fasta inredningen av gymnastik- och slöjdlokaler in under dessa bestämmelser, vilket säkerligen i många fall kommer att verka som en stor lättnad för skoldistriktet.

Två fråga syntes det centralstyrelsen synnerligen önskvärdt, att sådana grunder bleve föreslagna, att vederbörande skoldistrikt särskilt uppmuntrades till anordnande även av skolbad i någon form. Detta syfte skulle säkerligen främjas, om helt eller delvis kunde tillämpas en sådan beräkningsgrund, som bland annat antyddes av det andra kammarens utskott vid 1920 års riksdag, som behandlade nu äsyftade statsbidragsfråga, nämligen att statsbidraget komme att utgå med visst belopp per undervisningsrum, och om därvid även badrum finge räknas med bland de skollokaler, som skulle läggas till grund för understöds utgående. Genom tillämpning av en dylik beräkningsgrund torde ock ytterligare vinnas, att landsbygdskommuner med gles befolkning och ofta mindre skolhus skulle i förhållande till bebyggda orter med större skolhus komma att erhålla en relativt kraftigare hjälp till anordnande av lokaler för gymnastik och bad.

Centralstyrelsen slutade med att anhålla, att ovan anförda synpunkter beträffande grunderna för eventuella statsbidrag till skolhusbyggnader måtte av skolöverstyrelsen bringas till sakkunnigas kännedom och beaktande.

Såsom en naturlig följd av de i 1 mom. meddelade inskränkningarna kommer så i 2 mom. bestämmelsen, att, därest skolbyggnad omfattar jämfäl andra utrymmen och anläggningar än i 1 mom. sagts, skoldistrikt icke skall vara berättigat att uppbära statsbidrag till den del av byggnadskostnaderna, som därpå belöper. En beräkning efter byggnadstekniska grunder bör i sådant fall verkställas för att fastställa, huru stor del av hela byggnadssumman, som faller på bidragsberättigade utrymmen och på icke bidragsberättigade sådana.

4 §.

I överensstämmelse med vad som gäller rörande statsbidrag för andra jämförliga byggnadsbehov hava vi ansett oss böra föreslå, att skoldistrikt skall vara skyldigt att för skolbyggnad, för vars uppförande statsbidrag utgår, tillhandahålla lämplig och välbelägen samt planerad och i övrigt iordningställd tomt. Dessa kostnader böra icke belasta staten, då de dels äro så ytterst varierande i olika delar av landet, understundom till och med inom samma skoldistrikt, att en rättvisa mellan de olika skoldistrikten i detta hänseende bleve mycket svår att åstadkomma. Därjämte torde det vara nödigt, att församlingarna åläggas att ensamma bära bördorna för anskaffande av erforderlig tillgång till vatten samt anläggande och underhållande av nödig utfartsväg, vilka angelägenheter ju ofta komma att hava ett visst inflytande på valet av tomt.

Slutligen hava vi ansett oss kunna såsom generell bestämmelse för byggnad, för vilken statsbidrag skall utgå, uppställa det kravet, att de i gällande folkskolestadga eller boställsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor meddelade bestämmelser varda behörigen uppfyllda. Härigenom undvikes att i en förordning meddela alltför detaljerade föreskrifter, och härigenom erhålla vidare vederbörande frihet att inom författningsenliga gränser lämpa sig efter förhandenvarande förhållanden. I de av särskilda inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga utarbetade normalritningarna till skolanläggningar för folkskolan jämte anvisningar och beskrivningar har enligt vårt förmenande givits ett stort antal anvisningar, som vid ett framtida skolbyggande komma att bliva av mycket stort värde. Ur dessa normalritningar torde många lämpliga idéer kunna erhållas, vilka sedan få bearbetas efter de i varje särskilt fall förekommande omständigheterna.

5 §.

Denna § motsvarar i det närmaste 2 § a) och b) i skatteutjämningsförordningen, och på grund härav torde en närmare redogörelse för dess innehåll eller för de till grund härför liggande bestämmelserna icke vara av behovet påkallad.

Vidare hava vi tidigare redogjort för de skäl, som föranlett oss att såsom minimifordringar för utgående av statsbidrag sätta dels ett medelskattetryck

av åtta kronor för etthundra kronor inkomst samt en medelutdebitering för folkskoleväsendet av minst en krona för etthundra kronor inkomst.¹⁾

I motsats till skatteutjämningsförordningen, som beräknar medeltalet endast på det löpande och de *två* nästföregående åren, hava vi ansett oss böra föreslå en femårsperiod, det löpande och de *fyra* närmast föregående åren, varigenom större säkerhet vinnes för att det verkliga skattetrycket kommer till synes.²⁾

Här uppställer sig emellertid ett spörsmål, som icke helt torde kunna förbigås, nämligen frågan om beräkandet av bidragssatser, när skattetrycket är olika i olika delar av ett skoldistrikt. Detta kan tänkas inträffa i flera fall; de vanligaste torde väl vara, att två församlingar äro sammanslutna till ett skoldistrikt.

I berörda avseende anföra skatteutjämnings-sakkunniga å sid. 66 av sitt betänkande, vilket ligger till grund för nu gällande författningar i ämnet:

»Undantagsvis kan skattetrycket vara olika inom olika delar av en kommun av den anledning, att vissa skatter utgå med olika belopp inom de olika kommundelarna. Sålunda kan kommunen vara uppdelad i skolrotar med olika skolkostnader och därav följande olika hög kommunalskatt, och liknande uppdelning kan förekomma på fattigvårdens område: fattigrotar med olika fattigvårdskostnader. Om vidare en kommun omfattar två församlingar med olika uttaxeringar för kyrkliga ändamål, blir naturligtvis kommunalskatten i den kommundel, som omfattar den ena församlingen, en annan än i den andra kommundelen, och slutligen — fast såsom rena undantagsfall — händer det, att landstingsskatten utgår med olika belopp i olika kommundelar samt att en kommun är uppdelad på olika väghållningsdistrikt med olika vägs-katt.

I sådana fall som de nu angivna får särskild beräkning av skattetrycket göras för varje sådan kommundel, inom vilken ifrågavarande skatter tillhopa utgå med annat belopp än i övriga delar av kommunen.»

Vidare anfördes å sid. 73 i sagda betänkande:

»Skulle skattetrycket allenast i viss del av kommunen överstiga det stadgade minimibeloppet, läser länsstyrelsens utlåtande utmytna i förslag, att endast för nämnda del av kommunen understöd må utgå. För uträknande av dess belopp erfordras naturligtvis uppgift å den skattepliktiga inkomsten inom den till erhållande av understöd föreslagna kommundelen.»

Slutligen anförde de sakkunniga beträffande understöd åt municipalsamhällen å sid. 76.

»De sakkunniga hava haft under överläggning, huruvida även skatte-tyngda municipalsamhällen borde tillerkännas understöd. Dylika samhällen hava förutom kommunalskatt till den kommun, inom vilken de äro belägna, samt landstingsskatt jämväl sin ofta dryga municipalskatt. Vad vidare allmänna väghållningsbesväret angår äro de därutinnan att räkna till lands-

¹⁾ Se sid. 37 f.

²⁾ Se sid. 38 f.

bygden. Sådana municipalsamhällen eller delar därav, för vilka stadsplane-lagen äger tillämpning, äro med avseende å gatuhållningen likställda med städerna och tyngas sålunda av dubbel vägbörda. Municipalskatten torde i medeltal för alla municipalsamhällen i riket kunna anses utgöra omkring 1 krona för 100 kronor inkomst. Därest municipalsamhällen skulle kunna tilldelas understöd, torde alltså skattegränsen för deras vidkommande böra sättas till 11 kronor för alla fyra skatterna sammanlagt. Under sådant antagande skulle, med utgångspunkt från utdebiteringsbeslut under 1914, antalet understödsberättigade municipalsamhällen uppgått till 16, av vilka 14 legat inom sådana kommuner, som enligt förslaget varit berättigade till understöd, och återstående 2 inom därtill icke berättigade kommuner.

Då de skattskyldiga i sådant municipalsamhälle, som ligger inom understödsberättigad kommun, komma såsom medlemmar av kommunen i åtnjutande av understöd, som lämnats densamma, samt vad andra municipalsamhällen angår, dessa under alla omständigheter torde komma att vara så få till antalet, att särskilda bestämmelser för dem knappast lära vara motiverade, har icke föreslagits, att municipalsamhällen såsom sådana skulle kunna tilldelas understöd.»

De av skatteutjämningsakkunniga i det föregående återgivna synpunkterna äro tvivelsutan riktiga men skulle vid ett tillämpande på skoldistrikt med olika uttaxering för folkskoleväsendet medföra ganska omfattande beräkningar, därest man skulle lägga det olika skattetrycket till grund för uträknandet av något slags proportionellt bidrag till byggnadskostnaderna med utgångspunkt från antalet bevillningskronor i de olika distriktsdelarna. Det torde vara betydligt enklare att här tillämpa det förfaringssättet, att man vid beräknanDET av bidragets procentuella storlek utgår från det medel-skattetryck, som enligt vanliga beräkningar, verkställda på sätt i denna paragraf omförmäles, finnes i den *folkrikaste* delen av skoldistriktet. Häri-genom torde i de flesta fall rättvisa komma att erhållas, om än naturligtvis gränfall kunna tänkas, då denna bestämmelse kan komma att ganska hårt drabba den mindre folkrika delen av distriktet.

Därest en del av ett skoldistrikt enligt de av oss föreslagna bestämmelserna icke är berättigat till statsbidrag under det att en annan del av distriktet är det, torde även här den folkrikaste delens skattetryck få bliva avgörande för frågan, huruvida statsbidrag skall utgå eller icke.

Beträffande förfarandet i fråga om statsbidrag, när municipalsamhälle ingår som del av ett skoldistrikt, anse vi oss helt kunna instämma med skatteutjämningsakkunniga, att det torde vara onödigt att för de fåtaliga fall, varom det här kan bliva ifråga, föreslå några särskilda föreskrifter.

6 §.

Denna paragraf motsvarar 3 § a) och b) av skatteutjämningsförrordningen, och anse vi oss därför icke heller här nödsakade att ingå på någon närmare motivering.

Däremot hava vi ansett oss böra utesluta den i 3 § c) av nämnda förordning meddelade föreskriften, att, om bland kommunens utgifter ingår annuitet (ränta och amortering) å lån för annat ändamål än kyrko-, folk-skole-, fattigvårds- eller sundhetsväsen, skall allenast den uttaxering beräknas, som skulle hava erfordrats, därest dylik annuitet icke medräknats vid uttaxeringens bestämmande.

Det är flera skäl, som föranlett oss att utesluta denna bestämmelse. Dels, och framförallt, är det skoldistriktens *behov* av understöd, som skall vara det normerande för statsbidrags utgående, och detta behov är givetvis lika stort, även om uttaxeringen föranledes av annuitet för lån för något annat ändamål. Dels torde dessa andra lån mången gång vara lån för järnvägsbyggen, och erfarenheten har visat, att vid tillkomsten av järnvägar ofta så starkt tryck utövas på de av desamma berörda kommunerna, att dessa svårligen kunna undgå att engagera sig i företagen. Härigenom hava de ofta kommit att utsätta sig för en tyngande skuldsättning, kanske redan för flera årtionden tillbaka; och dessa förhållanden böra givetvis icke få inverka på den nu levande generationens möjligheter att få sitt skolväsen ordnat på ett tillfredsställande sätt.

7 §.

Vi förorda, att statsbidragen skola utgå efter de *beräknade* byggnadskostnaderna. Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, beräknas statsbidragen för jämförliga byggnadsändamål efter de *verkliga* byggnadskostnaderna, men flera tungt vägande skäl hava föranlett oss att fatta vår ovan angivna ståndpunkt. För det första undviker man genom det av oss föreslagna förfaringssättet en myckenhet kontroll, som annars måste utövas från statens sida under hela byggnadsarbetets gång, en kontroll, som med all säkerhet skulle förorsaka stora kostnader och mycket besvär men som å andra sidan sällan skulle kunna bliva fullt effektiv. En sådan kontroll kan väl vara möjlig vid de stora, relativt fåtaliga byggnadsarbeten, varom det är fråga vid de andra arterna av statsbidrag, men näppeligen vid en skolbyggnadsverksamhet, som är fördelad över hela landet vid en mångfald små byggnadsföretag. Detta förfaringssätt skulle vidare nödvändiggöra en efterprövning av det skoldistriktet tillkommande statsbidragets storlek, som skulle vara ytterst tidsödande för de myndigheter, som skulle hava densamma om hand. Vidare torde det mången gång vara möjligt för enskilda skoldistrikt, i all synnerhet små landsdistrikt, att genom anlitande av frivillig arbetskraft utföra åtskilliga arbeten billigare än vad som skulle varit möjligt, därest endast lejd arbetskraft anlåtats. Genom det av oss föreslagna tillvägagångssättet kommer givetvis detta sparsamhetssystem att uppmuntras, vilket endast torde kunna anses vara till fördel såväl för det enskilda skoldistriktet som för staten. Slutligen torde det vara ganska visst, att vi alltmera gå mot tider med jämnare ekonomisk utveckling, då det kommer att bliva möjligt att på ett helt annat och noggrannare sätt än

under de senast förflyttna krisåren med sina våldsamma prisstegringar och prissänkningar beräkna byggnadskostnaderna så, att dessa komma att i det närmaste sammanfalla med de verkliga byggnadskostnaderna.

En nödvändig förutsättning för att man skall kunna lägga de *beräknade* byggnadskostnaderna till grund för statsbidragets storlek är emellertid, att dessa beräkningar uppgöras objektivt och samvetsgrant under hänsynstagande till föreliggande förhållanden, samt att de sålunda uppgjorda beräkningarna sedan bliva sakkunnigt granskade. Hur härmed skall förfaras finnes närmare utfört framdeles å sid. 81 o. f.

Vi hava i det föregående (sid. 40 o. f.) utförligt redogjort för de av oss företagna beräkningarna rörande olika skalor för bidragets utgående och de med dem förenade kostnaderna för staten. I 2 mom. är den av oss föreslagna skalan intagen.

Redan tidigare hava vi haft anledning att vidröra det förhållandet, att åtskilliga skoldistrikt i vårt land hava en så svag ekonomisk ställning, att de icke ens med en hjälp av halva byggnadskostnaderna äga förmåga att på ett någorlunda tillfredsställande sätt ordna sitt skolväsen. I all synnerhet är detta fallet med vissa skoldistrikt inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, där skolväsendet, på grund av befolkningens spridning i små byar över områden, ofta större än sydsvenska län, måste komma att i förhållande till invånarantalet draga oproportionerligt dryga kostnader, samtidigt som befolkningens ekonomiska bärkraft är ringa och stundom redan anlitad ända till bristningsgränsen. Visserligen har staten redan på flera sätt räckt dessa ödemarksdistrikt en hjälpare hand, och ytterligare viktiga och omfattande åtgärder hava blivit föreslagna¹⁾, men trots detta torde möjligheter böra hållas öppna för att dessa skoldistrikt skola kunna komma i åtnjutande av ett högre statsbidrag. Detta måste naturligtvis lämpas efter varje särskilt fall, men vi hava dock ansett oss böra såsom en generell regel uppställa den bestämmelsen, att statsbidraget i intet fall får överskrida 80 % av den beräknade byggnadskostnaden. Härigenom vinnes, att skoldistriktets intresse av att byggnadsarbetena utföras så billigt och ändamålsenligt som möjligt icke blir helt avkopplat.

I detta sammanhang torde förtjäna att omförmälas, att statsverket redan vid upprepade tillfällen lämnat bidrag till uppförande av skolhusbyggnader i skoldistrikt, belägna inom de finsktalande delarna av Norrbottens län, i de flesta fall dock till sådana, som varit erforderliga för inrättade statskolor. Vidare torde här få erinras, att de förut omförmälda sakkunniga för skolfrågor i den s. k. finnbygden i sitt betänkande å sid. 247—260 föreslagit beviljandet av statsbidrag till skolbyggnader och lärarbostäder ävensom hyresbidrag till skollokaler för de i deras betänkande ifrågakommande skoldistriktet samt uppgjort förslag till bestämmelser i detta hänseende. Dessa bestämmelser torde visserligen till en del bliva överflödiga

¹⁾ Se det av särskilda sakkunniga den 25 november 1921 avgivna »Betänkande och förslag rörande folkskolväsendet i de finsktalande delarna av Norrbottens län».

genom de nu av oss föreslagna, hela landet omfattande föreskrifterna. Men å andra sidan äro vi förvissade om att de särskilda förhållandena i dessa skoldistrikt någon gång kunna motivera, att understöd från statens sida lämnas *både* från det allmänna anslaget till statsbidrag till folkskolebyggnader *och* från de särskilda anslag, som eventuellt komma att bliva beviljade såsom en följd av nyssnämnda sakkunnigas i ämnet gjorda framställningar.

Det kan icke förnekas, att i ett eller annat fall skoldistrikt även i övriga delar av landet kunna hava en mycket svag ekonomisk ställning, men trots detta hava vi icke ansett oss böra förorda de nu föreslagna undantagsbestämmelserna för andra skoldistrikt än de ovan nämnda. Ett sådant stadgande skulle lätt kunna leda till att förhöjt statsbidrag komme att sökas av många skoldistrikt utan att det strängt taget vore av behovet påkallat. Såsom av det föregående framgår, hava vi hyst en viss tvekan, huruvida icke särskilt några skoldistrikt i det egentliga Västerbotten borde komma i åtnjutande av här berörda undantagsförmån, men av skäl, som vi där anfört, hava vi icke ansett oss kunna förorda detta. Vidare har det noggranna studium av skattetrycket i rikets samtliga skoldistrikt, som vi under våra undersökningar haft att företaga, givit vid handen, att åtskilliga av de för närvarande hårt skattetyngda skoldistrikten dock icke hava en sådan ekonomisk ställning, att de icke skola kunna bestrida utgifterna för sina återstående folkskolebyggnader, om de komma i åtnjutande av upp till 50 % bidrag till sina byggnadskostnader.¹⁾

Slutligen hava vi i 4 mom. ansett oss böra föreslå den begränsningen av statsbidragens storlek, att statsbidrag ej må utgå med högre belopp än 200 000 kronor för varje skolanläggning. Denna begränsning, som väl så gott som endast kommer att drabba de större städerna, avser dels att förhindra, att ett enda skoldistrikt erhåller en oproportionerligt stor andel av de för statsbidrag tillgängliga medel, dels och framförallt att lägga en hämsko på den i vissa städer befintliga tendensen att bygga stora skolkaserner, som ur skilda synpunkter äro allt annat än tilltalande.

8 §.

I 4 § b) av skatteutjämningsförordningen angivas de grunder, efter vilka en sänkning i den annars fastslagna skalan för skattelindring eller rent av ett avslag på en härom gjord ansökning kan tänkas böra äga rum. Dessa avse antingen det fall, att jordbruksfastigheterna inom kommunen taxerats lägre än vad inom länet i allmänhet i sådant hänseende gäller, eller att kommunen under det löpande året eller något av de två nästföregående åren vidtagit med avsevärda kostnader förenade anstalter, vilka icke varit av trängande behov påkallade, eller beslutat kommunalskatt för täckande av utgifter, vilka enligt normal hushållning bort bestridas med lånemedel.

¹⁾ Jämför härmed sid. 31 o. f.

Enligt den av oss vedertagna principen, att det endast är *behovet*, som skall vara utslagsgivande för bidragets storlek, kan knappast någon av de ovan angivna synpunkterna få verka avgörande i nu förevarande hänseende; huvudsaken är, att ett skoldistrikt verkligen tynges av ett visst skattetryck. Vad den först angivna synpunkten beträffar torde den för övrigt väl knappast numera kunna hava någon större betydelse, då upptaxeringen av jordbruksfastigheterna i de flesta fall sker på ett i det närmaste homogent sätt för hela landet. Vidare är den av oss föreslagna gränsen nedåt i fråga om det allmänna skattetrycket satt så låg, att det ytterst sällan torde komma i fråga några manipulationer för att bringa uttaxeringen över denna gräns.

Däremot måste naturligtvis för vederbörande finnas möjlighet att förhindra, att ett skoldistrikt genom att på ett eller annat sätt abnormt uppdriva uttaxeringen för sitt skolväsende lyckas komma i åtnjutande av ett högre procentuellt bidrag än det, vartill det annars skulle vara berättigat. Vidare har det synts oss lämpligt att åt Kungl. Maj:t lämnas helt fria händer att avgöra, om i ett eller annat fall sådana omständigheter kunna anses föreligga, som böra föranleda en sänkning i eller ett avslag på en begäran om statsbidrag — detta helt i överensstämmelse med skatteutjämningsförordningens föreskrift. Genom den noggranna undersökning i varje särskilt fall, som i det följande närmare skall utvecklas, torde det vara möjligt att förhindra de flesta manipulationer i nu antydd riktning; och genom den av oss föreslagna, åt Kungl. Maj:t förbehållna diskretionära prövningsrätten torde varje risk i detta hänseende vara så gott som utsluten.

9 §.

I likhet med vad som är fallet i skatteutjämningsförordningen (5 §), hava vi ansett oss i denna paragraf böra intaga en generell bestämmelse därom, att beslut om beviljande av här ifrågavarande statsbidrag skall meddelas av Kungl. Maj:t. Det skulle givetvis också kunna ifrågasättas, att dessa beslut meddelades av skolöverstyrelsen, som ju i vart fall måste pröva samtliga inkommande ansökningar, men vid anslag av den storlek och av den betydelse, varom här är fråga, hava vi ansett det vara lämpligast, att ärendena bliva underkastade en så grundlig och allsidig prövning, som över huvud taget kan vara möjlig, och hava vi därför ansett, att den slutliga bestämmanderätten i detta hänseende bör förbehållas Kungl. Maj:t.

B. Förslag till kungörelse angående utbetalande av statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket.

1 §.

Den tid, som måste åtgå för granskningen och bedömandet av ansökningar till det antal och av den betydelse, varom det kommer att bliva fråga i här förevarande avseende, kan givetvis icke beräknas allt för kort.

Det torde vara av vikt, att skoldistriktet redan i början av året erhålla underrättelse om det statsbidrag, som de kunna påräkna för de av dem beslutade byggnadsarbetena. Icke minst är detta av betydelse i nordligaste Sverige, där materialtransporter på många håll endast kunna försiggå under vintern. Beträffande samtliga skoldistrikt torde det dessutom vara av vikt, att de så snart som möjligt på våren kunna sätta i gång sina byggnadsarbeten. — Den tid, inom vilken ansökningarna från skoldistriktet böra ingivas, har därför av oss icke kunnat beräknas senare än till den 1 juli året före det, under vilket byggnadsarbetena äro ämnade att påbörjas. Som i det följande skall visas, måste skoldistriktet redan före ingivandet av sin ansökning hava vidtagit åtskilliga ganska tidsödande åtgärder, och följderna härav blir alltså, att de grundläggande besluten och undersökningarna från skoldistriktets sida måste ske i mycket god tid, minst ett år innan byggnadsarbetena avses skola igångsättas. Detta kan naturligtvis någon gång medföra olägenheter särskilt med hänsyn till eventuella prisfluktuationer, men det är att hoppas, att dessa olägenheter skola bliva mindre, ju mera tiderna åter bliva normala och framförallt prisnivån hunnit att något så när stabiliseras.

Ansökningarna böra enligt vårt förmenande ställas till Konungen men ingivas till vederbörande statens folkskolinspektör — detta i likhet med vad som är stadgat beträffande ansökan om statsbidrag till skolhem. Då det är inspektören, som skall verkställa den första och grundläggande granskningen, skulle det vara en onödig omgång, om ansökningarna ingäves till någon mera central myndighet, som därefter endast skulle hava att remittera dem till vederbörande inspektör.

Beträffande de handlingar m. m., som enligt vårt förslag skola åtfölja ansökningar av här ifrågavarande art, vilja vi anföra följande.

Utgångspunkten för ett skolbyggnadsföretag måste även framdeles bliva det beslut av vederbörande kyrkostämma eller stadsfullmäktige, varigenom dessa bestämma sig för att utföra en viss byggnad samt ikläda sig de härmed förenade kostnaderna. Då skoldistriktet även i fortsättningen enligt vårt förslag i regeln skola hava att bestrida minst hälften av byggnads-kostnaderna, måste de för täckandet av sin andel fatta beslut om utdebitering eller upplåning av nödiga medel, stundom båda delarna. Dessa skoldistriktets beslut komma att bliva i hög grad beroende av storleken av det statsbidrag, som kommer att erhållas. Då detta belopp icke är känt vid tidpunkten för skoldistriktets beslut, kan man icke förneka, att detta till en viss grad måste fattas utan att konsekvenserna för skoldistriktet i ekonomiskt hänseende kunna helt överblickas. Detta kan ju komma att vålla vissa svårigheter; dock torde dessa framdeles icke behöva bliva alltför överväldigande, då ett skoldistrikt i normala fall bör kunna ganska exakt beräkna storleken av det detsamma tillkommande statsbidraget. Vidare, och detta har här för oss varit det avgörande, är det nödvändigt, att ett beslut i ärendet verkligen föreligger, när myndigheterna sätta i gång den både

arbetsamma och kostsamma undersökningen av inkomna ansökningar. Man får icke utsätta sig för den eventualiteten, att, sedan nämnda undersökning och granskning pågått i flera instanser, en tillfällig omsvängning i opinionen inom skoldistriktet kan åstadkomma ett avbrytande av hela byggnadsföretaget. Vi hava därför i 1:o) intagit den bestämmelsen, att ansökning skall åtföljas av, bland annat, utdrag ur kyrkostämmas eller stadsfullmäktiges protokoll, utvisande, att skoldistriktet beslutat uppföra den skolbyggnad, för vilken statsbidrag sökes.

Vidare skall, jämlikt 4 § 1 mom. i förslaget till förordning, skoldistrikt tillhandahålla lämplig tomt, och torde det vara lämpligt att fordra, att jämväl bevis härom skall medfölja ansökningshandlingarna.

I anslutning till vad under 1:o) anförts, är det också nödvändigt, att skoldistriktet bifoga det i 2:o) omförmälda beviset, att besvär ej inom föreskriven tid blivit anförda mot ifrågavarande beslut, eller, därest besvär anförts, att dessa besvär blivit slutligen avgjorda. Det kan icke förnekas, att ganska lång tidsutdräkt kan bliva förbunden med det sålunda föreskrivna kravet, i all synnerhet om trakasseringslystna personer vilja draga ut på tiden för ärendenas avgörande, men dessa obehag uppvägas enligt vårt förmenande av den trygghet, som blir förbunden med det faktum, att grunden för skolbyggnadsarbetet, d. v. s. skoldistriktets beslut, kommer att kvarstå orubbad.

Som förut nämnts, har i vårt land ett mycket stort antal skolbyggnader uppförts med tillhjälp av byggnadslån, för vilkas upptagande jämlikt gällande förordningar erfordrats Kungl. Maj:ts medgivande. Det skulle ju vara tänkbart, att dessa båda på Kungl. Maj:ts prövning beroende ärenden: statsbidrag för skolbyggnadsändamål och upptagande av lån för skolbyggnadsändamål, sammankopplades, så att de på en gång bleve föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Härigenom skulle vinnas först och främst en avsevärd förenkling av behandlingen, och vidare, att vid behandlingen av frågorna om låns upptagande de pedagogiska synpunkterna och hänsynen kunde få komma mera till sin rätt än vad understundom varit fallet vid dessa frågors behandling hos Kungl. Maj:t i finansdepartementet, då det nog vid ett eller annat tillfälle inträffat, att de finansiella synpunkterna allt för ensidigt fått göra sig gällande vid ärendets avgörande. Härtill kommer, att, såsom förut nämnts, lånets storlek mången gång måste bliva beroende av statsbidragets storlek. Hinder bör naturligtvis icke möta för att dessa båda frågor bliva behandlade i ett sammanhang, i all synnerhet om skoldistriktet ansett sig böra göra sin ansökan om lånets storlek beroende av statsbidragets storlek, men å andra sidan hava vi icke ansett tillräckligt starka skäl föreligga för ett obligatoriskt sammankopplande av dessa två frågor.

Redan nu har vederbörande folkskolinspektör, jämlikt 53 § folkskolestadgan, att yttra sig över den tilltänkta tomtens läge och ändamålsenlighet samt jämväl, sedan ritningar med tillhörande beskrivning blivit uppgjorda,

över de särskilda lokalernas och lekplatsens lämplighet för sitt ändamål. Denna folkskolinspektörens granskning skall naturligtvis förekomma även framdeles. Det torde emellertid ur flera synpunkter vara lämpligast, att dessa verkställas, innan ansökningen om bidrag göres. Den tid, som kan tillmätas folkskolinspektören för hans granskning av bidragsansökningarna, blir nämligen så begränsad, att den näppeligen kan medgiva de omfattande skrivelser och omarbetningar, som kunna bli en följd av en utav honom mot ritningarna framställd anmärkning. Vidare kunna kostnaderna för byggnadsarbetet i icke ringa grad influeras av dylika eventuella anmärkningar, och till sådana ändringar i kostnaderna måste givetvis skoldistriktet kunna taga hänsyn, innan de göra sin ansökning. I anslutning härtill föreslå vi under 3:o) av denna paragraf, att ansökningen skall vara åtföljd av utav folkskolinspektören i vederbörlig ordning granskade huvudritningar.

Vi hava förut (sid. 71 o. f.) redogjort för de skäl, som kommit oss att föreslå, att det skall vara de *beräknade* byggnadskostnaderna, som skola läggas till grund för det blivande statsbidraget. Vi underströko samtidigt, att den nödvändiga förutsättningen för att kunna tillämpa detta både tid och arbete sparande förfaringssätt vore, att dessa beräkningar verkställdes och granskades på ett fullt tillfredsställande sätt. Vid ansökningen skall därför fogas en arbetsbeskrivning samt fullständig kostnadsberäkning, uppgjord i anslutning till ortens pris och med hänsyn till de lokala förhållandena. Det får naturligtvis icke förekomma, att enskilda skoldistrikt bli i tillfälle att på statens bekostnad göra oberättigade vinster.

I anslutning till 3 § 2 mom. i förordningen skola i denna kostnadsberäkning i de fall, då skolbyggnad omfattar andra utrymmen eller anläggningar än de, som berättiga till erhållande av statsbidrag, kostnaderna här för särskilt angivas. Det torde en och annan gång bli ganska svårt att på ett tillfredsställande sätt beräkna dessa kostnader, och understundom torde måhända frestelsen ligga nära till hands för ett eller annat skoldistrikt att genom en icke alltför noggrann beräkning i detta hänseende på staten överföra en utgift, som annars skulle drabba skoldistriktet självt. Detta bör givetvis undvikas så långt sig göra låter genom ett sådant uppställande av beräkningarna, att en effektiv granskning i berörda hänseende är möjlig.

För bedömandet av den skala, efter vilken ett eventuellt statsbidrag skall utgå, och jämväl för att erhålla en så fullständig överblick som möjligt av skoldistriktets ekonomiska läge och möjligheter, äro ganska utförliga uppgifter av nöden. I 5:o) och 6:o) av denna paragraf hava erforderliga bestämmelser i detta hänseende meddelats. Först och främst skall vid ansökningen fogas för den borgerliga och kyrkliga kommunen för det löpande året fastställda utgifts- och inkomststater, varigenom en viss överblick torde kunna erhållas över skoldistriktets allmänna ekonomiska läge.

Vidare skola uppgifter meddelas i de hänseenden, som innehållas i det i 6:o) omförmälda formulär. Av oss företagna undersökningar hava givit

vid handen, att man i normala fall härigenom kan erhålla en för här ifrågasvarande ändamål fullt tillräcklig överblick över skoldistriktets ekonomiska skötsel. I varje fall, då anledning finnes att antaga, att särskilda förhållanden varit rådande, som kunna föranleda några särskilda åtgärder, åligger det vederbörande granskande myndigheter att från skoldistriktet inhämta alla de kompletterande upplysningar, som kunna vara av nöden.

Det nyssberörda formuläret är i flera hänseenden överensstämmande med det formulär, som är fogat vid kungörelsen angående utbetalande av understöd av skatteutjämningsmedel och torde icke behöva närmare motiveras. Formuläret synes böra fogas vid en eventuell författning i svensk författningssamling, och skola vederbörande folkskolinspektörer hava att tillhandahålla sådana åt skoldistrikt, som önska inkomma med ansökning om statsbidrag.

Slutligen skall skoldistriktet vid sin ansökning foga redogörelse för de anordningar, som planerats för kontroll över arbetets utförande. I de talrika fall, då arbetena komma att på entreprenad uppdragas åt någon byggmästare, kunna dessa anordningar inskränkas till vad som vanligen brukas för kontroll av entreprenörens utförande av sitt åtagande. I andra fall kunna ytterligare kontrollanordningar tänkas bliva av nöden. Det måste naturligtvis vara ett oeftergivligt villkor från statens sida, att redan under arbetets fortgång tillräcklig kontroll utövas över detsamma, så att icke byggnaden kommer att i ett eller annat hänseende bliva undermålig.

2 §.

Sedan handlingarna inkommit till vederbörande folkskolinspektör, skall denne granska dem samt i fall av behov gå i författning om deras komplettering. Denna granskning torde bliva av grundläggande betydelse för hela ärendets fortsatta behandling, enär folkskolinspektören måste anses vara den, som besitter den noggrannaste kännedomen om ortens skolförhållanden. Av olika anledningar kan denna granskning i en del fall tänkas draga ut på tiden. Vi hava därför ansett, att en tid av två månader, från den 1 juli till den 1 september, bör reserveras för granskningen i fråga. Det har icke undgått vår uppmärksamhet, att tiden för densamma ofta kommer att råka i kollision med den gängse tiden för folkskolinspektörernas semestrar. Denna olägenhet torde dock till en del komma att motverkas därav, att folkskolinspektörerna redan förut i regel kunna förutsättas innehava en viss kännedom om det ifrågasatta byggnadsföretaget, icke minst genom den i 1 § 3:o meddelade föreskriften, att ritningarna förut skola vara av honom i vederbörlig ordning granskade. Ett arbete av så stor betydelse som här omförmälda granskning kan icke annat än i undantagsfall läggas i händerna på semestervikarier, som ej alltid äga tillräcklig lokal-kännedom. I detta sammanhang torde jämväl böra erinras därom, att — i anslutning till vad av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anförts under punkt 175 av bilagan åttonde huvudtiteln till 1923 års stats-

verksproposition — semestervikarie i många fall icke torde komma att förordnas för folkskolinspektör, då semestern förlägges till folkskolornas ferietider.

Vissa av de synpunkter, till vilka folkskolinspektören vid avgivandet av sitt yttrande har att taga hänsyn, hava synts oss vara av den betydelse, att de bort särskilt understrykas i denna paragraf. Först och främst gäller det för honom att undersöka, huruvida den planerade skolanläggningen är av behovet påkallad, samt om dess uppförande är ägnat att befrämja skolväsendets planmässiga och ändamålsenliga utveckling inom skoldistriktet. Det är ett allmänt känt faktum, vilket även av oss uppmärksamrats under gången av vårt arbete, att vid uppförandet av skolbyggnader ej alltid nödig förtänksamhet och planmässighet iakttagits, vilket sedermera åsamkat skoldistriktet högst väsentligt ökade utgifter. Ej sällan har det jämväl förekommit, att de enskilda byarnas eller hemmanens intressen fått göra sig gällande på ett sätt, som sedermera visat sig vara mycket menligt för skolväsendet i sin helhet. Med den ingående kännedom, folkskolinspektörerna numera få förutsättas äga beträffande skoldistriktet inom sina områden, bör det för dem vara en relativt lätt uppgift att bedöma dessa frågor från en större synvinkel än vad som understundom är fallet inom det enskilda skoldistriktet.

För folkskolinspektörerna i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker tillkommer här vidare den mycket svåra uppgiften att yttra sig beträffande den i 7 § 3 mom. av bidragsförordningen omnämnda möjligheten att erhålla förhöjt bidrag. Dessa traktors inspektörer torde emellertid, icke minst på grund av det relativt ringa antal skoldistrikt, som deras inspektionsområden omfatta, hava en så ingående kännedom om samtliga förhållanden inom dessa distrikt, att ifrån dem tillräckligt noggranna upplysningar kunna erhållas.

Vidare — och detta torde ofta komma att bli synnerligen vanskligt — skola inspektörerna hava att avgiva yttrande, huruvida anledning förefinnes att tillämpa bestämmelserna i 8 § av bidragsförordningen, d. v. s. om ansökning om statsbidrag av en eller annan anledning bör nedsättas till sitt belopp eller kanske till och med avslås. Det torde ligga i öppen dag, att avgivandet av ett sådant yttrande kommer att ställa lika stora krav på folkskolinspektörernas finkänslighet och oväld som på deras kännedom om vederbörande distrikt. En nedsättning i eller ett avslag på en ansökning om statsbidrag måste ju alltid för ett skoldistrikt kännas i viss mån kränkande, då det måste anses innebära en icke ringa kritik av dess sätt att sköta sina finanser. Även utmätandet av det statsbidrag, som eventuellt föreslås skola utgå i stället för det, som enligt författningen i normala fall skolat utgå, blir naturligtvis en mycket vansklighet. Emellertid är det vår förvissning, att vårt lands inspektörer skola visa sig vara vuxna även denna uppgift. Skulle i något fall ett skoldistrikt finna, att en inspektör icke varit fullt rättvis och opartisk, har skoldistriktet, såsom längre fram nämnes, rätt att göra påminnelser.

En synpunkt, som inspektörerna här särskilt måste giva noga akt på, är, om ett skoldistrikt, som en gång erhållit statsbidrag för uppförande av ett skolhus, efter någon tid av en eller annan anledning önskar utbyta detta hus mot ett nytt. Här kan måhända tänkas, att försök att orättmätigt åtkomma statsbidrag kunna göras, och sådant måste tydligen förhindras. I vissa av förordningarna beträffande statsbidrag för andra sociala ändamål har denna synpunkt ansetts så viktig, att i förordningen intagits särskild bestämmelse därom, att vederbörande bidragstagare skall förbinda sig till att icke utan särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t använda byggnaden till annat ändamål än det, för vilket den uppförts och statsbidraget erhållits. Vi hava emellertid ansett en föreskrift av denna art icke här vara av behovet påkallad, icke minst med hänsyn till att genom en kontroll av folkskolinspektörerna av den art, som av oss i det föregående antytts, missbruk torde kunna förebyggas.

I skrivelse till skolöverstyrelsen den 29 november 1921 — vilken skrivelse av överstyrelsen med tillstyrkande utlåtande av den 7 mars 1922 överlämnats till Kungl. Maj:t — hemställde vi, i anslutning till vad av oss i skrivelsen anförts, att överstyrelsen ville vidtaga åtgärder för att den rätt, som jämlikt 12 § lagen om kommunalförbund den 13 juni 1919 tillkomme länsstyrelse att, då anledning därtill föreligger, upptaga fråga om bildande av kommunalförbund, jämväl måtte medgivas tillkomma domkapitel och skolöverstyrelsen.

Det torde icke vara av behovet påkallat att här återupprepa de av oss i nämnda skrivelse anförda skälen. Vi kunna endast tillägga, att vi under den fortsatta gången av vårt arbete blivit än ytterligare övertygade om att en lagändring i av oss föreslagen riktning mången gång skulle kunna medföra stor nytta för folkskoleväsendets ändamålsenliga och mindre kostsamma ordnande. Vi hava därför i 2 mom. ansett oss böra föreslå, att det jämväl skall åligga folkskolinspektör att i fall av behov avgiva yttrande i detta hänseende, varefter skolöverstyrelsen skulle hava att taga under närmare övervägande frågan, huruvida åtgärder böra vidtagas för åstadkommande av ett kommunalförbund.

Vid avgivandet av här ifrågavarande utlåtande torde folkskolinspektörerna lämpligen böra upprätta ett förslag till den ordningsföljd, i vilken enligt deras förmenande de inom deras inspektionsområde belägna skoldistrikten böra komma i åtnjutande av statsbidrag — detta för att underlätta skolöverstyrelsens framdeles å sid. 82 omförmälda arbete med att upprätta ett dylikt, hela landet omfattande förslag. I de fall, då ett inspektionsområde omfattar skoldistrikt från flera olika län, torde det, för att länsstyrelserna skola kunna hava någon nytta av de uppgjorda förslagen, vara nödvändigt, att ett förslag uppgöres särskilt för varje till en länsstyrelse hörande del av inspektionsområdet, även om överskådligheten härigenom kommer att något förminskas.

Slutligen skall folkskolinspektören av skäl, som närmare utvecklas under nästföljande paragraf, vara skyldig att underrätta vederbörande domkapitel om de ansökningar om statsbidrag, som från stiftet inkommit till honom.

3 §.

Sedan folkskolinspektören slutfört sin granskning och avgivit sitt yttrande, skola samtliga från länet inkomna ansökningar översändas till vederbörande länsstyrelse. Den viktigaste granskning, som enligt vårt förslag kommer att åligga länsstyrelsen, är att kontrollera riktigheten av den i 1 § 4:o omnämnda kostnadsberäkningen, som ju skall utgöra hela grundvalen för statsbidragets beräkning. De personer, åt vilka länsstyrelsen skall anförtro denna granskning, måste, med hänsyn till de stora belopp, varom det här kommer att röra sig, vara sakkunniga, med ortens förhållanden väl förtrogna och — icke minst — ojäviga, så att de ej kunna av en eller annan anledning tänkas få fördelar eller nackdelar av kostnaderna m. m. för byggnadsföretaget. Såväl med hänsyn härtill som till kostnadsfrågan torde det mången gång komma att visa sig lämpligast, att granskningen av de från länet inkomna ansökningshandlingarna överlämnas till flera därför lämpade personer, bosatta i olika delar av länet och var och en representerande en närmare kunskap om sin hemtrakt. Synnerlig vikt ligger däruppå, att denna granskning sker med hänsynstagande till de väsentliga olikheter i byggnadskostnader, som ofta föreligga mellan olika delar inom ett län, mellan t. ex. stad och landsbygd, så att de beräknade byggnadskostnaderna komma att, så långt möjligt är, ansluta sig till de verkliga. Att exempelvis som regel uppdraga denna granskning åt en i residensstaden bosatt arkitekt eller annan byggnadssakkunnig person därstädes lär icke vara tillräckligt, utan torde länsstyrelsen i betydande utsträckning få taga jämväl lokala krafter från länets skilda delar i anspråk för detta granskningsarbete. Å andra sidan torde här av länsstyrelserna böra observeras, att en person från det skoldistrikt, som ansökning avser, knappast torde kunna anses ojävig, då han kan hava icke obetydlig personlig nytta eller skada av den behandling, som ansökningen om statsbidrag får. — Det får dessutom givetvis bliva länsstyrelsernas sak att tillse, att denna granskning, på samma gång den sker på ett fullt tillfredsställande sätt, göres så litet kostsam som möjligt för statsverket.

Vi hava icke ansett det vara av behovet påkallat, att vederbörande domkapitels utlåtande i varje fall skall inhämtas. Från folkskolinspektören kan man erhålla fullt tillräckliga uppgifter beträffande frågans mera pedagogiska och från länsstyrelsen beträffande dess ekonomiska sidor. I många fall skulle tvivelsutan domkapitlets yttrande komma att inskränka sig till ett enkelt tillstyrkande av vad folkskolinspektören för sin del anfört, och på så sätt skulle enligt vårt förmenande endast uppkomma onödigt tidsutdräkt och onödiga skrivelser. Å andra sidan torde någon gång anledning föreligga, att även yttrande inhämtas av vederbörande domkapitel. I all syn-

nerhet gäller detta beträffande frågor, som avse skolväsendets något så när likformiga ordnande inom större områden, vissa rent pedagogiska frågor o. s. v. Därför hava vi ansett det vara av behovet påkallat, att en möjlighet hålles öppen för att inhämta domkapitlens utlåtanden, och skall länsstyrelsen alltså äga att göra detta i de fall, då sådant av någon anledning prövas nödigt. Vi hava ansett oss kunna överlåta bestämmandet av när domkapitels utlåtande skall inhämtas till vederbörande länsstyrelse, som genom sin behandling av ärendet kommit att få en noggrann kännedom därom.

Vidare skola domkapitlen, i enlighet med föreskrift i 3 § 3 mom., av vederbörande folkskolinspektör alltid bliva underrättade om vilka ansökningar om statsbidrag, som från stiftet inkommit till honom. Detta har stadgats för att domkapitlen alltid skola vara i tillfälle att, eventuellt genom en framställning till länsstyrelsen, erhålla närmare kännedom om något ärende, därest detta av en eller annan anledning skulle synas vara av behovet påkallat. Härigenom har en möjlighet hållits öppen för domkapitlen att ingripa i samtliga fall, även där länsstyrelserna icke skulle anse det vara behöfligt att inhämta deras utlåtande.

Den tid, som kan tänkas behövas för länsstyrelsen för avgivande av dess i denna paragraf omförmälda utlåtande och verkställande av den granskning, som åligger länsstyrelsen, har av oss — om än med en viss tvekan — ansetts kunna begränsas till en månad. Då här ifrågavarande ansökningar måste passera en rad av myndigheter innan de avgöras av Kungl. Maj:t, blir det nödvändigt att inskränka tiden för varje enskild myndighet så mycket som möjligt, enär eljest alltför lång tid skulle förflyta mellan tiden för ansökningens avgivande och den tidpunkt, då Kungl. Maj:ts slutliga avgörande i frågan kan träffas.

4 §.

Sedan vederbörande länsstyrelser sålunda avgivit sina yttranden, tillkommer det skolöverstyrelsen att granska samtliga från hela landet inkomna ansökningar. I all synnerhet under de första åren för ett eventuellt statsbidrags utgående kommer denna granskning och det därmed sammanhängande förslaget till den ordning, i vilken de olika skoldistrikten böra komma i åtnjutande av statsbidrag, att bliva av stor betydelse. Såsom vi på annat ställe (sid. 86) närmare utvecklat, hava vi av flera skäl sett oss nödsakade att frångå våra ursprungliga tankar, att, i och med att ett skoldistrikt enligt fastställda grunder vore berättigat att erhålla statsbidrag för något byggnadsföretag, det därigenom skulle vara förvissat om att detta statsbidrag även skulle komma att utgå, alltså alldeles i analogi med vad som sker i fråga om skatteutjämningen. De av oss i nyssnämnda sammanhang anförda skälen hava emellertid övertygat oss om omöjligheten att — i vart fall under nu rådande ekonomiska förhållanden — kunna räkna med ett statsanslag, som under de första åren motsvarar de krav, som komma

att ställas på detsamma, då det för hundratals skoldistrikt på en gång gäller att få ett kraftigt handtag för upphjälpanDET av sitt skolväsen. Här måste därför skolöverstyrelsen ingripa, undersöka och jämföra, vilka skoldistrikt, som först och främst äro i behov av hjälp. Härvid måste tagas i betraktande såväl skolväsendets ställning och utveckling, beskaffenheten av förhandenvarande byggnader eller avsaknaden av sådana, distriktets ekonomiska ställning och eventuella förmåga att ännu någon tid på egen hand verkställa nödvändiga åtgärder, som ock i de fall, då en ansökning under föregående år icke på grund av brist på tillgängliga medel kunnat bifallas, den förtursrätt, som en sådan ansökan skäligen anses böra erhålla.

För den skolöverstyrelsen åliggande prövningen m. m. har en tid av en och en halv månad, den 1 oktober—den 15 november, synts kunna vara tillräcklig, detta på grund av de av oss i det föregående anförda synpunkterna beträffande nödvändigheten av att inom en relativt kort tid kunna uppnå ett avgörande av ärendet.

5 §.

I likhet med vad som stadgas i skatteutjämningskungörelsen (mom. 2, andra stycket) bör enligt vår uppfattning stadgas, att, därest något av de i 2 eller 3 §§ omförmälda utlåtandena (av folkskolinspektör, domkapitel eller länsstyrelse) går skoldistrikt emot, det skall åligga vederbörande folkskolinspektör eller länsstyrelse att genast därom underrätta skoldistriktet, som på detta sätt kan hållas underkunnigt om ärendets gång och beredas tillfälle att snabbare än vad eljest skulle vara fallet inkomma med de påminnelser, vartill det kan anse sig hava skäl. Vi hava emellertid icke ansett det vara av behovet påkallat, att även domkapitlet ålägges att underrätta skoldistriktet, därest dess utlåtande skulle vara för distriktet ogynnsamt, utan bör denna underrättelse komma från den länsstyrelse, som erhållit domkapitelsutlåtandet.

Vidare torde det ej vara lämpligt, att skolöverstyrelsen får sig ålagd en dylik underrättelseplikt. När skolöverstyrelsen enligt vårt förslag äger att upprätta en viss rangordning mellan anslagskraven från de skilda skoldistrikten, skulle en ofördelaktig placering i denna ordning kunna av ett skoldistrikt räknas som ett ofördelaktigt utlåtande, och följden härav skulle bli antingen en mängd underrättelser från skolöverstyrelsen eller också risken av klagomåls anförande över att sådan underrättelse icke avlåtits, båda delarna lika ägnade att fördröja ärendets slutliga avgörande. Därjämte torde ärendet vid denna tidpunkt kunna anses vara så genomarbetat, att åtminstone från skoldistriktets sida några nya synpunkter näppeligen torde kunna framföras. — Givetvis står det skoldistrikt fritt att även utan sådan underrättelse, varom här är tal, inkomma med de påminnelser eller kompletterande upplysningar, som det kan anse vara av behovet påkallade.

Den tid, som kan behöva åtgå för ärendets behandling hos Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet, sedan skolöverstyrelsen dit inlämnat sitt sammanfattande utlåtande, torde icke behöva bli alltför rundligt tillmätt. Frågan

är då så grundligt utredd, att en mera tidsödande prövning i sak knappast torde behöva ifrågakomma. Kungl. Maj:ts beslut bör kunna fattas under förra hälften av december och underrättelse härom expedieras i så god tid, att vederbörande länsstyrelser någon gång i början av det följande året — vi hava ansett oss kunna föreslå före den 15 januari — kunna underätta samtliga skoldistrikt om resultatet av deras ansökningar, så att de omedelbart kunna vidtaga dispositioner för byggnadsarbetenas igångsättande.

6 §.

En viktig fråga är, huru stor del av det beviljade statsbidraget skoldistriktet kan anses behöva få till sitt förfogande under byggnadsarbetets gång. Ur kontrollsynpunkt är det av betydelse, att så stor del som möjligt innehålles, till dess att byggnaden blivit avsynad och godkänd. Man måste komma ihåg, att skoldistriktet — med ett fåtal undantag — skola själva bära minst hälften av byggnadskostnaderna, och därför torde det icke vara nödvändigt, att de under byggnadsarbetets gång disponera mer än en mindre del av statsbidraget, varav en fjärdedel skulle få lyftas, så snart byggnadsarbetena skola igångsättas. I talrika fall, då byggnadsarbetet utbedits på entreprenad, behöver icke skoldistriktet under arbetets fortgång till sin entreprenör utbetala mer än en viss del av entreprenadsumman, och häri ligger ännu ett skäl till att blott en mindre del av statsbidraget utbetalas vid arbetets påbörjande. Därjämte torde det vara lätt för vederbörande att, om statsbidrag till visst belopp beviljats men icke ännu helt utbetalats, genom tillfälligt lån anskaffa medel, därest detta skulle visa sig vara av behovet påkallat.

När byggnaden kommit under tak, torde den andra fjärdedelen av statsbidraget bära utbetalas. Som förut nämnts, skall statsbidraget även få användas till den fasta inredningen, och kostnaderna härför äro ofta av den art, att de måste bestridas relativt snart, eventuellt redan vid leveransen. — Den återstående hälften av statsbidraget torde, såsom förut nämnts, utan större olägenheter för skoldistriktet kunna innehållas, till dess att byggnaden blivit i vederbörlig ordning avsynad och godkänd.

För varje gång statsbidraget skall lyftas, bör för kontrollens skull yttande inhämtas från vederbörande folkskolinspektör, huruvida villkoren för statsbidragets utgående blivit uppfyllda eller icke. För undvikande av onödig omgång bör rekvisitionen ingivas till inspektören, som därefter överlämnar den till länsstyrelsen, vilken, därest föreskrivna villkor äro uppfyllda, utbetalar beloppet till vederbörande skoldistrikt.

Avsyningen av ett med bidrag av statsmedel uppfört skolhus eller bostadshus måste ske under betryggande former. En lämplig sammansättning av den nämnd, som skall hava avsyningen om hand, torde vara den av oss föreslagna, nämligen folkskolinspektören såsom närmaste representant för statens intresse, en byggnadssakkunnig, av länsstyrelsen förordnad person för att undersöka och kontrollera arbetena ur rent byggnadsteknisk synpunkt, samt ombud för skoldistriktet för att bevaka och tillvarataga dettas intresse. —

I de talrika fall, då entreprenadförfarande anlåtats, efterföljes byggnadsarbetet regelbundet av en syn för att kontrollera, hur entreprenören fullgjort sina åligganden. Det är givetvis mycket praktiskt, om i sådana fall så kan ordnas, att båda dessa syner hållas samtidigt, varigenom både tid och kostnader sparas.

Trots allt måste kostnader till viss grad alltid vara förbundna med en syn av denna art. Det har syntts oss lämpligt föreslå, att kostnaderna här för skola, i den mån de icke avse folkskolinspektören, bestridas av skoldistriktet. Detta kommer genom statsbidraget i åtnjutande av så många fördelar, att det torde vara skäligt att distriktet åtager sig berörda kostnader. De drygaste kostnaderna för synen komma tydligen att förorsakas av den byggnadssakkunnige personen. Vederbörande länsstyrelse torde vid valet av dylik person låta sig angeläget vara att jämväl taga hänsyn till de kostnader, som fullgörandet av uppdraget kan komma att medföra för skoldistriktet. Ofta torde man genom att anlita ute i orterna bosatta byggmästare eller andra därmed jämförliga personer kunna erhålla en icke oväsentlig nedsättning i kostnaderna för arvoden och resor utan att berättigade krav på skicklighet behöva på något sätt åsidosättas.

7 §.

Under denna paragraf hava vi sammanfört de förpliktelser, som ett skoldistrikt, åt vilket statsbidrag beviljats, skall hava att åtaga sig. Såsom redan förut flera gånger påpekats, måste det vara av stor betydelse för staten, att man kan hava visshet om att de avsevärda belopp, som skola utbetalas för här ifrågavarande ändamål, verkligen komma till användning på rätt sätt.

Först och främst skall skoldistriktet förbinda sig att uppföra byggnaden i huvudsaklig överensstämmelse med fastställda ritningar och i övrigt i enlighet med givna föreskrifter. Efterlevnaden av denna föreskrift blir jämförelsevis lätt att kontrollera, icke minst genom det i föregående paragraf föreslagna förfarandet beträffande statsbidragets utbetalande.

Vidare skall skoldistriktet själfvallet ansvara för byggnadernas vård och underhåll, där ej Kungl. Maj:t vid statsbidragets beviljande annorledes beslutat.

Den stora betydelsen av att brandförsäkring för tillräckligt högt belopp tages och vidmakthålles torde vara så allmänt känd och erkänd, att vi ej här behöva närmare ingå på densamma. Det har syntts lämpligt att föreslå, att det belopp, till vilket skolanläggningen skall brandförsäkras, skall godkännas vid syneförrättningen, då en noggrann värdering av byggnaden göres. Vidmakthållandet av denna försäkring skall åligga skoldistriktet, och torde vederbörande folkskolinspektör under sina inspektioner hava sin uppmärksamhet riktad på att skoldistriktet icke i detta hänseende göra sig skyldiga till någon försummelse.

Slutligen skall skoldistriktet förbinda sig att även i övrigt ställa sig till efterriktelse de föreskrifter, som Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

VIII. Budgetära synpunkter. Frågan inför riksdagen.

I det föregående har å sid. 45 o. f. lämnats en redogörelse för de kostnader för statsverket, som med tillämpning av den av oss föreslagna bidragskalan och de i föregående kapitel närmare motiverade bestämmelserna skulle bli nödvändiga för att i byggnadshänseende sätta folkskoleväsendet över hela landet i ett tillfredsställande skick. Såsom av den lämnade redogörelsen framgått, kunna nämnda kostnader med nu gällande byggnadspriser beräknas till i runt tal 56 miljoner kronor. I det följande skola vi närmare ingå på den budgetära sidan av frågan och angiva vår uppfattning om lämpligaste sättet för ärendets handläggning inför riksdagen.

Anslagsfrågan.

Ur skoldistriktens synpunkt vore givetvis den mest önskvärda anordningen, att vid varje tidpunkt tillräckliga statsmedel stode till förfogande, så att ett distrikt utan vidare vore tillförsäkrat statsbidrag, när de i det föregående uppställda villkoren vore för handen. Det skulle i hög grad förenkla hela den ekonomiska ställningen för skoldistriktet, därest trygghet finnes för att statsbidrag vore att påräkna, sedan — efter det beslut om byggnadsuppförande blivit fattat och vederbörligen vunnit laga kraft samt ritningar och kostnadsberäkningar granskats och godkänts — det vid myndigheternas prövning befunnits, att distriktet fyllde villkoren för erhållande av statsbidrag. Distriktet kunde under sådana förutsättningar med vida större säkerhet uppgöra sina byggnadsplaner och kostnadskalkyler, än om det är underkastat risken av att ej å beräknad tid erhålla statsbidraget och följaktligen kan bli hänvisat till att utföra sina byggnadsarbeten å annan tid och under andra konjunkturer än de vid planläggningen förutsatta.

Villkoret för att en rätt av nyss angivet slag under alla förhållanden skall kunna tillförsäkras skoldistriktet är emellertid, att riksdagen för ändamålet i fråga anvisar ett förslagsanslag av mycket betydande storlek. Emot en dylik ordning uppresa sig emellertid betänkligheter av sådan styrka, att vi icke ansett oss kunna ifrågasätta ett förslag i nu antydd riktning. Visserligen är det så gott som säkert, att, även om ett i realiteten obegränsat statsanslag stode till förfogande, det dock komme att dröja åtskilliga år, innan hela den beräknade summan av statens bidrag — såsom förut nämnts i runt tal 56 miljoner kronor — bleve erforderlig; en mängd skoldistrikt skulle nämligen ej förmå att så snart fullgöra på dem ankommande prestationer i fråga om skolbyggnadsverksamheten. Men så starkt är behovet å förevarande område, och så många skolbyggnadsfrågor vänta i landets skilda

delar på sin skyndsamma lösning, att man med säkerhet omedelbart efter fattandet av ett beslut i nyss nämnd riktning hade att motse en väldig tillströmning av bidragssökande skoldistrikt och därmed följande synnerligen betydande statsutgifter. Icke ens i normala tider lär staten känna sig beredd att på en gång möta en så stor finansiell påfrestning, långt mindre i tider så brydsamma som de nuvarande. Enda tänkbara utvägen synes därför vara att på en viss, dock icke alltför lång tidsperiod fördela statens utgifter för ändamålet i fråga.

Den budgetära anordningen härvid synes lämpligen böra bliva, att ett *reservationsanslag* årligen anvisas, vars belopp bestämmes med hänsyn till längden av nyssnämnda tidsperiod.

Följande plan för anslags beviljande synes oss vara lämplig och väl avvägd:

Under *första anslagsåret* beviljas ett reservationsanslag av 6 miljoner kronor. Av detta bestridas *dels* — såsom vi i nästa kapitel närmare motivera — bidrag till de skoldistrikt, som beslutat uppförandet av folkskolebyggnader mellan den 1 juli 1923 och första anslagsårets början samt före sistnämnda tidpunkt igångsatt byggnadsarbetena, *dels ock*, i mån av tillgång, bidrag till de skoldistrikt, som efter riksdagsbeslutets fattande därom göra ansökan och prövas fylla villkoren för statsbidrags erhållande.

Under *de följande elva åren* anvisas ett reservationsanslag av 5 miljoner kronor årligen, eller sammanlagt 55 miljoner kronor. I sistnämnda summa är ett utrymme av 5 miljoner kronor lämnat för nytillkommande byggnadsbehov under den period av sammanlagt tolv år, på vilken statens engångsutgifter för här ifrågavarande ändamål sålunda fördelats. Efter periodens utgång skulle det årliga anslaget kunna nedgå till det relativt obetydliga belopp, som motsvarar de löpande skolbyggnadsbehoven.

Huruvida denna plan låter sig under nuvarande förhållanden realisera, sakna vi möjlighet att säkert bedöma. Skulle det statsfinansiella läget omöjliggöra planens förverkligande i obeskuret skick, vilket ur skoldistriktens synpunkt vore mycket beklagligt, finna vi det dock högeligen önskvärt och nödigt, att hela frågan ej undanskjutes, utan att början göres med ett lägre anslagsbelopp. I den mån tiderna sedermera ljusna, kunna rikligare anslag för ändamålet anvisas.

Vad riksdagsbehandlingen av våra i detta ärende gjorda framställningar beträffar, torde, i samband med anslagsfrågans framläggande, jämväl det av oss utarbetade förslaget till förordning i ärendet böra till sina grunder underställas riksdagens prövning. Den närmare utformningen av de bestämmelser, efter vilka statsbidragen skola utgå, samt av övriga nödiga föreskrifter torde däremot böra överlätas till Kungl. Maj:t, varigenom bland annat uppnås vida större lätthet att vidtaga de ändringar av formell innebörd, som under tillämpningen av bestämmelserna eventuellt kunna visa sig vara av behovet påkallade.

Ärendets
riksdags-
behand-
ling.

Vi vilja till slut understryka betydelsen av att denna fråga snarast möjligt varder förelagd riksdagen till prövning, *om möjligt redan 1924 års riksdag*. Detta torde med hänsyn till tiden utan svårighet låta sig göra. Därest ärendet blir föremål för behandling vid 1924 års riksdag och här ernår ett gynnsamt resultat, skulle, om behandlingen företoges tillräckligt tidigt under riksdagens lopp och författningar i ärendet snarast möjligt därefter utfärdades, ansökningar om statsbidrag första gången kunna göras till den 1 juli 1924 och Kungl. Maj:ts beslut om utdelande av statsbidrag första gången meddelas före årsskiftet 1924—1925. Det är, med det nu på många håll rådande tillståndet på skolväsendets område, omöjligt att bortse ifrån, att åtgärder *med det allra snaraste* måste vidtagas, och dessutom torde man med skäl kunna befara, att efter framläggandet av detta betänkande på många håll ett rent avbrott i skolbyggnadsverksamheten kommer att inträda i förväntan på att bestämmelserna om statsbidrag skola hinna träda i tillämpning. Ett sådant avbrott vore ytterst olyckligt för hela utvecklingen av vårt folkskoleväsen, på samma gång som det skulle bidra till ett försvårande av den redan förut omfattande arbetslösheten i landet.

IX. Avräkningsförfarande med de skoldistrikt, som redan vidtagit åtgärder för ordnande av sitt skolväsen.

En fråga av stor betydelse och räckvidd, som tränger sig fram till behandling i sammanhang med det åt oss anförtrodda uppdraget, är, huru man skall förfara med de skoldistrikt, som redan vidtagit mer eller mindre omfattande åtgärder för att på ett tillfredsställande sätt ordna sitt skolväsen, och som av denna anledning fått vidkännas ökade skatter eller åsamkat sig skulder, i de flesta fall kanske båda delarna. Såsom tidigare, å sid. 14, omförmälts, har även riksdagen i den skrivelse, som ligger till grund för det åt oss meddelade uppdraget, understrukit vikten av att nödig hänsyn tages till i vad mån kommunerna genom upptagande av lån eller genom anskaffande av medel på annat sätt redan sökt sörja för sitt skolväsen.

Det ligger i öppen dag, att det för dessa talrika skoldistrikt skulle kännas som en orättvisa, därest de, som ansträngt sig för att efter bästa förmåga så snart som möjligt sätta sitt skolväsen i stånd, skulle nödgas att helt bära de härmed förenade kostnaderna, av vilka dessutom en icke ringa del måhända falla på kristiden med dess högt upptrivna pris, under det att skoldistrikt, som undandragit sig ifrågakvarande bördor, ja, kanske rent av sökt på allt sätt förhindra skolväsendets utveckling, skulle bliva så att säga belönade för sin betänksamhet eller tredska genom att erhålla statsbidrag, när de sent omsider sätta i gång sin byggnadsverksamhet. I all synnerhet kan obilligheten i en sådan ordning framträda för de skoldistrikt, vilka sett sig nödsakade att för sina skolbyggnader upptaga stora amorteringslån, för vilka de nu och långa tider framåt måste betala dryga annuiteter.

Vikten av denna fråga — men även de med densamma förenade synnerliga svårigheterna — stod oss från början klar, och hava vi därför, för att få en överblick av den hittills utövade byggnadsverksamheten, verkställt vissa undersökningar, vilkas resultat framgår av bifogade tab. 6. Från folkskolinspektörerna i samtliga inspektionsområden inhämtades uppgifter dels beträffande hela antalet varje enskilt skoldistrikt den 31 december 1922 tillhörande klassrum och tjänstebostäder, med särskilt angivande av vilka som borde betraktas som otjänliga, dels antalet från och med den 1 januari 1916 till och med den 31 december 1922 antingen genom nybyggnad eller genom om- eller tillbyggnad tillkomna lokaler, såväl klassrum som tjänstebostäder, dels ock antalet av de under sistnämnda period på grund av nyinrättade lärartjänster tillkomna klassrum och tjänstebostäder. Den 31

Möjligheten att lämna retroaktiva statsbidrag till samtliga redan uppförda skolbyggnader.

december 1922 utgjorde enligt dessa undersökningar hela antalet tjänliga klassrum 20 423 och tjänstebostäder 14 713. Av dessa hade efter den 1 januari 1916 tillkommit genom nybyggnad respektive 2 327 och 1 983 samt genom om- eller tillbyggnad 933 och 763 eller sammanlagt respektive 3 260 och 2 746 eller 15·96 och 18·66 procent. Av de under nyss nämnda sjuårsperiod nytillkomna hade åter på grund av nyinrättade lärartjänster tillkommit respektive 1 545 och 1 250 eller 47·39 och 45·48 procent. De anförda siffrorna visa med all tydlighet, att en omfattande skolbyggnadsverksamhet även under krigsåren med deras uppskruvade byggnadspriser bedrevs i vårt land. En mycket stor del av de med denna byggnadsverksamhet förenade kostnaderna har veterligen täckts med lån, i många fall fyrtioåriga amorteringslån, under vilkas tryck alltså skoldistriktet komma att befinna sig ännu under decennier.

I detta sammanhang torde böra omförmälas orsakerna till att vi vid igångsättandet av våra nyss omförmälda undersökningar ansågo oss böra sätta den 1 januari 1916 som gräns. Man kan beräkna, att ungefär vid denna tidpunkt dyrtiden inom byggnadsindustrin först började göra sig mera kännbar. Härmed torde jämföras de i det föregående å sid. 16 meddelade föreskrifterna beträffande understöd åt epidemisjukhus, vilka just sätta nämnda 1 januari 1916 som en gräns mellan de högre och lägre statsbidragen. Den omorganiserade folkskolinspektionen tillkom den 1 januari 1915, och man kan beräkna, att efter dess första verksamhetsår en ej oväsentlig stegring i skolbyggnadsarbetet uppstod. Av dessa skäl hava vi ansett den 1 januari 1916 vara en i de sakliga förhållandena grundad gräns på här förevarande område.

Vid betraktande av de i nämnda tabell intagna siffrorna måste man fråga sig, om det kan vara möjligt för staten att påtaga sig de kostnader, som det skulle medföra att i större utsträckning bereda ersättning för de skoldistrikt, som redan ordnat sitt skolväsen.

Den största svårigheten ligger uppenbarligen däri, att det här blir fråga om en engångsutgift, under det att vid de enligt vårt förslag ifrågasatta byggnadsarbetena man, såsom i det föregående visats, utan allt för stora svårigheter kan fördela kostnaderna på en längre period. Men innan vi gå att besvara frågan, om staten här kan träda hjälpande emellan, måste en undersökning — så noggrann som tiden kunnat medgiva — ske beträffande de kostnader, som ett dylikt statsingripande skulle medföra.

Till en början torde då böra undersökas möjligheten av att lämna statsbidrag för *samtliga* till och med den 31 december 1922 uppförda, nu tjänliga skolbyggnader. Dessas antal uppgår, som förut nämnts, till 20 423 klassrum och 14 713 tjänstebostäder. Det är givetvis alldeles uteslutet att ens tillnärmelsevis kunna erhålla ett tillförlitligt medeltal för byggnads-kostnaderna för dessa lokaler, som uppförts under en lång följd av år under de mest skiftande prislägen och förhållanden. Det torde här kunna räcka med att antyda endast den omständigheten, att under äldre tider,

synnerligast i Norrland, skolbyggena bekostades icke av skoldistriktet utan av de enskilda byalagen, varjämte på mångfaldiga andra ställen enskilda personer, bolag o. s. v. i detta hänseende gjort stora ekonomiska uppoffringar, och att det trots detta skulle bliva skoldistriktet, som bleve berättigade att erhålla understöden. Ett uträknande av det skattetryck, som under den långa följd av år, varom här måste bliva fråga, påvilat varje skoldistrikt, och den bidragsprocent, efter vilken statsbidragen i anslutning till de av oss föreslagna bestämmelserna skulle utgå, skulle i ett stort antal fall komma att visa sig så gott som omöjligt och i varje fall vålla vederbörande myndigheter ett oerhört arbete. Enda möjligheten vore alltså att föreslå en godtyckligt vald summa, som skulle lämnas till vederbörande skoldistrikt för varje nu befintligt och för sitt ändamål tjänligt klassrum eller tjänstebostad. Men här ställa sig statsfinansiella svårigheter hindrande i vägen. Även om nämnda ersättningsbelopp förslagsvis sattes så lågt som till genomsnittligt 1 000 kronor för varje klassrum eller tjänstebostad, skulle kostnaderna härför för statsverket uppgå till mer än 34 miljoner kronor, vilken stora summa dessutom skulle, såsom ovan antytts, behöva utbetalas på en gång inom en icke alltför avlägsen framtid. Och — även om detta vore möjligt — måste man säga sig, att dessa stora summor i många fall knappast skulle lända till någon verklig nytta för skoldistriktet. För dem, som under årens lopp uttaxerat kostnaderna för sina skolbyggnader, liksom för dem, som nu hunnit att fullständigt eller i det närmaste slutföra de för desamma upptagna lånen skulle detta statsbidrag, avseende en kanske för flera decennier tillbaka uppförd skolbyggnad, komma som en fullständigt oväntad gåva, vars nytta bleve ringa och som i många fall icke skulle komma dem till godo, som en gång haft att vidkännas kostnaderna för skolbyggnaden.

Något annorlunda skulle saken ställa sig, om man kunde låta staten övertaga en del av annuiteterna för de skoldistrikt, som för skolbyggnader nödgats upptaga amorteringslån, vilka ännu icke hunnit bliva slutförda. Genom en sådan anordning skulle givetvis i många fall en verklig lättnad kunna åstadkommas för många skuldsatta kommuner, och vidare skulle staten slippa ifrån den stora svårighet, som måste ligga i att på en gång utbetala de betydande belopp, varom här bleve frågan. Statsbidragen skulle i detta fall antingen kunna utgå på så sätt, att staten påtog sig en viss del av kostnaderna för de årliga ränte- och kapitalavbetalningarna på lånen — varigenom statens medverkan skulle fördelas på en tidrymd av upp till fyrtio år — eller också på så sätt, att staten genom utfärdande av obligationer övertog en del av dessa lån. Även här ställa sig emellertid stora svårigheter hindrande i vägen. Först och främst har det varit oss omöjligt att verkställa någon som helst beräkning beträffande de kostnader, som ett förfaringsätt i nu antydd riktning skulle medföra, men tvivelsutan skulle dessa bliva mycket betydande. Vidare skulle beräkningarna av de belopp, som skoldistriktet borde erhålla, bliva om möjligt ännu svårare och mindre

tillförlitliga vid detta förfaringssätt, och här skulle man ännu mindre kunna undgå en svår orättvisa emot de skoldistrikt, som av en eller annan anledning ansett sig böra antingen direkt uttaxera byggnadskostnaderna eller åtminstone tagit sitt amorteringslån på så kort tid, att det redan hunnit slutamorteras. Väl skulle kunna invändas, att sådana förfaringssätt som de sist antydda utan tvivel kunna anses giva vid handen, att ifrågavarande skoldistrikt befunnit sig i en jämförelsevis god ekonomisk situation. Detta kan nog också i många fall äga sin riktighet, dock icke alltid, vilket kan förklaras av det sakförhållandet, att i många skoldistrikt ända in i senaste tid motviljan mot att över huvud taget upptaga lån varit så stor, att man för att undvika detta hellre för tillfället påtagit sig ganska kännbara skatter.

De i det föregående anförda synpunkterna torde giva vid handen, att möjligheten att helt åstadkomma en utjämning mellan de olika skoldistrikten för av dem för skolbyggnadsändamål havda kostnader på grund av många samverkande omständigheter torde få anses så gott som utesluten. Det har då för oss uppställt sig den frågan, om man icke genom att begränsa den tid, för vilken eventuella retroaktiva byggnadsbidrag utginge, skulle kunna åstadkomma en åtminstone något så när antaglig lösning av denna fråga.

*Retroakti-
viteten
måste till
tiden be-
gränsas.
Riktlinjer
härför.*

Såsom nyss antytts, hava vi av flera skäl ansett den 1 januari 1916 vara en lämplig gräns att sätta såsom utgångspunkt, om man vill på samma gång dels göra uppgiften något mindre omfattande och hålla beloppen inom överkomliga gränser, dels träda hjälpande in för de kostnader, som *nu* kännas mest tyngande. Av de i det föregående anförda siffrorna har framgått, att en omfattande byggnadsverksamhet efter nyssnämnda tidpunkt ägt rum, trots dyrtid och därefter följande depression. Om en retroaktiv ersättning skall komma till stånd, och — såsom förut nämnts — tala starka skäl därför, synes det vara den bäst framkomliga vägen att lämna ett visst bidrag för efter den 1 januari 1916 för folkskolans behov uppförda lärosalar och tjänstebostäder.

Med hänsyn så väl till den för vårt arbete begränsade tiden som än mer av hänsyn till svårigheten att i närvarande stund ens tillnärmelsevis beräkna statens ekonomiska resurser under den närmaste framtiden hava vi icke ansett oss kunna eller böra i detta hänseende framlägga ett i detalj utformat förslag; det har i främsta rummet gällt för oss att uppdraga riktlinjer för statens bidrag till den *kommande* byggnadsverksamheten för det framtida ordnandet av vårt folkskoleväsen. De allmänna grunder, efter vilka enligt vår uppfattning ett ordnande av frågan om statsbidrag till de efter den 1 januari 1916 uppförda skolbyggnaderna lämpligen skulle kunna ske, hava vi emellertid ansett oss böra antyda.

Vid avgörandet av frågan, om bidrag skulle komma att utgå eller icke, skulle givetvis gälla de i våra författningsförslag meddelade generella bestämmelserna rörande minimum av medelskattetryck och medelutdebitering för folkskoleväsendet under den femårsperiod, som närmast föregått den bygg-

nad, varom det för varje gång är fråga, och likaså i tillämpliga delar de i författningsförslagen angivna minimifordringarna på utrymmen, bekvämlighet o. s. v. Det torde emellertid komma att bliva förenat med allt för stora svårigheter att verkställa samma noggranna beräkning av den bidragsprocent, som i varje särskilt fall bör tillämpas. Då det ju dock här är frågan om ett statsbidrag till skoldistriktet, som dessa icke kunnat taga med i beräkningen vid fattandet av beslutet om uppförande av ifrågavarande byggnad, skulle det här kunna vara tillräckligt, om man som generell regel uppställde den föreskriften, att som bidrag för under tiden den 1 januari 1916—den 30 juni 1923¹⁾ påbörjade eller beslutade byggnader för folkskoleväsendet skulle utgå ett till summan bestämt statsbidrag. Förslagsvis kunde man tänka sig 2 000 kronor för en folkskolesal och 1 500 kronor för en sal för småskola eller mindre folkskola samt i fråga om lärarbostäderna ett statsbidrag av 500 kronor för eldstad. Med användande av de i förut omförmälda tabell angivna siffrorna — dessa omfatta visserligen endast tiden till den 31 december 1922, men de under första halvåret 1923 tillkomna eller beslutade byggnaderna torde mer än väl motsvaras av byggnader, uppförda av sådana skoldistrikt, som enligt vad ovan nämnts icke skulle bliva berättigade till statsbidrag — skulle för 1 289 klassrum för folkskola åtgå 2 578 000 kronor samt för 1 038 klassrum för småskola eller mindre folkskola 1 557 000 kronor eller tillsammans 4 135 000 kronor.

Vad vidare lärarbostäderna beträffar, hava under nämnda period uppförts 678 för ordinarie manlig folkskollärare, 358 för ordinarie kvinnlig folkskollärare samt 947 för annan lärare. Som bekant skall enligt gällande boställsordning antalet rum för envar av dessa grupper utgöra, jämte kök, respektive 3, 2 och 1, vilket, om man räknar med ett statsbidrag per eldstad av 500 kronor, skulle giva ett bidrag för de tre grupperna av 2 000, 1 500 och 1 000 kronor. Kostnaderna för första gruppen skulle i anslutning härtill bliva 1 356 000 kronor, för den andra gruppen 537 000 kronor och för den tredje 947 000 kronor eller tillhoppa 2 840 000 kronor.

De betänkligheter, som av oss tidigare anförts mot statsbidrags utgående för om- eller tillbyggnad, måste givetvis stegras i hög grad, då fråga blir om redan för eventuellt ganska lång tid sedan vidtagna om- eller tillbyggnadsarbeten, där det nästan torde vara omöjligt att kontrollera, att de av oss i författningsförslaget motiverade bestämmelserna för att sådana arbeten skola bliva bidragsberättigade verkligen bliva uppfyllda. Såväl på grund härav som ur kostnadssynpunkt torde det vara lämpligast att statsbidrag *icke* kommer att utgå till under här ifrågavarande tid uppförda om- eller tillbyggnadsarbeten.

Samtliga statens kostnader för de här nu av oss skisserade retroaktiva byggnadsbidragen skulle alltså enligt ovan gjorda beräkningar uppgå till 6 975 000 kronor eller i runt tal *sju miljoner kronor*, en summa, som vis-

¹⁾ Beträffande sistnämnda datum se framdeles sid. 94.

serligen i och för sig är betydande, men som dock, i betraktande av det ändamål, varom här är fråga, icke torde böra under normala statsfinansiella förhållanden bliva oöverkomlig. Storleken av dessa bidragsbelopp kunna emellertid tydligen jämkas med hänsyn till statens möjligheter att vid den tidpunkt, då ärendet framlägges för riksdagen, påtaga sig en engångsutgift för ifrågavarande ändamål.

*Bidrags-
rätt i varje
fall erforderlig från
den 1 juli
1923.*

Emellertid är det en sak, som vi icke kunna underlåta att i detta sammanhang upptaga till behandling, och som vi dessutom redan tidigare hava antytt: nödvändigheten av att redan från början en viss gräns uppställas, från och med vilken samtliga därefter beslutade skolbyggnader skola bliva bidragsberättigade, oavsett när förordningarna i ämnet kunna tänkas utkomma. Följden bleve med all säkerhet eljest, att en ren stagnation beträffande uppförandet av byggnader för folkskoleväsendet komme att inträffa. En sådan stagnation, som, om än frågan behandlas snarast möjligt av såväl riksdagen som Kungl. Maj:t, skulle komma att räcka fram till årsskiftet 1924—1925, då Kungl. Maj:ts beslut om statsbidrag i bästa fall första gången kan vara att förvänta, skulle givetvis under nu förhandenvarande förhållanden vara allt annat än välkommen. Situationen är, som var man vet, på många håll i vårt land sådan, att beramade skolbyggnadsarbeten *snarast* behöva igångsättas. Därför anse vi oss böra föreslå, att alla byggnadsföretag av här förevarande art, om vilkas uppförande beslut fattats mellan den 1 juli 1923 och första anslagsårets början, skola, under förutsättning att arbetena vid sistnämnda tidpunkt igångsatts, bliva berättigade till statsbidrag enligt samma grunder som de, vilka tillkomma först efter det att de av oss föreslagna förordningarna vunnit gällande kraft.

Table with multiple columns, likely containing financial or administrative data. Headers include 'Kategori', 'Antal', 'Värde', etc.

BILAGOR

Main table with multiple columns and rows, containing detailed data. Headers include 'Kategori', 'Antal', 'Värde', etc.

Text at the bottom of the page, possibly a footer or additional notes.

Byggnadsbehovet för hela riket vid ett ändamålsenligt ordnande av fo

1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Inspektionsområde (den år 1919 gällande indelningen)		Nedanstående uppgifter avse skolväsendets								
		Antal befintliga läsrum för		Av de i kol. 2-3 upp- tagna klass- rummen måste följ- ande antal anses såsom otjänliga	Antal befintliga tjän- stgörande					
		folk- skolor	små- skolor och mindre folk- skolor		Ordinarie folkskollärare					
					manlig			kvinnlig		
					minst 4 rum och kök	3 rum och kök	högst 2 rum och kök	minst 3 rum och kök	2 rum och kök	högst 1 rum och kök
1	Upplands södra	1 172	266	—	27	72	22	14	40	
2	Upplands norra	374	348	135	29	119	41	18	68	
3	Södermanlands	437	345	18	7	151	13	19	88	
4	Östergötlands östra	406	340	14	23	127	21	19	33	
5	Östergötlands västra	390	314	160	17	135	34	10	38	
6	Smålands norra	365	299	74	25	127	17	21	18	
7	Smålands södra	337	326	76	32	152	26	28	7	
8	Smålands östra	357	310	64	40	114	26	40	55	
9	Gottlands och Södertörns	366	280	51	30	103	21	18	64	
10	Blekinge	389	322	22	34	111	27	73	56	
11	Skånes södra	607	436	91	75	164	10	23	18	
12	Skånes mellersta	412	335	43	68	173	11	15	33	
13	Skånes norra	455	387	17	74	140	8	14	42	
14	Hallands	336	375	36	28	117	5	23	36	
15	Västergötlands södra	590	438	33	21	85	17	6	40	
16	Västergötlands mellersta	291	318	52	31	121	21	25	30	
17	Västergötlands norra	326	270	36	47	115	28	17	40	
18	Bohusläns	249	370	68	—	—	—	—	—	
19	Dalslands	321	259	36	18	157	19	14	24	
20	Värmlands	414	347	63	30	126	44	17	38	
21	Närkes	399	316	62	27	124	38	11	51	
22	Västmanlands	371	330	62	11	122	37	6	62	
23	Dalarnes södra	343	324	22	17	88	34	9	71	
24	Dalarnes norra	263	277	36	5	72	45	5	30	
25	Gästriklands	233	241	24	11	66	46	2	60	
26	Hälsinglands	223	345	101	17	68	12	10	34	
27	Medelpads	270	345	173	2	99	29	1	44	
28	Ångermanlands	278	533	—	15	103	28	10	36	
29	Jämtlands och Härjedalens	159	178	—	1	70	23	—	12	
30	Västerbottens södra	204	407	334	6	19	23	5	20	
31	Västerbottens norra	114	497	438	3	16	11	5	19	
32	Norrbottens södra	154	370	315	3	7	21	2	7	
33	Norrbottens norra	106	198	111	1	18	15	1	5	
34	Norrbottens östra	121	270	182	1	19	26	2	12	
Samtliga		11 832	11 316	2 949	776	3 300	799	483	1 231	

¹⁾ Ett teoretiskt överskott finnes mellan antalet nu befintliga skollokalerna och antalet behövliga så i fall av skolväsendets fullständiga ordnande. Detta överskott minskar emellertid icke byggnadsbehovet de nya lokalerna med hänsyn till befolkningens nuvarande bosättning måste förläggas till andra platser.

Bilaga 1.

skoleväsendet (enligt år 1919 från folkskolinspektörerna inhämtade uppgifter).

11.			12.			13.			14.			15.			16.			17.			18.			19.			20.			21.			22.			23.			24.		
Varande anordning									Nedanstående uppgifter avse behovet vid skolväsendets anordnande på ett fullt ändamålsenligt sätt									Byggnadsbehovet																							
bostäder för									Antal behövliga klassrum för									Antal behövliga tjänstebostäder för									Av lärum						Av tjänstebostäder för								
Annan lärare									Antal behövliga klassrum för			Antal behövliga tjänstebostäder för			På grund av fullständig avsaknad för			På grund av de nuvarande lokalernas otjänlighet (kol. 4)			ordinarie folkskol-lärare			annan lärare																	
minst 2 rum och kök	1 rum och kök	endast 1 rum eller kök	folk-skolor	små-skolor och mindre folk-skolor	ordinarie folkskol-lärare	annan lärare	folk-skolor	små-skolor och mindre folk-skolor	manlig	kvinn-lig	folk-skolor	små-skolor och mindre folk-skolor	folk-skolor	små-skolor och mindre folk-skolor	manlig	kvinn-lig	manlig	kvinn-lig	annan lärare																						
45	194	13	1 480	347	200	239	347	308	81	—	79	174	95	1																											
40	292	1	539	367	306	175	334	165	19	135	117	79	1	2																											
2	262	—	514	371	199	196	301	77	26	18	28	85	37	3																											
44	227	4	510	407	230	143	314	104	67	14	59	84	39	4																											
28	212	8	537	368	313	92	277	147	54	160	127	37	29	5																											
22	222	1	414	302	235	46	291	49	3	74	66	2	46	6																											
109	139	1	493	389	338	112	374	156	63	76	128	73	125	7																											
104	164	—	498	398	265	233	398	141	88	64	85	135	130	8																											
63	184	1	449	323	168	189	266	83	43	51	14	99	18	9																											
124	172	—	481	362	184	207	346	92	40	22	12	66	50	10																											
253	63	—	812	551	287	132	327	205	115	91	38	91	11	11																											
7	5	1	431	326	265	55	29	19	¹⁾ —	43	13	6	16	12																											
297	40	1	461	386	275	187	386	6	¹⁾ —	17	53	130	48	13																											
141	169	2	460	377	230	230	377	124	2	36	80	166	65	14																											
39	226	3	765	540	384	381	540	175	102	33	261	326	272	15																											
26	217	—	569	495	290	300	418	278	177	52	117	241	175	16																											
50	203	3	466	337	290	174	295	140	67	36	29	116	39	17																											
—	—	—	455	400	191	264	397	206	30	68	191	264	397	18																											
15	224	9	410	391	272	138	391	89	132	36	78	89	143	19																											
20	255	6	493	390	338	155	390	79	43	63	138	79	109	20																											
24	272	5	477	391	226	160	327	78	75	62	37	95	26	21																											
18	299	1	448	373	255	193	373	77	43	62	85	110	55	22																											
13	330	17	401	379	198	187	377	58	55	22	59	100	17	23																											
4	265	8	290	274	155	113	261	27	¹⁾ —	36	33	60	¹⁾ —	24																											
22	236	1	340	296	177	163	296	107	55	24	54	95	37	25																											
29	197	18	346	346	170	183	340	123	1	101	73	133	96	26																											
2	261	11	363	368	200	126	348	93	23	173	70	47	74	27																											
14	308	104	381	687	229	114	599	103	154	—	83	52	173	28																											
—	151	5	290	489	171	89	466	131	311	—	77	73	310	29																											
1	119	182	368	312	204	242	382	164	¹⁾ —	334	156	137	80	30																											
2	153	343	294	394	150	178	370	180	¹⁾ —	438	120	152	¹⁾ —	31																											
2	74	4	301	292	159	144	292	147	¹⁾ —	315	128	134	212	32																											
7	64	97	172	180	84	32	149	66	¹⁾ —	111	50	19	¹⁾ —	33																											
1	93	163	248	316	146	102	316	127	46	182	100	84	59	34																											
568	6 292	1 013	15 956	12 924	7 713	5 674	11 694	4 124	1 915	2 949	2 838	3 633	2 984																												

Sammandrag för åren 1918—1922 av medelutdebiteringen
för folkskoleväsendet.

Landsbygden.

1	2	3	Antal skoldistrikt med följande utdebitering pr bevil- ningskrona för folkskoleväsendet (med undantag för de i kol. 3 upptagna)													16	
			Antal skoldistrikt	Antal skoldistrikt med under 8 kr. pr bevill- ningskrona	Antal skoldistrikt med följande utdebitering pr bevil- ningskrona för folkskoleväsendet (med undantag för de i kol. 3 upptagna)												0.50 och därut- över
					under 1 krona	1.00—1.49	1.50—1.99	2.00—2.49	2.50—2.99	3.00—3.49	3.50—3.99	4.00—4.49	4.50—4.99	5.00—5.49	5.50—5.99		
Län																	
1	Stockholms län...	113	31	—	—	14	28	15	14	8	1	—	—	1	—	—	
2	Uppsala » ...	86	25	—	2	8	15	13	10	5	4	—	—	1	—	—	
3	Södermanlands » ...	90	3	—	5	16	26	19	9	5	2	—	—	—	—	—	
4	Östergötlands » ...	146	21	4	23	42	33	11	9	1	2	—	—	—	—	—	
5	Jönköpings » ...	126	17	—	7	12	30	31	12	4	3	3	1	4	—	—	
6	Kronobergs » ...	86	17	—	3	6	17	9	14	4	9	3	1	2	1	—	
7	Kalmar » ...	105	3	—	5	17	21	16	9	11	10	4	4	3	2	—	
8	Gottlands » ...	92	3	1	1	5	5	14	9	8	12	5	7	4	3	15	
9	Blekinge » ...	35	—	—	—	2	1	4	5	10	3	5	3	—	1	—	
10	Kristianstads » ...	144	20	—	1	2	8	18	29	21	24	8	6	1	4	—	
11	Malmöhus » ...	238	33	—	1	6	30	38	44	31	20	13	10	4	4	—	
12	Hallands » ...	86	3	—	3	10	9	12	9	10	7	9	2	5	—	—	
13	Göteb. o. Bohus » ...	88	15	—	—	6	16	14	11	7	4	5	3	2	—	—	
14	Älvsborgs » ...	220	18	1	11	22	30	31	33	21	11	13	9	5	1	14	
15	Skaraborgs » ...	262	23	3	12	37	50	38	25	14	19	12	13	4	4	—	
16	Värmlands » ...	89	20	—	1	5	15	12	16	11	4	1	—	1	1	—	
17	Örebro » ...	60	29	1	1	4	7	11	4	2	—	—	—	1	—	—	
18	Västmanlands » ...	66	4	—	2	11	16	14	10	5	1	2	—	—	—	—	
19	Kopparbergs » ...	51	15	—	2	4	10	12	6	1	1	—	—	—	—	—	
20	Gävleborgs » ...	49	6	—	1	1	8	12	12	3	3	1	1	—	1	—	
21	Västernorrlands » ...	63	3	—	—	3	11	13	14	7	8	2	2	—	—	—	
22	Jämtlands » ...	59	5	1	3	—	5	12	9	14	3	2	2	1	1	—	
23	Västerbottens » ...	28	2	—	—	2	2	5	5	5	4	1	1	—	—	—	
24	Norrbottnens » ...	25	—	—	—	—	1	1	3	6	3	3	—	5	—	—	
	Summa	2 406	321	11	84	235	394	375	321	214	158	95	65	44	23	6	

Bilaga 3.

Sammandrag för åren 1918—1922 av medelutdebiteringen
för folkskoleväsendet.

Städerna.

1		2	3	4	5	6	7	8
L ä n		Antal skol- distrikt	Antal skol- distrikt med under 8:—kr.pr bevill- nings- krona	Antal skoldistrikt med följande utdebitering pr bevillningskrona för folkskoleväsendet (med undan- tag av de i kol. 3 upptagna)				
				under 1 kr.	1'00— 1'49	1'50— 1'99	2'00— 2'49	2'50— 2'99
1	Stockholms stad.....	1	1	—	—	—	—	—
2	Stockholms län.....	7	2	1	2	—	—	—
3	Uppsala ».....	2	2	—	—	—	—	—
4	Södermanlands ».....	7	—	1	4	2	—	—
5	Östergötlands ».....	7	—	1	4	—	1	1
6	Jönköpings ».....	8	1	—	2	4	1	—
7	Kronobergs ».....	1	—	—	1	—	—	—
8	Kalmar ».....	5	—	1	4	—	—	—
9	Götlands ».....	1	—	—	1	—	—	—
10	Blekinge ».....	4	—	—	3	1	—	—
11	Kristianstads ».....	4	1	—	2	1	—	—
12	Malmöhus ».....	9	2	—	3	4	—	—
13	Hallands ».....	5	1	—	4	—	—	—
14	Göteborgs och Bohus ».....	7	1	1	4	—	1	—
15	Älvsborgs ».....	6	—	—	4	2	—	—
16	Skaraborgs ».....	7	1	2	4	—	—	—
17	Värmlands ».....	4	1	—	3	—	—	—
18	Örebro ».....	4	2	—	—	—	—	—
19	Västmanlands ».....	4	—	1	3	—	—	—
20	Kopparbergs ».....	5	—	—	4	—	1	—
21	Gävleborgs ».....	3	—	—	1	2	—	—
22	Västernorrlands ».....	4	—	3	—	—	—	1
23	Jämtlands ».....	1	—	—	1	—	—	—
24	Västerbottens ».....	2	—	1	1	—	—	—
25	Norrbottnens ».....	4	—	1	—	2	—	1
Summa		112	15	15	55	20	4	3

Byggnadsbehovet (år 1919) länsvis inom skoldistrikt med ett medelskattetryck
sammanställt med medelutdebiteringen för

Land

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Nr	L ä n	Medelutdebitering														
		1'00—1'49						1'50—1'99						2'00—		
		Klassrum för			Tjänste- bostäder för			Klassrum för			Tjänste- bostäder för			Klassrum för		
		folkskolor	småskolor	mindre folkskolor	ord. manl. folkskollärare	ord. kvinnl. folkskollärare	annan lärare	folkskolor	småskolor	mindre folkskolor	ord. manl. folkskollärare	ord. kvinnl. folkskollärare	annan lärare	folkskolor	småskolor	mindre folkskolor
1	Stockholms län	—	—	—	—	—	—	11	9	—	6	9	11	41	35	—
2	Uppsala län	3	2	—	1	2	1	7	4	—	2	5	3	24	12	—
3	Södermanlands län	4	4	—	3	3	4	15	13	—	13	21	17	31	14	—
4	Östergötlands län	29	18	—	18	13	12	55	24	1	27	43	23	52	22	—
5	Jönköpings län	10	2	—	9	1	1	8	3	—	7	1	3	19	31	—
6	Kronobergs län	5	6	—	6	1	7	13	15	—	18	7	20	31	22	—
7	Kalmar län	7	5	—	5	9	6	32	21	—	12	21	11	51	41	—
8	Gottlands län	—	—	—	—	—	—	2	1	—	1	3	1	1	2	—
9	Blekinge län	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	1	3	1	—	—
10	Kristianstads län	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	8	7	—
11	Malmöhus län	—	—	—	2	—	—	5	3	—	1	3	2	34	9	—
12	Hallands län	4	2	—	2	4	5	12	2	—	6	6	2	11	9	—
13	Göteborgs och Bohus län	—	—	—	—	—	—	9	5	—	4	6	2	33	20	—
14	Älvsborgs län	12	3	—	6	5	3	34	23	—	22	35	25	32	21	—
15	Skaraborgs län	7	3	—	1	6	3	39	17	—	9	32	20	43	21	—
16	Värmlands län	6	4	—	2	3	4	5	12	—	4	4	9	16	28	—
17	Örebro län	—	1	—	—	—	1	5	10	—	4	8	7	12	7	—
18	Västmanlands län	—	—	—	—	—	—	14	10	—	7	9	8	17	14	—
19	Kopparbergs län	4	4	—	2	5	3	8	4	1	5	5	6	34	21	—
20	Gävleborgs län	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	35	20	—
21	Västernorrlands län	—	—	—	—	—	—	12	11	2	16	10	16	35	35	1
22	Jämtlands län	6	4	1	4	5	5	—	—	—	—	—	—	6	24	—
23	Västerbottens län	—	—	—	—	—	—	40	22	—	19	32	21	50	41	3
24	Norrbottnens län	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	7	—
	Summa	97	59	1	61	57	56	329	211	4	183	262	210	629	463	6

Bilaga 4.

7 minst 8 kronor samt en medelutdebitering för folkskoleväsendet av minst 1 krona, folkskoleväsendet för åren 1918—1922.

ygden.

8	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	1	
ör folkskoleväsendet																						
9		250—299						300—349						350—399						Nr		
Tjänste- ostäder för		Klassrum för			Tjänste- bostäder för			Klassrum för			Tjänste- bostäder för			Klassrum för			Tjänste- bostäder för					
ord. manl.	ord. kvinnl. folkskollärare	annan lärare	folkskolor	smaskolor	mindre folkskolor	ord. manl. folkskollärare	ord. kvinnl. folkskollärare	annan lärare	folkskolor	smaskolor	mindre folkskolor	ord. manl. folkskollärare	ord. kvinnl. folkskollärare	annan lärare	folkskolor	smaskolor	mindre folkskolor	ord. manl. folkskollärare	ord. kvinnl. folkskollärare		annan lärare	
7	32	22	28	13	1	6	21	11	42	49	—	10	28	16	3	3	—	—	2	3	1	
8	19	10	9	12	—	4	7	10	9	4	—	3	7	4	18	11	—	7	7	8	2	
9	25	17	15	11	—	5	17	12	4	5	—	1	5	6	2	1	—	—	3	1	3	
39	32	23	18	11	—	13	6	5	6	2	—	6	2	1	1	1	—	—	1	1	4	
22	7	23	17	31	—	22	4	24	14	9	—	10	5	7	1	—	—	1	—	—	5	
30	17	26	19	11	1	10	16	11	14	11	—	17	7	19	6	4	—	3	4	6	6	
27	31	28	28	36	1	10	17	26	12	13	1	3	13	7	18	13	—	7	12	10	7	
1	2	2	5	—	—	1	6	—	4	1	—	—	4	1	—	—	—	—	—	1	8	
1	1	—	11	5	—	2	5	9	13	9	—	2	6	10	14	3	1	3	11	4	9	
1	9	6	19	17	—	6	20	16	26	22	1	10	25	16	20	17	—	12	15	14	10	
10	30	5	36	9	1	17	27	5	20	9	—	7	29	7	18	14	—	8	17	4	11	
9	10	9	14	9	—	7	10	8	13	4	—	6	13	4	13	6	—	5	8	4	12	
21	34	34	38	31	—	30	48	52	28	17	—	13	25	17	33	12	—	10	22	17	13	
18	27	21	31	31	1	11	30	27	40	18	—	15	33	16	18	15	—	9	13	13	14	
7	40	27	31	10	—	8	25	14	16	8	—	2	16	8	12	5	—	—	11	5	15	
13	7	40	6	20	1	3	5	22	30	34	2	23	33	36	11	31	—	13	7	25	16	
3	10	5	13	8	—	4	12	6	4	5	—	—	6	3	2	—	—	—	2	—	17	
6	16	12	14	13	—	5	11	13	16	9	—	8	12	11	10	3	—	4	7	3	18	
30	29	17	21	17	—	20	17	21	7	6	—	15	10	10	2	6	—	3	1	5	19	
13	27	9	42	26	2	21	33	24	70	47	7	33	48	33	19	6	—	4	13	2	20	
24	18	52	23	25	10	14	17	34	38	38	29	25	20	73	34	20	10	25	11	33	21	
1	5	32	32	59	10	17	14	67	13	26	10	6	7	42	42	73	18	29	15	81	22	
29	31	62	108	102	74	57	85	163	130	83	65	71	72	122	168	84	43	71	107	131	23	
1	5	8	1	1	1	1	—	3	41	32	—	36	32	54	118	56	5	70	76	141	24	
39	464	490	579	508	103	294	453	583	610	461	115	322	458	523	583	384	77	284	365	512		

Byggnadsbehovet (år 1919) länsvis inom skoldistrikt med ett medelskattetryck
sammanställt med medelutdebiteringen för

Land

1	2	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53
Nr	L ä n	Medelutdebitering														
		4·00—4·49						4·50—4·99						5·00		
		Klassrum för			Tjänste- bostäder för			Klassrum för			Tjänste- bostäder för			Klassrum för		
		folkskolor	småskolor	mindre folkskolor	ord. manl. folkskollärare	ord. kvinnl. folkskollärare	annan lärare	folkskolor	småskolor	mindre folkskolor	ord. manl. folkskollärare	ord. kvinnl. folkskollärare	annan lärare	folkskolor	småskolor	folkskolor
1	Stockholms län.....	4	3	—	—	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Uppsala län.....	9	3	—	4	5	3	3	2	—	—	1	1	—	—	—
3	Södermanlands län.....	2	2	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Östergötlands län.....	2	1	—	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Jönköpings län.....	—	5	—	4	—	1	1	—	—	1	—	—	2	—	—
6	Kronobergs län.....	12	7	—	18	6	16	4	1	—	2	2	4	5	2	—
7	Kalmar län.....	15	15	—	2	14	11	7	5	—	3	7	2	6	10	—
8	Gottlands län.....	2	2	—	—	3	2	3	1	—	—	6	—	—	1	—
9	Blekinge län.....	12	4	—	3	9	5	15	7	—	1	14	6	10	7	—
10	Kristianstads län.....	23	17	—	5	24	11	10	7	—	3	10	6	2	3	—
11	Malmöhus län.....	13	4	—	2	16	3	9	10	—	3	7	8	9	9	—
12	Hallands län.....	8	7	—	5	8	9	6	5	—	—	5	2	1	3	—
13	Göteborgs och Bohus län.....	16	5	—	7	11	8	20	7	—	11	10	16	13	8	—
14	Älvsborgs län.....	7	5	—	5	8	10	11	11	—	2	10	6	1	4	—
15	Skaraborgs län.....	11	12	—	3	10	11	5	1	—	—	5	2	8	4	—
16	Värmlands län.....	13	9	—	9	7	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Örebro län.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Västmanlands län.....	3	1	—	1	2	—	2	3	—	3	1	2	—	—	—
19	Kopparbergs län.....	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Gävleborgs län.....	16	7	1	4	12	6	6	3	—	1	5	1	—	—	—
21	Västernorrlands län.....	19	21	3	11	9	19	4	—	—	3	1	—	5	2	—
22	Jämtlands län.....	3	3	4	1	1	10	11	15	8	—	11	16	9	13	—
23	Västerbottens län.....	104	75	17	59	56	91	5	4	11	2	3	15	21	19	—
24	Norrbottnens län.....	50	33	1	39	22	43	42	37	2	38	32	60	—	—	—
	Summa	345	241	26	184	233	275	164	119	21	73	130	147	92	85	—

Bilaga 4 (forts.).

av minst 8 kronor samt en medelutdebitering för folkskoleväsendet av minst 1 krona, folkskoleväsendet för åren 1918—1922.

ygden.

54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	1	
ör folkskoleväsendet																						
49			5·50—5·99						6·00—6·49						6·50 och därutöver						Nr	
Tjänste- postäder för			Klassrum för			Tjänste- postäder för			Klassrum för			Tjänste- postäder för			Klassrum för			Tjänste- postäder för				
ord. kvinnl. folkskollärare	ord. kvinnl. annan lärare	annan lärare	folkskolor	mindre folkskolor	smaskolor	folkskolor	ord. kvinnl. folkskollärare	ord. kvinnl. annan lärare	annan lärare	folkskolor	smaskolor	mindre folkskolor	ord. kvinnl. folkskollärare	ord. kvinnl. annan lärare	annan lärare	folkskolor	smaskolor	mindre folkskolor	ord. kvinnl. folkskollärare	ord. kvinnl. annan lärare		annan lärare
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
1	1	—	—	3	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	4	—	2	—	—	—	5
2	3	10	2	—	—	—	2	1	6	3	—	3	3	3	—	—	—	—	—	—	—	6
3	3	7	6	6	—	3	5	5	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
—	—	2	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	8
2	5	10	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
2	3	1	2	1	—	1	1	—	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
3	10	2	4	5	—	2	2	3	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	11
—	1	1	4	3	—	1	2	1	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	4	1	—	12
5	9	6	7	5	—	1	6	6	—	—	—	—	—	—	18	8	—	—	7	13	10	13
—	2	8	7	2	—	5	2	2	—	—	—	—	—	—	6	2	—	—	3	2	3	14
1	7	6	2	—	—	1	1	—	2	—	—	—	—	—	4	2	—	—	1	3	2	15
—	—	—	2	1	—	1	—	1	1	5	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	17
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	18
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
3	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
6	4	17	2	7	—	2	—	6	1	5	1	1	—	—	6	1	2	2	1	2	2	22
11	10	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	6	8	4	9	10	10	23
—	—	—	57	41	5	43	30	101	—	—	—	—	—	—	22	23	—	16	13	50	24	
39	60	101	96	76	5	61	52	130	22	20	2	6	20	22	74	59	10	35	52	91		

Byggnadsbehovet (år 1919) länsvis inom skoldistrikt med ett medel-skattetryck av minst 8 kronor samt en medelutdebitering för folkskole-väsendet av minst 1 krona, sammanställt med medelutdebiteringen för folkskoleväsendet för åren 1918—1922.

Städerna.

1		2	3	4	5	6	7	8	9
L ä n		Medelutdebitering för folkskoleväsendet							
		1'00—1'49		1'50—1'99		2'00—2'49		2'50—2'99	
		Klassrum för		Klassrum för		Klassrum för		Klassrum för	
		folk-skola	små-skola	folk-skola	små-skola	folk-skola	små-skola	folk-skola	små-skola
1	Stockholms stad	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Stockholms län.....	6	11	5	5	—	—	—	—
3	Uppsala »	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Södermanlands »	2	—	—	—	—	—	—	—
5	Östergötlands »	15	28	—	—	3	1	—	1
6	Jönköpings »	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Kronobergs »	3	—	—	—	—	—	—	—
8	Kalmar »	1	10	—	—	—	—	—	—
9	Gottlands »	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Blekinge »	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Kristianstads »	2	—	—	—	—	—	—	—
12	Malmöhus »	107	61	6	24	—	—	—	—
13	Hallands »	2	1	—	—	—	—	—	—
14	Göteborgs och Bohus »	65	64	—	—	—	—	—	—
15	Älvsborgs »	3	2	49	12	—	—	—	—
16	Skaraborgs »	1	12	—	—	—	—	—	—
17	Värmlands »	4	14	—	—	—	—	—	—
18	Örebro »	—	—	—	—	—	—	—	—
19	Västmanlands »	16	16	—	—	—	—	—	—
20	Kopparbergs »	3	1	—	—	7	4	—	—
21	Gävleborgs »	—	—	3	3	—	—	—	—
22	Västernorrlands »	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Jämtlands »	—	3	—	—	—	—	—	—
24	Västerbottens »	7	4	—	—	—	—	—	—
25	Norrbottnens »	—	—	2	5	—	—	3	2
Summa		237	227	65	49	10	5	3	3

Bilaga 6.

Uppgift om klassrum och tjänstebostäder inom samtliga län
den 31 december 1922.

Län	Klassrum	Tjänstebostäder	Andra bostäder	Samtliga bostäder
Århus län	10 000	1 000	2 000	3 000
Blekinge län	5 000	500	1 000	1 500
Borås län	8 000	800	1 600	2 400
Bohus län	12 000	1 200	2 400	3 600
Bräcke län	6 000	600	1 200	1 800
Brunnsvik län	4 000	400	800	1 200
Burgåsa län	7 000	700	1 400	2 100
Båstad län	9 000	900	1 800	2 700
Bjergö län	11 000	1 100	2 200	3 300
Bjergö län	13 000	1 300	2 600	3 900
Bjergö län	15 000	1 500	3 000	4 500
Bjergö län	17 000	1 700	3 400	5 100
Bjergö län	19 000	1 900	3 800	5 700
Bjergö län	21 000	2 100	4 200	6 300
Bjergö län	23 000	2 300	4 600	6 900
Bjergö län	25 000	2 500	5 000	7 500
Bjergö län	27 000	2 700	5 400	8 100
Bjergö län	29 000	2 900	5 800	8 700
Bjergö län	31 000	3 100	6 200	9 300
Bjergö län	33 000	3 300	6 600	9 900
Bjergö län	35 000	3 500	7 000	10 500
Bjergö län	37 000	3 700	7 400	11 100
Bjergö län	39 000	3 900	7 800	11 700
Bjergö län	41 000	4 100	8 200	12 300
Bjergö län	43 000	4 300	8 600	12 900
Bjergö län	45 000	4 500	9 000	13 500
Bjergö län	47 000	4 700	9 400	14 100
Bjergö län	49 000	4 900	9 800	14 700
Bjergö län	51 000	5 100	10 200	15 300
Bjergö län	53 000	5 300	10 600	15 900
Bjergö län	55 000	5 500	11 000	16 500
Bjergö län	57 000	5 700	11 400	17 100
Bjergö län	59 000	5 900	11 800	17 700
Bjergö län	61 000	6 100	12 200	18 300
Bjergö län	63 000	6 300	12 600	18 900
Bjergö län	65 000	6 500	13 000	19 500
Bjergö län	67 000	6 700	13 400	20 100
Bjergö län	69 000	6 900	13 800	20 700
Bjergö län	71 000	7 100	14 200	21 300
Bjergö län	73 000	7 300	14 600	21 900
Bjergö län	75 000	7 500	15 000	22 500
Bjergö län	77 000	7 700	15 400	23 100
Bjergö län	79 000	7 900	15 800	23 700
Bjergö län	81 000	8 100	16 200	24 300
Bjergö län	83 000	8 300	16 600	24 900
Bjergö län	85 000	8 500	17 000	25 500
Bjergö län	87 000	8 700	17 400	26 100
Bjergö län	89 000	8 900	17 800	26 700
Bjergö län	91 000	9 100	18 200	27 300
Bjergö län	93 000	9 300	18 600	27 900
Bjergö län	95 000	9 500	19 000	28 500
Bjergö län	97 000	9 700	19 400	29 100
Bjergö län	99 000	9 900	19 800	29 700
Bjergö län	101 000	10 100	20 200	30 300
Bjergö län	103 000	10 300	20 600	30 900
Bjergö län	105 000	10 500	21 000	31 500
Bjergö län	107 000	10 700	21 400	32 100
Bjergö län	109 000	10 900	21 800	32 700
Bjergö län	111 000	11 100	22 200	33 300
Bjergö län	113 000	11 300	22 600	33 900
Bjergö län	115 000	11 500	23 000	34 500
Bjergö län	117 000	11 700	23 400	35 100
Bjergö län	119 000	11 900	23 800	35 700
Bjergö län	121 000	12 100	24 200	36 300
Bjergö län	123 000	12 300	24 600	36 900
Bjergö län	125 000	12 500	25 000	37 500
Bjergö län	127 000	12 700	25 400	38 100
Bjergö län	129 000	12 900	25 800	38 700
Bjergö län	131 000	13 100	26 200	39 300
Bjergö län	133 000	13 300	26 600	39 900
Bjergö län	135 000	13 500	27 000	40 500
Bjergö län	137 000	13 700	27 400	41 100
Bjergö län	139 000	13 900	27 800	41 700
Bjergö län	141 000	14 100	28 200	42 300
Bjergö län	143 000	14 300	28 600	42 900
Bjergö län	145 000	14 500	29 000	43 500
Bjergö län	147 000	14 700	29 400	44 100
Bjergö län	149 000	14 900	29 800	44 700
Bjergö län	151 000	15 100	30 200	45 300
Bjergö län	153 000	15 300	30 600	45 900
Bjergö län	155 000	15 500	31 000	46 500
Bjergö län	157 000	15 700	31 400	47 100
Bjergö län	159 000	15 900	31 800	47 700
Bjergö län	161 000	16 100	32 200	48 300
Bjergö län	163 000	16 300	32 600	48 900
Bjergö län	165 000	16 500	33 000	49 500
Bjergö län	167 000	16 700	33 400	50 100
Bjergö län	169 000	16 900	33 800	50 700
Bjergö län	171 000	17 100	34 200	51 300
Bjergö län	173 000	17 300	34 600	51 900
Bjergö län	175 000	17 500	35 000	52 500
Bjergö län	177 000	17 700	35 400	53 100
Bjergö län	179 000	17 900	35 800	53 700
Bjergö län	181 000	18 100	36 200	54 300
Bjergö län	183 000	18 300	36 600	54 900
Bjergö län	185 000	18 500	37 000	55 500
Bjergö län	187 000	18 700	37 400	56 100
Bjergö län	189 000	18 900	37 800	56 700
Bjergö län	191 000	19 100	38 200	57 300
Bjergö län	193 000	19 300	38 600	57 900
Bjergö län	195 000	19 500	39 000	58 500
Bjergö län	197 000	19 700	39 400	59 100
Bjergö län	199 000	19 900	39 800	59 700
Bjergö län	201 000	20 100	40 200	60 300
Bjergö län	203 000	20 300	40 600	60 900
Bjergö län	205 000	20 500	41 000	61 500
Bjergö län	207 000	20 700	41 400	62 100
Bjergö län	209 000	20 900	41 800	62 700
Bjergö län	211 000	21 100	42 200	63 300
Bjergö län	213 000	21 300	42 600	63 900
Bjergö län	215 000	21 500	43 000	64 500
Bjergö län	217 000	21 700	43 400	65 100
Bjergö län	219 000	21 900	43 800	65 700
Bjergö län	221 000	22 100	44 200	66 300
Bjergö län	223 000	22 300	44 600	66 900
Bjergö län	225 000	22 500	45 000	67 500
Bjergö län	227 000	22 700	45 400	68 100
Bjergö län	229 000	22 900	45 800	68 700
Bjergö län	231 000	23 100	46 200	69 300
Bjergö län	233 000	23 300	46 600	69 900
Bjergö län	235 000	23 500	47 000	70 500
Bjergö län	237 000	23 700	47 400	71 100
Bjergö län	239 000	23 900	47 800	71 700
Bjergö län	241 000	24 100	48 200	72 300
Bjergö län	243 000	24 300	48 600	72 900
Bjergö län	245 000	24 500	49 000	73 500
Bjergö län	247 000	24 700	49 400	74 100
Bjergö län	249 000	24 900	49 800	74 700
Bjergö län	251 000	25 100	50 200	75 300
Bjergö län	253 000	25 300	50 600	75 900
Bjergö län	255 000	25 500	51 000	76 500
Bjergö län	257 000	25 700	51 400	77 100
Bjergö län	259 000	25 900	51 800	77 700
Bjergö län	261 000	26 100	52 200	78 300
Bjergö län	263 000	26 300	52 600	78 900
Bjergö län	265 000	26 500	53 000	79 500
Bjergö län	267 000	26 700	53 400	80 100
Bjergö län	269 000	26 900	53 800	80 700
Bjergö län	271 000	27 100	54 200	81 300
Bjergö län	273 000	27 300	54 600	81 900
Bjergö län	275 000	27 500	55 000	82 500
Bjergö län	277 000	27 700	55 400	83 100
Bjergö län	279 000	27 900	55 800	83 700
Bjergö län	281 000	28 100	56 200	84 300
Bjergö län	283 000	28 300	56 600	84 900
Bjergö län	285 000	28 500	57 000	85 500
Bjergö län	287 000	28 700	57 400	86 100
Bjergö län	289 000	28 900	57 800	86 700
Bjergö län	291 000	29 100	58 200	87 300
Bjergö län	293 000	29 300	58 600	87 900
Bjergö län	295 000	29 500	59 000	88 500
Bjergö län	297 000	29 700	59 400	89 100
Bjergö län	299 000	29 900	59 800	89 700
Bjergö län	301 000	30 100	60 200	90 300
Bjergö län	303 000	30 300	60 600	90 900
Bjergö län	305 000	30 500	61 000	91 500
Bjergö län	307 000	30 700	61 400	92 100
Bjergö län	309 000	30 900	61 800	92 700
Bjergö län	311 000	31 100	62 200	93 300
Bjergö län	313 000	31 300	62 600	93 900
Bjergö län	315 000	31 500	63 000	94 500
Bjergö län	317 000	31 700	63 400	95 100
Bjergö län	319 000	31 900	63 800	95 700
Bjergö län	321 000	32 100	64 200	96 300
Bjergö län	323 000	32 300	64 600	96 900
Bjergö län	325 000	32 500	65 000	97 500
Bjergö län	327 000	32 700	65 400	98 100
Bjergö län	329 000	32 900	65 800	98 700
Bjergö län	331 000	33 100	66 200	99 300
Bjergö län	333 000	33 300	66 600	99 900
Bjergö län	335 000	33 500	67 000	100 500
Bjergö län	337 000	33 700	67 400	101 100
Bjergö län	339 000	33 900	67 800	101 700
Bjergö län	341 000	34 100	68 200	102 300
Bjergö län	343 000	34 300	68 600	102 900
Bjergö län	345 000	34 500	69 000	103 500
Bjergö län	347 000	34 700	69 400	104 100
Bjergö län	349 000	34 900	69 800	104 700
Bjergö län	351 000	35 100	70 200	105 300
Bjergö län	353 000	35 300	70 600	105 900
Bjergö län	355 000	35 500	71 000	106 500
Bjergö län	357 000	35 700	71 400	107 100
Bjergö län	359 000	35 900	71 800	107 700
Bjergö län	361 000	36 100	72 200	108 300
B				

Uppgift om klassrum och tjänstebostäder

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Hela antalet skoldistrikt den 31 december 1922 tillhörande													
L ä n	klassrum för						tjänstebostäder för						
	folkskola	därrav ofjämliga	småskola	därrav ofjämliga	folkskola mindre	därrav ofjämliga	ord. manl. folkskollärare	därrav ofjämliga	ord. kvinnl. folkskollärare	därrav ofjämliga	annan lärare	därrav ofjämliga	
1	Stockholms län	543	39	366	34	77	14	303	13	136	23	392	3
2	Uppsala län	518	20	348	24	64	3	195	6	128	8	338	1
3	Södermanlands län	460	20	356	17	21	1	190	12	111	12	279	2
4	Östergötlands län	576	24	332	44	75	8	276	40	86	7	405	4
5	Jönköpings län	469	14	240	21	33	7	152	20	59	5	176	2
6	Kronobergs län	398	19	314	15	67	7	275	12	39	10	352	2
7	Kalmar län	558	18	309	18	80	2	231	14	150	8	354	2
8	Götlands län	140	1	100	1	1	—	83	1	26	2	85	—
9	Blekinge län	362	3	161	1	28	—	130	9	82	3	182	—
10	Kristianstads län	853	12	442	12	20	—	337	18	89	5	448	2
11	Malmöhus län	921	37	533	24	24	3	408	20	102	6	550	3
12	Hallands län	317	3	259	4	55	—	133	2	56	—	271	—
13	Göteborgs o. Bohus län	339	8	283	11	80	3	150	18	103	21	301	5
14	Älvsborgs län	734	45	449	42	38	1	318	49	119	20	437	8
15	Skaraborgs län	496	25	422	43	14	2	280	32	103	7	376	7
16	Värmlands län	616	18	391	20	90	5	396	30	109	10	435	3
17	Örebro län	536	36	344	39	47	6	182	18	106	11	333	3
18	Västmanlands län	393	11	285	18	29	2	166	13	103	7	281	2
19	Kopparbergs län	659	23	521	26	86	11	292	12	188	8	607	4
20	Gävleborgs län	596	3	435	9	197	8	217	8	156	9	542	2
21	Västernorrlands län	515	12	340	10	100	1	237	10	136	21	354	1
22	Jämtlands län	233	6	167	4	112	3	133	11	40	2	256	1
23	Västerbottens län	335	21	182	28	257	67	94	8	115	15	340	4
24	Norrbottnens län	380	26	212	8	145	4	105	21	42	10	249	1
	Summa	11 947	444	7 801	473	1 740	158	5 293	397	2 384	230	8 393	73
	Tjänliga klassrum och bostäder	11 513	—	7 328	—	1 582	—	4 896	—	2 154	—	7 663	—
				20 423						14 713			

Anmärkingar:

Kol. 2—13. Här angivas samtliga skolsalar och lärarbostäder, vilka äro inrymda i för ändamåle särskilt avsedda byggnader, sålunda även i eventuellt av byar eller enskilda uppförda skolhus.

Kol. 14—25. Här upptagas även samtliga de skolsalar och lärarbostäder, för vilkas uppförand själva byggnadsarbetena voro påbörjade den 1 januari 1916, resp. den 31 december 1922.

Skolsalar och lärarbostäder, som tillkommit därigenom, att skoldistrikt inlöst (inköpt) skolhus a byar, bolag eller enskilda, inräknas. Vidare upptagas sådana genom om- och tillbyggnader erhålln

Bilaga 6.

nom samtliga län den 31 december 1922.

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	1	
Antal från och med den 1 januari 1916 till och med den 31 december 1922 tillkomna lokaler												Antal av de i kol. 14—25 upptagna lokaler, som tillkommit på grund av nyinrättade lärartjänster							
genom nybyggnad						genom om- eller tillbyggnad													
klassrum för			tjänstebostäder för			klassrum för			tjänstebostäder för			klassrum för			tjänstebostäder för				
folkskola	småskola	mindre folkskola	folkskollärare	ord. kvinnl. folkskollärare	annan lärare	folkskola	småskola	mindre folkskola	folkskollärare	ord. kvinnl. folkskollärare	annan lärare	folkskola	småskola	mindre folkskola	folkskollärare	ord. kvinnl. folkskollärare	annan lärare		
62	36	3	23	14	21	13	14	—	7	8	6	38	23	1	11	13	15	1	
42	23	6	31	19	45	25	21	3	7	9	19	40	28	1	17	15	27	2	
38	23	3	12	11	18	7	14	2	3	5	10	16	17	3	5	6	10	3	
32	25	5	12	11	18	16	10	2	7	10	21	36	23	2	11	19	22	4	
44	28	5	15	3	17	34	23	1	6	3	11	43	21	2	8	4	12	5	
51	43	6	47	—	46	8	32	—	5	3	15	32	39	3	31	2	31	6	
142	74	1	28	27	35	29	29	2	17	18	31	74	68	5	18	33	57	7	
18	5	—	10	10	10	5	8	—	—	2	1	16	10	—	2	12	7	8	
31	14	3	18	15	10	16	15	—	8	11	21	29	20	5	10	18	24	9	
55	41	—	42	18	38	39	19	1	14	12	22	63	40	—	20	25	35	10	
40	15	—	12	12	15	24	17	1	17	10	13	30	7	—	11	14	12	11	
26	13	4	19	9	24	20	11	—	9	6	12	24	9	2	8	10	11	12	
20	33	6	14	8	29	13	13	—	13	7	23	22	14	3	7	8	11	13	
83	67	4	49	19	74	7	14	4	14	10	30	46	30	1	19	19	20	14	
42	51	1	35	17	60	18	19	—	8	14	21	34	37	—	11	20	32	15	
96	62	21	82	23	108	27	45	—	6	7	16	50	54	3	30	15	66	16	
34	22	2	24	17	33	11	10	—	—	1	4	26	13	—	6	10	17	17	
50	30	2	23	16	25	35	15	2	9	10	8	57	27	—	12	17	17	18	
62	46	7	50	32	51	29	17	1	5	10	7	54	21	—	34	20	36	19	
78	40	19	42	26	64	20	12	2	7	7	19	50	20	4	23	17	28	20	
65	47	20	36	22	62	23	23	4	6	6	13	58	38	2	19	16	29	21	
22	23	11	15	—	35	6	9	7	4	3	15	19	12	4	9	2	17	22	
75	43	28	24	22	61	14	16	13	8	8	32	27	12	9	12	21	19	23	
81	46	26	15	7	48	17	16	10	7	2	24	17	10	2	6	2	7	24	
1 289	855	183	678	358	947	456	422	55	187	182	394	901	593	51	340	338	572		
2 327			1 983			983			763			1 545			1 250				

kolsalar och bostadsrum, vilka genom förändringarna blivit för sina ändamål fullt tillfredsställande. antliga i dessa kol. upptagna skolsalar och lärarbostäder äro av sådan beskaffenhet, att de kunna v statens vederbörande folkskolinspektör för sina resp. ändamål godkännas.

Kol. 26—31. Här upptagas sådana genom nybyggnad eller genom om- och tillbyggnad tillkomna lassrum och tjänstebostäder, vilkas anordnande betingats därav, att lärartjänster nyinrättats på grund v skolformens förbättring eller på grund av läraravdelningarnas tillväxt som en följd av ökat barnantal eller minskning av antalet barn pr lärare.

Till Kungl. Skolöverstyrelsen.

På Sveriges folkskollärarinneförbunds ombudsmöte i Örebro den 14 maj innevarande år diskuterades ingående den s. k. dupliceringen, denna för folkskolornas verksamhet och arbetsresultat så i högsta grad ingripande anordning.

I synnerhet i Sveriges största städer, Stockholm, Göteborg och Malmö har man de mest nedslående erfarenheter av detta system.

Orsakerna till dupliceringen äro flera. Den första upprinnelsen torde väl vara, att befolkningen i de större städerna och industriorterna tillväxt i så raskt tempo, att man ej hunnit med i fråga om byggande av lokaler för skolornas behov. Men i lika hög grad har också den rent ekonomiska sidan av saken spelat en stor roll. Man har nämligen resonerat som så, att folkskolan icke är ett produktivt företag, varför samhällsledningen ej ansett sig i dessa dyrtider böra anslå de stora summor, som behövas för skolhusbyggnader. En sak som på senaste tiden i hög grad förvärrat lokalbristen, är tillkomsten av de nya överbyggnaderna, högre folkskolor och fortsättningsskolor. Det måste ju betraktas som ett utomordentligt sorgligt faktum, att en åtgärd, som i så hög grad avser ungdomens bästa, som dessa skolreformer göra och som av var och en, som vill ungdomens väl, måtte hälsas med den största glädje och förståelse, att denna samma reform skall på ett menligt sätt ingripa i den egentliga folkskolans arbete och förrycka dess arbets- och uppfostringsresultat. Så blir dock förhållandet, då i en redan överbefolkad skola ytterligare plats måtte beredas för en hel del avdelningar tillhörande högre folkskolan eller fortsättningsskolan. Genom detta förfaringssätt ökas först och främst dupliceringen, och vidare har till följd därav utvecklingen gått i den riktningen, att barnantalet i klasserna tenderar att ökas i stället för minskas.

Med skolans moderna arbetsmetoder och krav på undervisningens individualisering är det nämligen omöjligt att nå ett verkligt gott arbetsresultat i överbefolkade klasser. I en hel del ämnen borde de lokala förhållandena rent av medgiva klassens uppdelning i två arbetslag.

I Stockholm utgjorde de dubbelläsande avdelningarna under vårterminen 249 eller m. a. o. i 30 % av 835 klassrum ägde duplicering rum. I Malmö har f. n. omkring 70 % dubbelläsning, och som lokaltillgången är mycket olika för olika stadsdelar, finnas där skolor, varest ända till 76 % av lärosalarna ha duplicering. I en skola var t. o. m. slöjdsalen uthyrd till kommunala mellanskolan för hållande av morgonbön.

Bland dupliceringens många olägenheter ber förbundet att få påvisa omöjligheten av att få lokalerna ordentligt utvädrade och städade, då de så gott som hela dagen äro upptagna av olika avdelningar. I synnerhet är detta ur hälsosynpunkt betänkligt för de barn, som skola börja sitt arbete på e. m.

Även för lärarpersonalens vidkommande torde skollokalernas vädring och rengöring vara av stor betydelse. Säkert skulle sjukstatistiken ställa sig betydligt gynnsammare för kåren, därest dupliceringen upphörde.

Även själva undervisningen måste på alla möjliga sätt lida av det omtalade systemet. Ur ren uppfostringssynpunkt är det lika förkastligt. Aldrig är det möjligt för en lärare att med något eller några av barnen få disponera skolsalen utom den egentliga lektionstiden. Lärarens personliga omhändertagande och omvårdnad av eleven bortfaller därmed. Själv känner sig läraren som »den flygande holländaren» utan rast eller ro, och vem skall pryda skolsalen med blommor och vackra bilder och göra skolan hemtrevlig, då ingen känner sig ha hemortsrätt där?

Att de olika lästiderna medföra de allra största olägenheter för hemmen torde vara alltför väl känt att därom behöva erinra.

Ombudsmötet uttalade sig för betydelsen av att erforderligt antal skolhus måtte byggas och ansåg, att det vore bättre, att vederbörande prutade av på skolhusens dyrbara inredning och utstyrsel, och byggde enklare skolor än att låta både barn och personal lida av lokalbristen. Vidare betonades, att statens folkskolinspektörer borde ha sin uppmärksamhet riktad på städernas skolhusbyggnadsfråga och läroplan, så att vederbörande kommunala skolläddning ej måtte — såsom på sina ställen skett — genom att göra skolavdelningarna mycket stora bringa ned deras antal utan tillse att undervisningsplanens bestämmelser beträffande barnantalet fasthållas.

På grund av förestående framställning får centralstyrelsen för Sveriges folkskolläraryrkesförbund göra följande vördsamma hemställan:

att Kungl. Skolöverstyrelsen måtte med alla till buds stående medel bekämpa dupliceringen,

att statens folkskolinspektörer få sig ålagda att med uppmärksamhet följa städernas skolbyggnadsfråga, så att icke det i normalplanen angivna maximiantalet i klasserna av brist på lokaler må överskridas.

Stockholm den 2 november 1921.

Sveriges folkskolläraryrkesförbund

Gerda Nystedt
sekreterare.

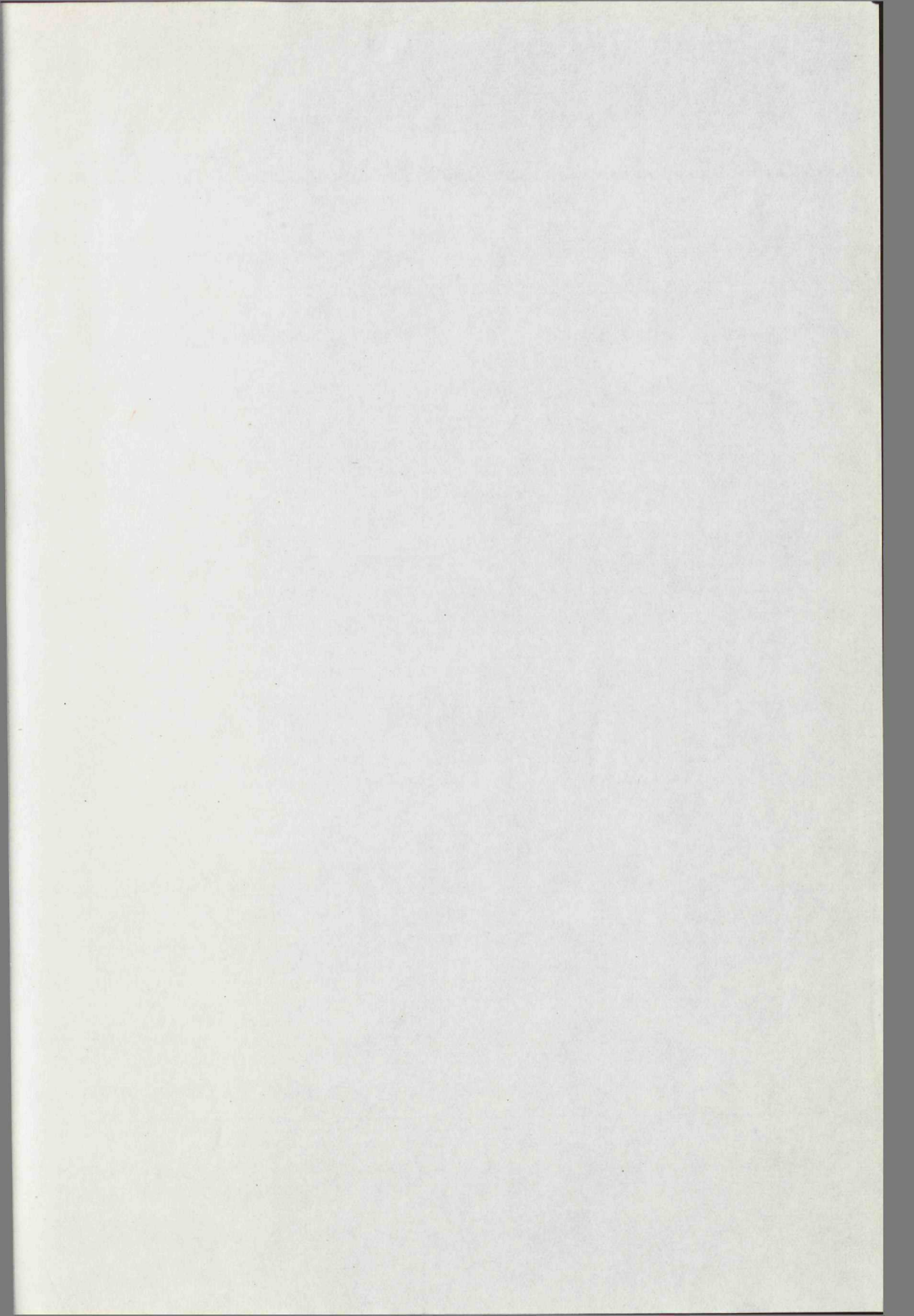
Maria Jönsson
ordförande.

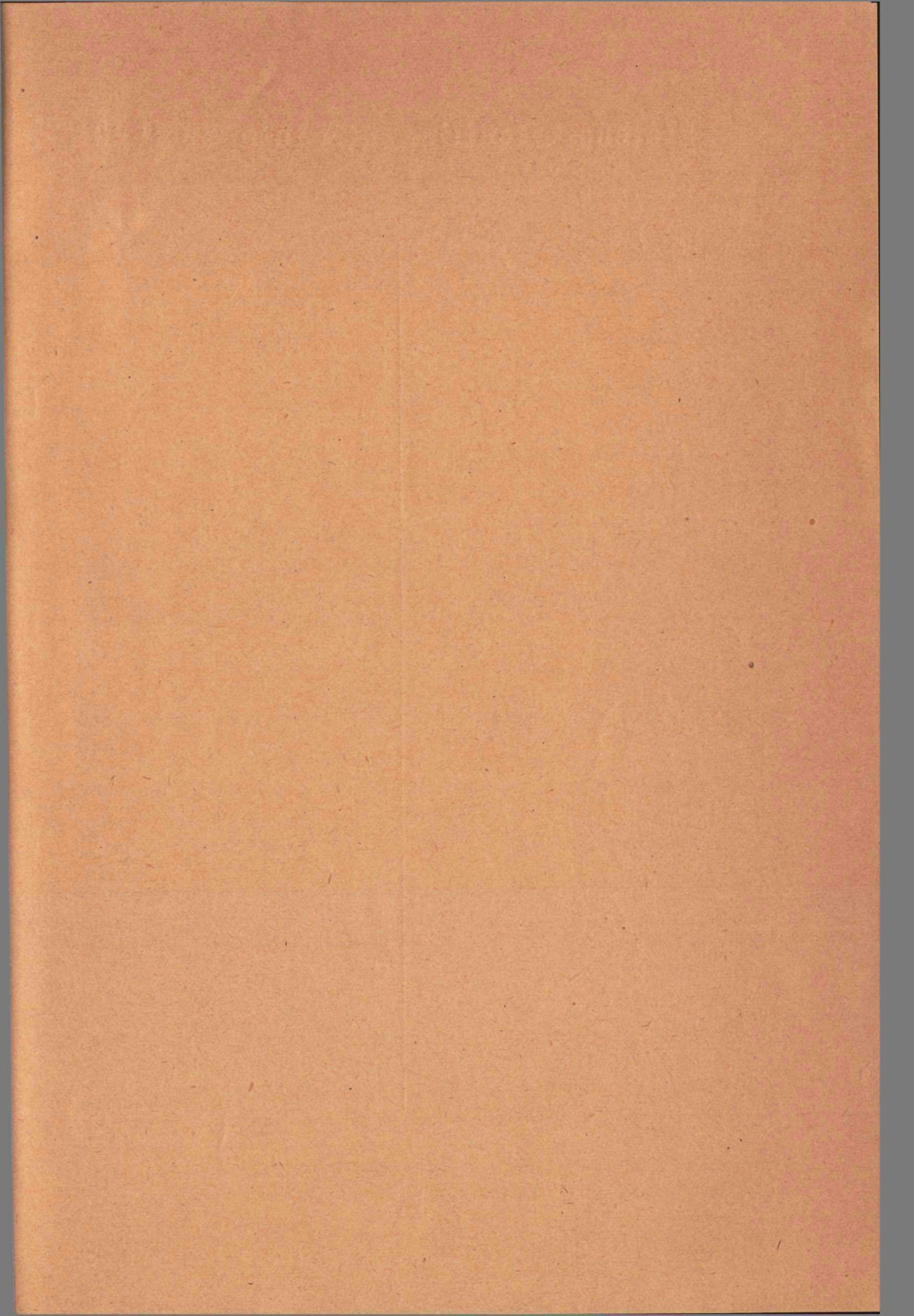
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till Kungl. Skolöverstyrelsen	3
I. Historisk inledning	6
II. Statsbidrag av liknande art som de nu ifrågasatta	15
III. Behovet av statsunderstöd för uppförande av folkskolebyggnader....	21
IV. Allmänna grunder för statsbidrags utgående	33
V. Bidragsskalor. Kostnadsberäkningar	40
VI. Författningsförslag	50
A. Kungl. Maj:ts förordning angående statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket	50
B. Kungl. Maj:ts kungörelse angående utbetalande av statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket.....	52
VII. Motivering till författningsförslagen.....	60
A. Förslag till förordning angående statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket	60
B. Förslag till kungörelse angående utbetalande av statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket	74
VIII. Budgetära synpunkter. Frågan inför riksdagen	86
IX. Avräkningsförfarande med de skoldistrikt, som redan vidtagit åtgärder för ordnande av sitt skolväsen	89

TABELLER M. M.

1. Byggnadsbehovet för hela riket vid ett ändamålsenligt ordnande av folkskoleväsendet	96
2. Sammandrag för åren 1918—1922 av medelutdebiteringen för folkskoleväsendet (landsbygden)	98
3. Sammandrag för åren 1918—1922 av medelutdebiteringen för folkskoleväsendet (städerna)	99
4. Byggnadsbehovet (år 1919) länsvis inom skoldistrikt med ett medelskatte- tryck av minst 8 kronor samt en medelutdebitering för folkskoleväsendet av minst 1 krona, sammanställt med medelutdebiteringen för folkskole- väsendet för åren 1918—1922 (landsbygden).....	100
5. Byggnadsbehovet (år 1919) länsvis inom skoldistrikt med ett medelskatte- tryck av minst 8 kronor samt en medelutdebitering för folkskoleväsendet av minst 1 krona, sammanställt med medelutdebiteringen för folkskole- väsendet för åren 1918—1922 (städerna).....	104
6. Uppgift om klassrum och tjänstebostäder inom samtliga län den 31 decem- ber 1922	106
7. Skrivelse från Sveriges folkskolläraryrkesförbund angående duplicering i folkskolorna	108

Statens offentliga utredningar 1923

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

- Utredning rör. städernas domstolsväsen. [1923: 6]
Förslag till strafflag, allmänna delen, samt till lag angående villkorlig frigivning. [1923: 9]
Betänkande och förslag rörande förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare m. m. [1923: 36]
Sammandrag av yttranden över stadsplanelagskommitténs samt bostadskommissionens betänkanden. [1923: 46]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

- Folkomröstningskommitténs utredningar. 3. Folkomröstningsinstitutet i den schweiziska demokratin. [1923: 10] 4. Folkomröstningsinstitutet i Nordamerikas förenta stater. [1923: 8] 5. Folkomröstningsinstitutet utanför Schweiz och Förenta staterna. [1923: 20]
Folkomröstningskommitténs betänkande ang. decisiv folkomröstning. [1923: 19]
Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster. 3. [1923: 22]
Betänkande med förslag till löneroglering för befattningshavare i domsagorna m. m. [1923: 27]
Kommunikationsverkens lönekommitté. 5. [1923: 47]

Kommunalförvaltning.

- Kommunalförfattningssakkunnigas betänkande. 4. [1923: 18]
Efterskrift till Om röstsammanräkning vid kommunala val. [1923: 38]
Om röstsammanräkning vid kommunala val. Andra upplagan. [1923: 39]

Statens och kommunernas finansväsen.

- Magistraternas befriande från ansvar för kronouppbörderna m. m. [1923: 1]
Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 18. Den svenska mekaniska verkstadsindustriens utveckling intill krigsutbrottet. [1923: 31] 19. Sveriges bryggeriindustri. [1923: 32] 20. Garveriindustriens produktionsförhållanden. [1923: 33] 21. Kvalitetsfrågan hos det svenska vetet. [1923: 34] 22. Tabeller ang. industriens utveckling. [1923: 37] 23. De svenska järn- och metallmanufakturindustriernas utveckling. [1923: 44] 24. Undersökning ang. jordegendomsvärdenas utveckling i Sverige och vissa främmande länder. [1923: 45]
Förslag till tullstadga. [1923: 43]

Politi.

- Förslag till lag om lösdrivarens behandling. [1923: 2]
Betänkande med förslag till förordning ang. tillverkning av brännvin m. m. [1923: 28]

Socialpolitik.

- Den industriella demokratiens problem. 1. [1923: 29] 2. [1923: 30]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

- K. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 6. [1923: 24]

- Förslag angående lapparnas renskötsel m. m. [1923: 51]
Redegörelse angående elektrisk Kraftöverföring fra Norge til Danmark. [1923: 50]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

- Spannmålsmarknadssakkunnigas betänkande. [1923: 3]
Betänkande ang. det ecklesiastika arrendeväsendet. [1923: 12]
Inventering av odlingsjord längs Inlandsbanan. [1923: 25]
Jordkommissionens betänkanden. 6. [1923: 40]
Lagerhus- och kylhuskommitténs betänkande. 2. [1923: 42]
Anvisningar rörande vissa åtgärder för ökad spannmålsbeläning. [1923: 48]
Statens kolonisationsnämnds berättelse 1918—1922. [1923: 53]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

- Statens ställning till järnvägarna i främmande länder. [1923: 7]
Utredning rörande Strömsholms kanal. [1923: 11]
Vägkommissionens betänkanden. 4. [1923: 13]
Förslag till avtal rör. Stockholms bangårdsfråga. [1923: 14]
Betänkande ang. Stockholms förortsbanefråga. [1923: 21]
Statens ställning till järnvägarna i Sverige. [1923: 49]
Betänkande ang. regelbunden automobiltrafik m. m. [1923: 54]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

- Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.
Betänkande med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m. [1923: 4]
Skolkommisionens betänkande. 5. Organisatoriska och ekonomiska utredningar. [1923: 5] 6. Om rätt för elever, utexaminerade från statens högre lärarinneseminarium, att vinna inträde vid universitet och där avlägga examen samt om folkskollärares fortbildning i vetenskapligt avseende. [1923: 41]
Förslag till ändringar i jordfästningslagen m. m. [1923: 23]
1921 års pensionskommittés betänkande 2 ang. beredande av förbättrad pensionering från prästerskapets änke- och pupillkassa m. m. [1923: 26]
Samorganisation av riksdagsbiblioteket och den centrala statsförvaltningen i bok- och biblioteksavseende. [1923: 35]
Förslag till stadga angående nomadundervisningen m. m. [1923: 52]
Betänkande och förslag ang. statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket. [1923: 55]

Försvarsväsen.

- Försvarsrevisionens betänkande. 3. Del 1. Inledande avdelning, lantförsvaret. [1923: 15] Del 2. Sjöförsvaret, sammanfattning av revisionens förslag, särskilda yttranden. [1923: 16] Del 3. Bilagor. [1923: 17]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.